

ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

22 ЛІСТАПАДА 1996 г.

№ 47 (3871)

Кошт 2 500 руб.

НАДЗЕЯ ПАМІРАЕ АПОШНЯЙ

Уладзімір ГАНЧАРЫК: "Нішто так не разбурае стабільнасці, як уціск дэмакратычных свабод і правоў грамадзян, няспынныя дыфірамбы па адрасе Аляксандра Лукашэнкі і ўсяго, што ён робіць ці думае рабіць, беспрэцэдэнтная манапалізацыя сродкаў масавай інфармацыі, пераследаванне ўсялякіх праяў іншадумства".

3, 14—15

ВОСЕНЬ ТРЫВОГІ НАШАЙ

Алесь ГІБОК-ГІБКОЎСКІ: "А пакуль што цяперашні кіраўнік краіны добрасумленна агучвае быццам бы спецыяльна падабраны "кампрамат" — ад ідэі рэфэрэндуму да намёкаў аб прэтэнзіях на маскоўскі трон... Але давайце ж будзем сур'ёзнымі — ну адкуль раптам магла з'явіцца ў нашага "парня" усеславянская "грусть"?!"

5, 12

БАЮСЯ ТОЛЬКІ ЗДРАДЗІЦЬ БОГУ...

У "Бліц-крытыцы" абмяркоўваецца "Дзённік без канца".
Ганны МАТУСЕВІЧ.

7

ЗНАК ДА НАПАДУ

Апавяданне **Юры СТАНКЕВІЧА**

9, 12

АДКЛАД — НЕ ІДЗЕ НА ЛАД!

Дарагія чытачы, падпіска на першае паўгоддзе 1997 года заканчваецца 30 лістапада. Значыць, часу ўжо засталася няшмат. Таму раім вам паспяшацца ў паштовыя аддзяленні, каб не спазніцца. Кажуць жа, што адклад не ідзе на лад. Будзьце з намі, а мы пастараемся апраўдаць вашы спадзяванні.

Кошт падпіскі на "ЛіМ" на адзін месяц — 10 000 рублёў; на квартал — 30 000 рублёў, на паўгоддзе — 60 000 рублёў.

Наш індэкс — 63856.

МНОГАЯ ЛЕТА!

Віктару РОЎДУ — 75

Заўтра ў сталічнай філармоніі — яго юбілейны творчы вечар. Урачысты, людны і... неабдымны ў часе: нездарма ж, відаць, пачатак прызначаны на тры гадзіны раней за традыцыйны канцэртны тэрмін. Заўтра мы яшчэ раз пераканаемся ў тым, што ведаем ужо даўно: Роўда — гэта эпоха ў харавым

мастацтве; Роўда — гэта характар; Роўда — гэта магутны дух; Роўда — гэта жыццёвая мудрасць і прафесійны досвед. АСОБА!

З Днём нараджэння, шаноўны Маэстра! І — многая лета!

Фота У. КРУКА

СІЛА ПРАВА, ЦІ ПРАВА СІЛЫ?

Толькі чалавек павярхоўна знаёмы з тым, што адбываецца цяпер на Беларусі, можа атаясамліваць "беларускую восень 1996-га" з "расійскай восенню 1993-га". Іх можна хіба толькі параўноўваць. Сапраўды, і там, і тут ідзе барацьба за дэмакратычную будучыню, супраць вяртання ў "светлае мінулае"; і там, і тут супрацьстаяць прэзідэнт і парламент. Вось толькі пазіцыі іх — адваротныя: прэзідэнт і парламент на Беларусі, у параўнанні з расійскімі, памяншаны месцамі... Але, бадай, адно з самых заўважных адрозненняў "беларускай восені" ад "расійскай", што з першых дзён супрацьстаяння ўлад кінулася ў вочы, гэта тое, як асвятляюцца гэтыя падзеі ў СМІ. У многім дзякуючы аператыўнай інфармаванасці людзей падзеі ў Расіі развіваліся больш імкліва, хуткацечна, вынікова. Тэлебачанне вяло прамыя рэпартажы з месца падзей, заклікала людзей выйсці на вуліцы, пляцы, каб абараніць дэмакратыю, працавала-інфармавала круглыя суткі. Жыхары ж Беларусі даведваюцца цяпер пра сапраўдныя падзеі ў сталіцы краіны толькі з рэпартажаў у выпусках навін расійскіх тэлекампаній. БТ ж хапае толькі на тое, каб абвясціць іх, каментуе, называе хлуснёй, паклёпам і г. д.; а таксама бясконца паказвае, як народ у правінцы падтрымлівае прэзідэнта... Рабіць агляд мінулага тыдня няпроста не толькі таму, што быў ён багаты на падзеі, але і таму, што ён яшчэ... не скончыўся, як не скончыўся палітычны крызіс на Беларусі. Якім будзе яго завяршэнне — лагічным ці алагічным? Што перамога — здарова сэнс ці "прынцыповасць" прэзідэнта? Дэмакратыя ці... Чакаць засталася нядоўга. Лічаныя дні. Калі не гадзіны...

ЦЫТАТА ТЫДНЯ

"Сёння ў Рэспубліцы Беларусь пад выглядам правядзення рэферэндуму ідзе захоп улады і ўсталёўваецца адкрытая дыктатура. Указы прэзідэнта А. Р. Лукашэнкі аб прызначэнні нядзеючымі Канстытуцыйнага суда Рэспублікі Беларусь, аб вызваленні з пасады старшыні Цэнтральнай выбарчай камісіі В. І. Ганчара не толькі антыканстытуцыйныя, але і супярэчаць здароваму сэнсу. Становіцца ўсё больш відавочным, што А. Р. Лукашэнка ступіў на шлях антыканстытуцыйных рашэнняў, не спыняючы ні перад чым: адно парушэнне закона спараджае другое... У цэнтры Еўропы ажыццяўляецца страшэнны эксперымент масіраванага ўздзеяння на свядомасць і падсвядомасць людзей маналізаванымі А. Р. Лукашэнкам сродкамі масавай інфармацыі. Грамадзяне рэспублікі пазбаўлены зрабіць асэнсаваны і аб'ектыўны выбар. Па сутнасці рэферэндум ператвараецца ў фарс".
(Са Зварота Прэзідыума Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь 15 лістапада г. г.)

АДСТАЎКІ ТЫДНЯ

Факт выступлення ў Дзярждуме Расіі і своеасаблівай "падтрымкі" яе дэпутатаў А. Лукашэнкі скарыстаў напoўніц. Першай справай ён адрывіў у адстаўку ненавіснага яму В. Ганчара. Аднак далейшы ход падзей прэзідэнт да канца не пералічыў. Не чакаў ён, што амаль дэмаралізаваны, раздзелены на фракцыі Вярхоўны Савет здолее згуртавацца і распачаць адкрытую барацьбу супраць ягоных антыканстытуцыйных дзеянняў, і тым больш не чакаў, што падасць у адстаўку з-за нягоды з ягонай палітыкай прэм'ер-міністр М. Чыгір... Дзвухгадзіныя ўмовы нічога не далі, М. Чыгір сказаў, што забярэ заяву толькі тады, калі прэзідэнт адменіць рэферэндум і згодзіцца на пэўныя змены ў эканамічнай палітыцы... На жаль, адстаўка прэм'ер-міністра не стала пераломным этапам у супрацьстаянні двух галінаў улады, а сам па сабе гучы, важкі і значны факт непадтрымкі прэм'ер-міністрам дзеянняў прэзідэнта паступова згубіўся, растаў у чарадзе іншых падзей. Не падтрымаў свайго кіраўніка і Кабінет Міністраў у цэлым: услед за М. Чыгіром пайшоў з пасады толькі міністр працы А. Сасноў.

ПАДТРЫМКА ТЫДНЯ

За развіццём падзей на Беларусі з напружаннем сочыць увесь свет. Не толькі расійскае тэлебачанне і радыё выпускі сваіх навін на гэтым тыдні пачынаюць з Беларусі. Калі для жыхара Пінска ці Рагачова сітуацыя ў Мінску выглядае забытанай, то для аб'ектыўных назіральнікаў з Прагі, Парыжа ці Страсбурга разабрацца ў тым, хто правы, хто вінаваты — цяжкасці не складала. А таму ўвесь мінула тыдзень беларускі парламент атрымліваў тэлеграмы з заявамі і словамі падтрымкі ад урадаў і парламентаў з усіх канцоў свету: з Вялікабрытаніі, Францыі, Германіі, Італіі, Украіны... ад прэзідэнтаў краін-суседзяў: Польшчы, Украіны, Летувы... 17 лістапада апазіцыя правяла ў Мінску масавы мітынг у падтрымку парламента, у якім прыняло ўдзел да 15 тысяч чалавек. У гэты дзень, ці не ўпершыню за час прэзідэнцтва А. Лукашэнкі, бел-чырвона-белыя сцягі зноў з'явіліся на пляцы Незалежнасці. І з таго часу, да сёння, з яе не зніклі: пікетаванне парламента працягваецца і ўдзень і ўночы... Прэзідэнту ж нічога не заставалася, як апеляваць "да народа". Дысцыплінавана-маўклівыя мітынгі-сустрэчы прайшлі ў Магілёве, Гомелі, Барысаве... А вось у Мінску, на пляцы Незалежнасці, 20 лістапада арганізаваны мітынг у падтрымку А. Лукашэнкі не ўдалося. Прывезеныя на аўтобусах ветэраны пастаялі трохі і разышліся, альбо далучыліся да шэрагаў, што стаялі побач пад бел-чырвона-белымі сцягамі...

ЧАКАННЕ ТЫДНЯ

Чым далей развіваўся крызіс на Беларусі, тым далей адцягвалася "развязка" яго і тым ясней становілася, што самі беларусы выйсці з гэтага супрацьстаяння ўладаў не знойдуць, спатрэбіцца дапамога з Масквы. Масква ж умяшваецца ў справы "братняга народа" не спяшаючыся, вытрымлівала паўзу. Маскву можна зразумець: з аднаго боку ў дзеяннях А. Лукашэнкі, вядома, яўна праглядаюцца дыктатарскія замашкі, ён нахабна парушае Канстытуцыю і законы краіны, з другога боку — дзе ж ты знойдзеш другога такога "інтэгратора"... Таму толькі ў сераду Дзярждуме Расіі прыняла сваю заяву наконт беларускіх падзей. Стрыманую, памярковую заяву. Тэлефонныя размовы В. Чарнамырдына, а потым і Б. Ельцына з С. Шарэцкім і А. Лукашэнкам напружанне таксама не знялі. Ні парламент, ні прэзідэнт адкрытай падтрымкі не атрымалі. Сустрэчу ў Смаленску А. Лукашэнка праігнараваў, але і С. Шарэцкі на ёй, падобна, таго, чаго хацеў, не дабіўся... Масква не можа пакуль прыдушыць у сабе праімперскія амбіцыі, аднак і заняць адкрыта антыдэмакратычныя пазіцыі на вачах ва ўсяго свету баіцца... Што ўрэшце перамога? Беларусь чакае... І ў гэтым, у чаканні, у нерашучасці, у няздольнасці самім вырашаць свой лёс — галоўная нашая бяда сёння.

ПАДЗЯКА ТЫДНЯ

Надзею нам, беларусам, пакідаюць зрэдка хіба толькі расійскія тэлеканалы — НТБ, РТР ды ГРТ. Дэмакратыя ў Расіі, хай і кволая, але яшчэ дыхае і можа наступіць на горла тым самым імперскім амбіцыям. Пра гэта сведчыць тое, як аператыўна і аб'ектыўна карэспандэнты расійскіх тэлеканалў асвятлялі падзеі на Беларусі. Толькі з іх дапамогай і можна было, нават жывучы ў Мінску, даведацца праўду пра тое, што ў нас адбываецца. Дзякуй.

У незвычайнай палітычнай кругаверці апошніх дзён, калі напружанне ў грамадстве, здаецца, дасягнула свайго апагею, сярод шматлікіх заяў, адозваў і прамой палітыкаў, магчыма, не многія звярнулі ўвагу на характэрны дыялог, які адбыўся ў пятніцу 15 лістапада паміж старшынёй Цэнтрвыбаркама Віктарам Ганчаром і начальнікам Упраўлення аховы прэзідэнта палкоўнікам Цесаўцом, узброеная каманда якога блакіравала памяшканне ЦВК і перакрыла туды доступ яго старшыні. "Імем канстытуцыі, імем закона я патрабую пралусціць мяне ў кабінет для выканання сваіх службовых абавязкаў!" — патрабаваў Віктар Іосіфавіч. "Згодна з прэзідэнцкім указам у нас ёсць распараджэнне вас туды не пускаць!" — гучала ў адказ.

Паўстаў сцяной прэзідэнцкай ахова і падцягнуўся сюды амаўцы перад Старшынёй Вярхоўнага Савета рэспублікі Сямёнам Шарэцкім і шэрагам дэпутатаў, якія прыбылі на месца здарэння, што дало падставу спікеру парламента заявіць, што "ў рэспубліцы пачаўся неканстытуцыйны захоп улады і ўстанаўленне дыктатуры".

Напружанне ў грамадстве сёння тлумачаць у асноўным процістаяннем выканаўчай і прадстаўнічай улад. Калі ж глядзець на гэтую справу глыбей, дык, па сутнасці, у краіне сутыкнуліся сіла права з правам сілы, за якім — уся моц дзяржаўнага апарату з яго рэспрэсіўнымі органамі, маналізаваным інфармацыйным полем і да т.п. Фактычна рэалізацыяй гэтага права і з'явіліся шматлікія парушэнні прэзідэнтам канстытуцыі і законаў краіны, а найбольш — апошнія яго акцыі па скасаванні вердыкту Канстытуцыйнага суда па ініцыяраваных А. Лукашэнкам пытаннях, вынесеных на рэферэндум і, вядома ж, адхіленне В. Ганчара ад пасады старшыні Цэнтрвыбаркама. Гэты беспрэцэдэнтны факт (як вядома, фарміраванне Цэнтральнай выбарчай камісіі і прызначэнне яе старшыні — праграгатыва вышэйшага органа прадстаўнічай улады) прымусіў Прэзідыум Вярхоўнага Савета склікаць пазачарговае пасяджэнне

парламента, каб знайсці выйсце са станавішча — лічаныя ж дні засталіся да 24 лістапада, афіцыйнай даты правядзення рэферэндуму.

У дзесьць гадзін рання 18 лістапада Авальная зала парламента выглядала досыць парадзела. Табло высветліла лічбы — зарэгістравалася роўна 100 дэпутатаў. Кворум хоць і ёсць, але з вельмі квольным запасам трываласці — варта знікнуць аднаму дэпутату, як парламент можа аказацца недзейздольным.

Перадаць на паперы ўвесь напал страсцей, якія кіпелі ў Авальнай зале, цяжка. Заўважым толькі, што ўсе выступоўцы былі на рэдкасць аднадумныя ў ацэнцы таго, што адбылося з Цэнтрвыбаркамам, калі не лічыць небезвядомага дэпутата Івана Пашкевіча, які пры кожным зручным выпадку гнуў у парламенце прэзідэнцкую лінію. Не здрадзіў сабе Іван Іванавіч і на гэты раз, паліваючы брудам сваіх калег і называючы пазачарговае пасяджэнне ВС "бурей в стакане воды", за што быў названы Віктарам Ганчаром палітычным правакатарам.

Усе дэпутаты сыходзіліся ў адным — фактычнае скасаванне Цэнтрвыбаркама (прызначэнне, зноў-такі ў абыход закона, прэзідэнцкай адміністрацыі на пасаду старшыні ЦВК юрысконсульта Бабруйскага гарвыканкама Л. Ярошынай нельга ўспрымаць усур'ёз) стварыла сітуацыю, калі сам прэзідэнт змога цяпер выступаць у мностве абліччаў — і як ініцыятар рэферэндуму, і яго арганізатар, і як чалавек, які, фігуральна кажучы, сам будзе падлічваць галасы, сам жа абвясціць і сваю перамогу. Тым часам, як засведчылі многія выступоўцы, што наведалі свае выбарчыя акругі, на месцах груба парушаецца закон аб правядзенні рэферэндуму — на выбарчыя участкі паступаюць праз выканаўчую вертыкаль нікім не ўлічаныя тысячы бюлетэняў, ідзе непрыхаваны прымус людзей прыняць удзел у датэрміновым галасаванні і г.д.

Не было недахопу ў прапанавах: адмяніць пастанову Вярхоўнага Савета аб правядзенні рэферэндуму, перанесці яго дату на пазнейшы час,

пацвердзіць паўнамоцтвы Віктара Ганчара як старшыні ЦВК. На апошнюю Віктар Іосіфавіч адказаў, што прэзідэнцкі ўказ на гэты конт не мае законнай сілы і таму ён лічыць сябе па-ранейшаму старшынёй Цэнтрвыбаркама. Прыкметна ўзняў настрой дэпутатаў выступ Генеральнага пракурора рэспублікі Васіля Капітана, які, характарызуючы пазіцыю пракуратуры адносна падзей, што разгарнуліся 15 лістапада ля будынка ЦВК, сказаў, што па факце незаконных дзеянняў аховы прэзідэнта ўзбуджана крымінальная справа.

Але мо самай галоўнай падзеяй таго дня было рашэнне аб пачатку працэдур імпічменту прэзідэнта. Як вядома, паводле канстытуцыі, для гэтага патрэбны подпісы не менш як 70 дэпутатаў. Было сабрана 76. Подпісы гэтыя былі перададзены ў Канстытуцыйны суд, які павінен вынесці свой вердыкт наконт адпаведнасці імпічменту канстытуцыйным нормам. Мяркуючы па фактах, прыведзеных у выступленні на згаданым пасяджэнні ВС старшыні Канстытуцыйнага суда В. Ціхіні, на сумленні сп. прэзідэнта — цэлы "букет" не толькі антыканстытуцыйных дзеянняў, а і такіх, што могуць знайсці сваю кваліфікацыю ў Крымінальным кодэксе краіны.

Але не драмала ў гэты час і прэзідэнцкае акружэнне. Раніцай 19 лістапада Авальная зала была напаяўстая — да форуму не хапала 10 дэпутатаў. Тут жа стала вядома, што больш як 60 членаў парламента, пераважна з фракцыі "Згода", знаходзіцца ў гэты час ў адміністрацыі прэзідэнта, дзе ідзе выпрацоўка дакумента, накіраванага супраць Прэзідыума Вярхоўнага Савета.

Што да рэакцыі Аляксандра Рыгоравіча на пачатак працэдур імпічменту, дык, заявіўшы на мітынг у Барысаве, што нікому не аддаць улады, ён тым не менш 19 лістапада вымушаны быў двойчы сустракацца са старшынёй Канстытуцыйнага суда В. Ціхінем. Відаць, не ўсё так проста складаецца для кіраўніка краіны...

Міхась ЗАМСКИ

Фестывалі

...І ГАСЦЕЙ НЯМАЛА

20 ЛІСТАПАДА ПАЧАЛАСЯ ТРАДЫЦЫЙНАЯ "БЕЛАРУСКАЯ МУЗЫЧНАЯ ВОСЕНЬ"

Апусцелая сцішаная зямля зачала халадоў: надзіва цёплы сёлета лістапад. А калі мець на ўвазе надвор'е мастацкае — дык нават гарачы: фестывальнае сонца грэе. У Магілёве — "Залаты шлягер", у Віцебску — юбілей коласаўцаў, у Полацку — арганны фестываль, у сталіцы — "Адраджэнне беларускай капэлы", "Лістапад-96", Міжнародны конкурс піяністаў, "Беларуская музычная восень"...

Згадамі "восень" зрабілася, бадай, больш мудрай, вытанчанай і прывабнай. У яе абліччы ўжо цяжка знайсці выпадковыя і неабавязковыя рысы. Усё — прадумана.

23-ці фестываль мастацтваў узбагаціў сваю атмасферу плёнам папярэдняй музычнай падзеі, уключыўшы ў праграму выступленні лаўрэатаў фартэп'янага конкурсу: удзельнікам канцэрта-адкрыцця быў уладальнік першай прэміі Андрэй Сікорскі, сёння ў Вялікай зале філармоніі грае лаўрэат другой прэміі Іосіф Сяргей.

Сёлетняя "восень" сугучная ўрачыстасцям, якія ўвесь гэты год, абвешчаны годам Д. Шастаковіча, і па ўсім свеце ладзяцца ў гонар 90-годдзя геніяльнага кампазітара.

13-я сімфонія адкрывала філарманічны сезон; 15-я прагучала на адкрыцці фестывалю (Акадэмічным сімфанічным аркестрам дыржыраваў Віктар Собалеў). 30 лістапада, у заключны яго дзень, шастаковічаўскія раманы можна паслухаць у Камернай зале (спяваюць Алена Шведава, Таццяна Цыбульская, Таццяна Варапай, Рыгор Палішчук, Віктар Скорбагагаў у суправаджэнні Ганны Каржанеўскай), а яго вакальна-сімфанічную паэму "Пакаранне Сцяпана Разіна" ды Фартэп'яна канцэрт до мінора — у Вялікай (салісты Алег Мельнікаў, Ігар Алоўнікаў).

Іакое ж свята без прэм'ер, бенефісаў, знаёмстваў! Адзін з нашых старэйшых твораўцаў Генрых Вагнер прадстаўляе новую, 4-ю сімфонію, незвычайнасць якой у спалучэнні акадэмічнага аркестравага складу з гучаннем народнага беларускага хору (прэм'ерай дыржыраваў Міхал Казінец). Выкліча цікавасць меламаў "Імша ў гонар св. Францішка Асіжскага" Віктара Капыцка, якая на Беларусі прагучыць упершыню. Упершыню наша славуця Святлана Данілюк выйдзе на сцэну з вакальна-паэтычнай праграмай, прысвечанай 90-годдзю Даніла Андрэева. Упершыню на вялікай сталічнай сцэне грае і танцуе "Бліскавіца".

Заўтра чакаецца грандыёзнае свята ў гонар патрыярха беларускай харавой музыкі народнага артыста СССР прафесара Віктара Роўды

— шматлікія прыхільнікі, вучні, калегі будуць віншаваць мастра з 75-годдзем. А днём наступным філармонія напoўніцца галасамі цымбалаў: выканаўца-віртуоз і выдатны педагог прафесар Яўген Гладкоў дае вялікі канцэрт разам са сваімі вучнямі розных пакаленняў.

"Восень" дорыць сустрэчы з майстрамі мастацтва, вылучанымі на атрыманне Дзяржаўнай прэміі: з кампазітарам Уладзімірам Дамарацкім, Сяргеем Бельцоковым, Алегам Залётневым, хормайстрам Аляксеем Шутам, харэографам Валянцінай Гаявой.

А яшчэ — фестываль збірае гасцей. Іх нямала: Дзяржаўны камерны хор "Поліфанія" пад кіраўніцтвам Сегіта-са Вайчуленіса з Шаўляя, маскоўскі кампазітар і арганіст Алег Янчанка, знакамты французскі кларнетыст Жан Луі Рэнэ (да таго ж, ён прадстаўнік вядомай фірмы па вырабе прыладаў для духавых інструментаў, з ім прадоўжацца перамовы наконт адкрыцця філіі фірмы на Беларусі), французскі квінтэт "Кантрэван", швейцарскі дуэт — флейта ды гітара...

Насуперак фінансавым цяжкасцям, "Беларуская музычная восень" пастараецца прынесці свята і ў далёкія ад сталіцы куткі нашай краіны.

С. Б.

Ніл ПЛЕВІЧ

ОДА БЕЛАРУСКАМУ НАЦЫЯНАЛІЗМУ

О ты, якому дзякуючы, мы, Твае даследчыкі-спецыялісты — Гісторыкі, філосафы, лінгвісты — Вучоныя ступені маем, званні, Узнагароды, прэміі, прызнанне І хлеб надзённы — для сябе й дзяцей!

Кім мы былі б цяпер, эпохі блазны, Калі б не ты, звыродны, буржуазны, Калі б не наша барацьба-змаганне Супроць цябе, супроць тваіх ідэй? У барацьбе з табой, з табой пракляты, Мы здабылі, займелі ўсё, што маем — Пасады, і кватэры, і зарплату, Аўтамабілі, гаражы і дачы, І хлеб надзённы — для сябе й дзяцей!

О, што б мы значылі, калі б не ты! Хто знаў бы нас, бязглуздых і бяздарных, Апроч як плюндрыць — ні на што не здатных? Таму і надалей, да дзён астатніх, Цябе даць — не трацім мы надзей. Пакуль ты ёсць — мы будзем мець і працу, І неблагі заробак, і прыплату, І хлеб надзённы — для сябе й дзяцей!

Якое шчасце, хоць наш бой крываваы, Што ты — такі жывучы і трывалы! Бо як увяш нават на імгненне, Што больш няма цябе, о рэакцыйны! О ненавісны! Контррэвалюцыйны! Антысаве... пардон, антыгвінейскі! — Жых працінае мошчы зверху ўніз! Крыў Бог, каб нам змагацца стала не з кім!

Таму — пакуль мы маем зубы ў пашчы — Ты не павінен назусім адпасці: Жыві і вечна трохі целяпайся, Ты, працадаўца наш і хлебадаўца, Ты, беларускі нацыяналізм! 20.X.1996

БАЛАДА АБ ДВАЦЦАЦІ ШАСЦІ

Дваццаць шэсць іх было. Дваццаць шэсць. Ненахісных. Нязломных. Гаргоўных. Нездарма за кулісай ахоўнік Адаваў ім па-воінску чэсць.

На трыбуну, як на эшафот, Чорны страх па чарзе іх выводзіў. Дваццаць шэсць! І ніводзін, ніводзін Не падвёў “змагара за народ”!

Як ні цяжка было — а змаглі Устаяць, утрываць, не сарвацца І не зганьбіць сябе — не азвацца Мовай роднай бацькоўскай зямлі.

Ах, які быў бліскучы парад Небывалага йшчэ паслушэнства! Дваццаць шэсць! І ні слова, ні жэста, Каб з Якубам і з Янкам у лад!

Як засведчаны ўжо быў трыумф, — Дваццаць сёмы, апошні, падняўся — Суайчыннік з далёкага княства, Непрывыклы гагакаць з трыбун.

Ён адзіны, свой помнячы род, Мовай маці азваўся няўдмуна... І глядзеў на яго, як на дурня, З маналітнай пагардаю сход. 21.X.1996

СКАРГА ТЭЛЕГЛЕДАЧОЎ КІРАЎНІКУ ТЭЛЕБАЧАННЯ

Мы, тэлегледачы з вялікім стажам, Ужо не можам больш цяпець і кажам: Шаноўны пане! Што ж ты гэта робіш? Каму слугуеш і каму наравіш? Паслухай: мы — народ, а не гурма, І ў нас здароўя лішняга няма. Чаму ж, скажы, амаль штодзень з экрана, Пад імемем прафесара Кальмара, На ўсіх нас высыпае броду кош Як ісьці падваротны апішош? Як стане балантэсіць без ушыну — Такое тхне “парфумай” у пакой, — Такою плесняй, гніласцю такой, — Што не ўтрываць да крыўды за краіну! І дзе ты гэткага “шэдэўра” выпараў? Прабач, уражанне такое ў нас, Што ў ланізу гэты “бомж” апошні раз Хадзіў яшчэ да прэзідэнцкіх выбараў. 10.IX.1996

ВЫМУШАНАЯ РЭПЛІКА КРЫТЫКУ-АСЭСАРУ

Асэсар! Служачы ліхому ліху, Ты пішаш зноў і зноў маё імя З маленькай літары і ў множным ліку. У кучамалу валіш. А дарма! Дарма, асэсар! Я — не з кучамалы. І ў нейкі дзень ты, чорны, як чума, Пацвердзіш сам, мой крытык кучаравы: “Ён! Толькі — ён! Другіх такіх — няма!” 24.X.1996

Варункі ШЛЯХ ПАКРУЧАСТЫ

Не першы раз чую я і чытаю такое выказванне, што А. Лукашэнка сваімі ваўнічымі наездамі на беларушчыну згуртаваў і працягвае гуртаваць нацыю. Тое, што звалілася на беларуса з неба — незалежнасць, сімволіка, нацыянальная адукацыя, казаў адзін мой знаёмы, не цэніцца. Гэта трэба выпакутаваць, заслужыць. Вось калі канкрэты Віця атрымае дубінкаю ў плечы за бел-чырвона-белы сцяг, тады ён будзе яго шанаваць і дзецім сваім гэта перадасць.

Ваўнічае невучтва, працягваў ён, гэта такія моцы і фэйны раздражняльнік. Усялякі нармальны чалавек, чуючы вась т а к о е, абавязкова ўстрапянецца, будзе варушыць мазгамі, нацыянальна даспяваць “ад супрацьлеглага”. І тут ён нагадаў мне вядомую сентэнцыю Аляксандра Рыгоравіча пра таварыша Льва Сапегу, з якім асабіста прэзідэнт не знаёмы. Калі ўжо дыпламаваны гісторыкі, як бы яны там ні вучыліся і хто б іх там ні вучыў, выдаюць такое, дык куды ж ты тады коцішся, бедная Беларусь? Другі мой знаёмы сказаў, што было б, мабыць, някеска, каб ён і гэты свой рэфэрэндум выйграў з мінімальнай перамогаю, бо значная частка Беларусі яшчэ не перахварэла на Аляксандра Рыгоравіча. Хай бы ён яшчэ год ці два пакарасаваўся, каб ужо абсалютная большасць зразумела, чаго ён варты.

Так то яно так, але... Важкія а л е круціцца ў маёй галаве. Мала якая нацыя гуртуецца дзякуючы разбуральнай энергіі, а тым больш такая, як пасіўныя і асцярожныя — калі не скажаць баязлівыя — беларусы.

Яшчэ год-два і беларуская мова будзе выцеснена з гарадскіх школ, знікнуць беларускія падручнікі па гісторыі і наступныя пакаленні дзяцей зноў-такі не ўбачаць у іх імя Льва Сапегі. Зноў пачнецца гадаванне чарговага зашоранага пакалення, якое ж некалі прыйдзецца перавучаць. Вядома, што не ўсіх, але паглядзім на шматлікія местачковыя і вясковыя школы, паглядзім на ўсход Беларусі, цяжка ўздыхнем і пагодзімся, што — большасць.

Кожны дзень гэтага ідэйна-культурнага рэзруху — праўдзівая трагедыя для беларусаў. Як казаў трэці мой знаёмы, калі мы абмяркоўвалі выступ аднаго доктара навуц, археолага падчас тэлесустрачы Аляксандра Рыгоравіча са спецыяльна падараным электратам, у смутныя часы — як у рэчцы, калі пабоўтаеш там баўтухай у глыбіні — выплынае розная каламуць — паўзгнілыя водарасці, жукі, кара і пустыя слімачыны хаткі, толькі глядзі і здзіўляйся. Гэткага смецця вакол сябе Аляксандр Рыгоравіч набіраў зараз няма.

Калі ж мы не хочам жыць у грамадстве недарэкаў, дык мы павінны ясна зразумець: нягледзячы на любыя палітычныя змены, падмуркам для выхавання нармальнага беларуса, жыхара не нейкай там метафізічнай супольнасці, а — Еўропы, свету, павінна быць патрыятычная сістэма адукацыі плюс абавязковае веданне нямецкай ці англійскай мовы і нацыянальна па змесце і мове культура. Толькі тады мы атрымаем шанц на бязбеднае і годнае жыццё.

Алесь БЯЛЯЦКІ

НАДЗЕЯ ПАМІРАЕ АПОШНЯЙ

КАРЭСПАНДЭНТ “ЛІМА” МІХАСЬ ЗАМСКІ ГУТАРЫЦЬ СА СТАРШЫНЁЙ ФЕДЭРАЦЫІ ПРАФСАЮЗАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ УЛАДЗІМІРАМ ГАНЧАРЫКАМ.

М. Замскі: — Уладзімір Іванавіч, для затраўкі падкіну вам пытанне, як кажуць, на “засыпку”. Вядома, што прафсаюзы Расіі, Беларусі і Украіны нядаўна дамовіліся аб правядзенні акцый пратэсту супраць пагаршэння ўмоў жыцця насельніцтва гэтых краін. Шматлікія тэле- і радыёперадачы, матэрыялы ў прэсе засведчылі, які шырокі размах, з удзелам соцыяў тысяч працоўных, набыла гэтая акцыя ў Расійскай Федэрацыі на пачатку лістапада. У Беларусі, наколькі я разумею, працоўныя гэтую ініцыятыву прафсаюзаў праігнаравалі. Ва ўсякім разе, на вуліцах нашых гарадоў ні шэсцяў, ні мітынгаў працоўных не адбылося.

Злыя языкі сцвярджаюць, што прычынай гэтага сталася згодніцкая палітыка Федэрацыі прафсаюзаў рэспублікі, адным словам, “афіцыйных” прафсаюзаў, якія заўсёды дэманстравалі сваю лаяльнасць да ўладаў. Прынамсі, такія папрокі я чуў з боку некаторых прадстаўнікоў Асацыяцыі свабодных прафсаюзаў.

У. Ганчарык: — Гэта — іх справа. Але пакуль што пад сцягамі так званых свабодных прафсаюзаў знаходзяцца не больш як 20 тысяч працоўных. Федэрацыя ж прафсаюзаў рэспублікі, якую я прадстаўляю, аб’ядноўвае 4,5 мільёна чалавек. Вось і параўнайце. Што тычыць згаданай вамі акцыі пратэсту, дык вы памыляецеся, што яна ніяк не праводзілася ў нас. У прыватнасці, у Мінску, на плошчы Свабоды, адбыўся шматлікі мітынг пад лозунгамі барацьбы з беднасцю. Дарэчы, гэты год аб’яўлены ААН менавіта годам барацьбы з беднасцю. Не ўразлілі маштабамі акцыі прафсаюзаў і на Украіне. Што да Расіі, дык тут сапраўды ў многіх гарадах краіны, а найперш у Маскве, адбыліся шматтысячныя акцыі пратэсту. Але для гэтага былі асаблівыя прычыны — у многіх рэгіёнах краіны запазычанасць па выплаце зарплат даходзіла да паўгода. Як кажуць, чаша цяпеньня ў людзей перапоўнілася. У дадзенай сітуацыі дастаткова было аднаго закліку прафсаюзаў, каб працоўныя выйшлі на вуліцы.

— А ў нас чаша цяпеньня яшчэ не перапоўнілася? Хіба не стаяць сотні прадпрыемстваў, не замарожана зарплата, не павялічваецца беспрацоўе?

— Усё гэта ёсць, і нават больш, чым вы згадваеце. Але галоўным выбуховым рэчывам, якое ўзняло рабочых, была нявыплата зарплат. Мы сёння пры ўсім жаданні не змаглі б падняць людзей на такі пратэст, бо, паводле ўказа прэзідэнта, запазычанасць па зарплате была рэзка скарачана і цяпер складае толькі 237 мільярдаў рублёў.

— Гэта мала?

— У маштабах краіны — не шмат. Іншая справа, што выплаты гэтыя былі зроблены за кошт узятых прадпрыемствамі крэдытаў і ссуд з бюджэту. Адным словам, пазычылі ў адным месцы і аддалі ў другім.

— Саму хваробу не вылечылі, толькі збілі тэмпературу...

— Так, з боку прэзідэнта гэта было палітычнае, а не эканамічнае рашэнне, якое ў далейшым адгукнецца самым негатыўным чынам.

Наогул, у нашай эканоміцы адбываюцца, мякка кажучы, дзіўныя рэчы. Вы, мабыць, заўважылі, што апошнім часам выканаўчая ўлада ва ўсю моц трубіць аб нібыта наступіўшых стабілізацыйных працэсах у эканоміцы. Ідзе маніпуляцыя пазўнымі лічбамі і фактамі. І гэта ў той час, калі рэзка пагоршылася праца большасці прамысловых прадпрыемстваў, іх фінансавае становішча, растуць узаемныя неплачжы, склады перапоўнены нерэалізаванай прадукцыяй.

— Колькі яе, гэтай нерэалізаванай прадукцыі?

— Да месчнага ўзроўню, г. зн., на складах скапілася прадукцыя, вырабленая прамысловасцю за месяц.

— Асабліва бадзёрыя рапарта гучаць сёння з аграрнага сектара эканомікі: у параўнанні з леташнім годам сабрана больш збожжа, бульбы, гародніны, рэспубліка ці не ўпершыню забяспечыла сябе таварным зернем і да т. п. На гэтым фоне як растлумачыць, па-першае, няспынный рост цен на прадукты харчавання, а, па-другое, тое, што іх усё менш і менш на паліцах магазінаў?

— Сельскую гаспадарку краіны, вядома ж, не абмінулі хваробы, якія характэрны для ўсёй эканомікі ў цэлым. Вы ж ведаеце, якія трывіённыя ўкладанні зрабіла дзяржава ў аграрны сектар хоць бы перад уборачнай кампаніяй. “Бітву” за ўраджай нібыта выйгралі, але ж даўгі трэба аддаваць, а аддаваць няма з чаго.

— Апошнія дні ўвага людзей была прыкавана да яйкавай эпэпеі. Яйкі амаль зніклі з дзяржаўнага продажу, за імі выстройваліся даўжэзныя чэргі, а на рынку цана на гэты прадукт падскочыла ўдвая. Ды і дзяржаўная цана на яго, а яйкі, малако і хлеб лічацца асноўнай ежай беднякоў, таксама рэзка ўзраста. Адным словам, яйкавая праблема паўстала так востра, што ёю вырашайць заняцца сам прэзідэнт. У суправаджэнні телеаператараў ён паездзіў па магазінах, наведваў Мінскую птушкафабрыку і прышоў да высновы: “Яйцо у нас ёсць”. Толькі, маўляў, трэба навесці парадак у цэнаўтварэнні, а прасцей кажучы — устанавіць на яйкі фіксіраваныя цэны.

— Усё гэта мы ўжо праходзілі, у тым ліку і з удзелам самога Лукашэнка, які “адкручваў” цэны назад то на хлеб, то яшчэ на нешта. Потым цэны не толькі вярталіся, але яшчэ больш узрасталі. Усё гэта правы камандна-адміністрацыйнай сістэмы, да якой вяртаецца краіна. Чым гэта пагражае? Зноў тым жа татальным таварным дэфіцытам, карткавай сістэмай і г. д.

— Прэзідэнт загадаў калгасам і саўгасам не павышаць цану на сваю прадукцыю, ні ў якім разе не вывозіць яе за межы рэспублікі...

— Вываз сельгаспрадукцыі цяжка было прадухіліць і тады, калі існавала граніца з Расійскай Федэрацыяй. А што казаць цяпер, калі такой граніцы не існуе?.. У нас дзевятак як каштуе 16 тысяч рублёў, столькі ж у Расіі. Але ж там гэта больш за тры долары, а ў нас і да аднаго не дацягвае. Дык куды вытворца павязе сваю прадукцыю на продаж? Зрэшты, на гэтым будуюцца рынкавыя адносіны. Добра, як кажуць, пад страхам смерці вытворцам забароняць экспарт сваёй прадукцыі. Тады за кошт чаго яны будуць набываць тэхніку, канцэнтраваныя кармы, расплавацца за энерганосбіты і да т. п.? Чакаць чарговых фінансавых ін’екцый з боку дзяржавы? Так яно, бадай, і будзе. А грошы дзяржава возьме з кішэні радавога спажыўца, яшчэ больш павысіўшы цэны на прадукты харчавання. Адным словам, зачараванае кола. Як жа мы можам паглыбляць інтэграцыю з Расіяй, пра што так “дбае” прэзідэнт, калі там рэформы ідуць поўным ходам,

а ў нас зусім застопарыліся?

— Запэўніў грамадзян Аляксандр Рыгоравіч і ў тым, каб не хваляваліся наконт таго, што нашы кватэры зімой застаюцца без цяпла, гарачай вады і г. д.

— Абцяцаць можна што заўгодна. Асабліва напярэдадні рэфэрэндуму. Людзі ж не ведаюць, як расце наша запазычанасць расійскаму “Газпраму”.

— Дык жа ў перамовах з Расіяй па аплаце энерганосбітаў быў дасягнуты так званы “нулявы варыянт”?

— Наколькі я ведаю, гэтае пытанне ў тым аб’ёме, пра які бакі дамаўляліся, не вырашана.

— Ходзяць упартыя чуткі, што захісталася крэсла пад старшынёй праўлення Нацыянальнага банка спадарыняй Тамарай Віннікавай, прызначанай прэзідэнтам на гэтую пасаду пасля выгнання адтуль Станіслава Багданкевіча. А яе ж гэтак некалі хваліў Аляксандр Рыгоравіч...

— Тамара Віннікава ўсё-такі вопытны фінансіст і разумее, што пастаянна папаўняць казну пустымі грашыма вельмі небяспечна. Цяперашні стан эканомікі з яго дэфіцытам бюджэту можа падштурхнуць прэзідэнта запустіць друкавальны станок. Захоця, вядома, зрабіць гэта ён рукамі кіраўніка Нацбанка. Але ж яна разумее, чым пагражае чарговая эмісія пустых, нічым не забяспечаных грошай. Толькі інфляцыяй, таварным дэфіцытам, чэргамі, размеркавальнымі талонамі і да т. п. Тады “крайнія” ажакацца яна.

У нас ужо цяпер адмоўнае сальда гандлёвага балансу, чаго раней ніколі не было. Вось і скажыце, падсумаваўшы ўсё вышэй згаданае, лепш мы сталі жыць, ці горш? Думаю, што горш, значна горш.

— Наш прэзідэнт неаднойчы гаварыў, што ініцыяваць рэфэрэндум яго прымуціў недахоп уладных паўнамоцтваў, што, у прыватнасці, не дае яму магчымасці паспяхова праводзіць эканамічныя рэформы. Але ж два гады таму, калі Аляксандр Рыгоравіч толькі заступіў на высокую пасаду, ён казаў, што ў яго, як у прэзідэнта, царскія паўнамоцтвы.

— У Маскве ў час апошняга выступу ў Дзяржаўнай думе Расіі ён трактаваў мэты рэфэрэндуму ўжо іншым (Працяг на стар. 14-15)

У ДOME літаратара ў Мінску прайшоў творчы вечар заслужанага работніка культуры Беларусі, пісьменніка Уладзіміра Юрэвіча. Шматгадовая праца на радыё, крытыка, публіцыстыка, творы для дзяцей, кінадакументалістыка — далёка не поўны абсяг ягонай дзейнасці. Пра важкі ўклад Уладзіміра Міхайлавіча ў нашу культуру і мастацтва ва ўсіх гэтых сферах творчасці і гаварылі на вечарыне яго калегі, сябры, вучні, прыхільнікі таленту.

Адкрыў і вёў вечар Аляксей Пісьмянкоў. Ён, у прыватнасці, сказаў:

— У сямі Уладзіміра Міхайлавіча шанаваліся тры культы: культ кнігі, культ слова і культ Купалы. І ён, патомны інтэлігент з сямі настаўнікаў, у якой кнігу шанавалі больш, чым вопратку і мзбю, з гэтымі трыма калібрамі ішоў і ідзе па жыцці вольна ўжо 80 гадоў.

Шмат гадоў У. Юрэвіч працаваў на Беларускім радыё дыктарам, ягоны голас і сёння гучыць у радыёклубе "Жывое слова", які ён вядзе ўжо чацвёртае дзесяцігоддзе. Ён быў настаўнікам славуэтага сёння Іллі Кургана. Ілля Львовіч першым узяў слова на вечарыне і з пашанай і ўдзячнасцю гаварыў пра У. Юрэвіча, пра яго высокі мастацкі густ, прафесійны ўзровень, творчую і чалавечую прыныповасць, пра ягоны ўплыў на маладых дыктараў даваеннага Беларускага радыё, падкрэсліўшы, што для яго асабіста Уладзімір Міхайлавіч быў увасабленнем чалавека таго высокага крытэрыю, якому можна даручыць мікрафон.

Мудрым чалавекам, добрым дарадцам для маладых, адным з сумленнейшых працаўнікоў нашай літаратуры назваў гаспадара вечарыны Іван Шамякін, асабліва адзначыўшы працу У. Юрэвіча ў галіне крытыкі і дзіцячай літаратуры. Цёплымі згадкамі пра сустрэчы і кантакты з Уладзімірам Міхайлавічам падзяліўся Янка Брыль.

— Сённяшняя вечарына сярод многіх іншых, што праходзіць у гэтай зале, адметная, — сказаў Віктар Каваленка. —

Гэта ці не першая за ўсе пасляваенныя гады творчая справаздача і грамадскае ўшанаванне крытыка. А між тым крытыка — гэта не ніжэйшае званне ў літаратурна-жанравай іерархіі. Крытыка — гэта не чысты рацыяналізм ці рамесніцкі занятак, гэта высокае, закончанае мастацкае мысленне, гэта творчасць. Плік крытычнай дзейнасці Уладзіміра Міхайлавіча прыпаў на адліжныя і пасляадліжныя гады, калі крытыцы было і блага, і добра. Блага, бо ідэалагічны прэс даўні на яе; добра, бо толькі крытыка была здатная на аналіз і дыягназ літаратурнага жыцця.

В. Каваленка залічыў у лепшыя набыткі нашай крытычнай і літаратуразнаўчай думкі кнігі У. Юрэвіча "Слава і вобраз", "Шматгалоссе жыцця", "Погляд", "Абрысы" і інш.

Пад дружныя воплескі залы У. Юрэвіча прывітаў пісьменнік-земляк (яны абодва з вёскі Дуброва на Смалявіччыне) Ігнат Дуброўскі, старэйшы за юбіляра "ўсёго толькі" на 10 гадоў.

Віталі Уладзіміра Міхайлавіча дырэктар музея Янкі Купалы Жана Далконас, пазт Уладзімір Мазго, скрыпачка Таццяна Смірнова, а таксама студэнт журфака БДУ і акадэміі мастацтваў, калегі-радыёнікі.

Апошнія "высветлілі", што лічба "16" для Уладзіміра Міхайлавіча — магічная, ці, прынамсі, сімвалічная. У 16 юначых гадоў ён прыйшоў на Беларускае радыё, чатыры разы па 16 — 64 гады — звязаны з ім, 2 разы па 16 — ужо трыццаць два гады! — вядзе радыёклуб "Жывое слова", ну і пражыў 5 разоў па 16! У заключэнне пасланцы радыё пажадалі Уладзіміру Міхайлавічу пражыць мінімум яшчэ адну шаснаццацігадовую дату.

У заключэнне да прысутных звярнуўся сам юбіляр. Падзякаваўшы ўсім за добрыя і шчырыя вітанні і пажаданні, Уладзімір Міхайлавіч сказаў, усё, што ён любіць і закліпае, аб нашай роднай беларускай мове, лёс якой бачыць, нягледзячы на ўсе сённяшня перашкоды і скрутнасці, шчаслівым і доўгім.

А завяршылася вечарына канцэртаем ансамбля "Бяседа".

М. ВАСІЛЕЎСКАЯ

ЗАПРАШАЕ "ЗМЕНА"

24 лістапада а 12 гадзіне ў мінскім кінатэатры "Змена" можна паглядзець новы дакументальны фільм студыі "Летапіс" "За Кушыянамі снег", які прысвечаны жыццю і творчасці класіка беларускай літаратуры Францішка Багушэвіча. Перад кінасеансам выступіць аўтар сцэнарыя, рэжысёр, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі Міхась Жданоўскі, аператар Сяргей Пятроўскі, літаратуразнаўца, рэдактар тэлеапіса "Роднае слова" Уладзімір Содаль.

"Я Ў ТРУДНЫ ДЗЕНЬ КАЖУ САБЕ..."

Анатолю ВЯРЦІНСКАМУ — 65

Свой юбілей, няхай і не надта "круглы", гэтымі днямі адзначаў вядомы беларускі паэт, драматург і публіцыст, дзеяч нацыянальнага Адраджэння Анатоль Вяцінскі. Нам, лімаўцам, пашчасціла працаваць з Анатолем Ільчыком. Старэйшым — яшчэ тады, калі ён, пасля сканчэння аддзялення журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, паспеўшы пабыць супрацоўнікам раённых газет у Давыд-Гарадку, Камянцы, Клімавічах і Рагачове, у 1962 годзе вярнуўся ў Мінск і быў залічаны ў штат газеты "Літаратура і мастацтва"; маладзейшым — калі А. Вяцінскі ў 1986—1990 гадах быў галоўным рэдактарам "ЛіМа". Ваблі і вабяць яго сумленнасць, прыныповасць, умненне адстойваць уласную пазіцыю і разам з тым ахвотна ісці на кантакт, падтрымаць чалавека ў патрэбную мінуту.

Гэтаму вучыўся Анатоль Ільч не толькі ва ўніверсітэце, колькі ў самога жыцця. А яму давалося быць рэдактарам у выданстве "Беларусь", літкансультантам, адказным сакратаром праўлення СП БССР. І, вядома ж, прыныповасць, сумленнасць, адданасць нацыянальнай ідэі, беларускай справе асабліва праявіліся тады, калі народны дэпутат Беларусі А. Вяцінскі стаў намеснікам старшыні пастаяннай Камісіі па пытаннях галоснасці, сродкаў масавай інфармацыі і правоў чалавека, членам Канстытуцыйнай камісіі Вярхоўнага Савета Беларусі.

Як творца А. Вяцінскі дэбютаваў у 50-ыя гады. Выдаў кнігі вершаў і паэм "Песня пра хлеб", "Тры пішны", "Чалавечы знак", "З'яўленне", "Час першых зорак", "Ветрана", "Святло зямное"... Дарэчы, паасобныя вершы А. Вяцінскага пакладзены на музыку, а па паэме "Колькі лет, колькі зім!" пастаўлены тэлеспектакль. Ярка раскрыўся талент Анатоль Ільча і ў галіне драматургіі, важна заявіў ён аб сабе і як публіцыст, за кнігу "Нью-Йоркская сірэна" ўдасцены Дзяржаўнай прэміі Беларусі.

Да ўсяго А. Вяцінскі вядомы як перакладчык, не чужая яму крытыка і літаратуразнаўства, што, у прыватнасці, засведчыла кніга "Высокае неба ідэала".

Лімаўцы віншуюць Анатоля Ільча, зычаць яму далейшых жыццёвых і творчых поспехаў на карысць Бацькаўшчыны, нязменнай бадзёрнасці і аптымізму!

ЯГО ПАЦІЦЫЯ

Прыходзіць Час,

прыходзяць дні,

Час ставіць кропкі ўсе над "і".

Усё на месца ставіць ён.

І называе рэчы —

не любіць Час ілжымён —

іх назваю адвечнай.

Я адгарнула гэты верш — і падзівалася яго сучаснасці (ён з кнігі "Чалавечы знак" 1968 года). Здаецца, ён увогуле з катэгорыі прарочых. "Бясчэсна сумныя гады" — гэта пра што? Пра сталіншчыну ці пра наш сённяшні дзень? Каго тычыцца згадка пра тырана, з якога Час "вянок сарве"? У 60-я адліжныя дыхалася адносна вольна, апатыя і сацыяльная пасіўнасць прыйдучы пазней, закрываюць іншае, наша пакаленне. Яно і зараз у сваёй большасці праце выключна на сябе, на сваё дасканаленне і свой дабрабыт, і грэблівая крывіца пры слове "палітыка". І дарма, спадарове, яна ўсё ж такі жанчына, а значыць — помслівая...

Анатоль Вяцінскі як джэнтльмен (апошні з магікан) імкнецца угледзець у ёй штось станоўчае і не ўхіляецца ад палітычных баталій. У процістаянні рознаскіраваных сіл ён на баку тых, для каго нацыянальная ідэя спалучана з дэмакратычнай (ці наадварот) і хто слова падмацоўвае дзеяннем. Грамадзянскасць сваёй пазіцыі пазт пацвярджае сацыяльнай пазіцыяй. Сто разоў абыгранае крытыкамі "высокае неба ідэала" аказалася не прыгожай абстракцыяй, а вернасцю гуманістычным ідэалам шасцідзсятнікаў, яго чалавечай сутнасцю.

Багатая душа чалавека, а навакольны свет яшчэ багацей, яшчэ разнастайней. "Што значым мы самі па сабе?" — пытаўся пазт ва ўласцівай яму разважлівай манеры, і адказаў былі вершы, поўныя спагады і ўвагі да "маленькага" чалавека. Ва ўсе часы яго імкнуліся перамалоць няўмольныя жорны "аб'ектыўных абставін", а ён паўставаў ацалелым, і пры гэтым вырацоўваў сваю бессмяротную душу. Лірычны герой А. Вяцінскага не мірыцца з няпраўдай, супраціўляецца "абрастанню" душы, хоча зразумець прыроду геранізму і подласці. А галоўнае — ён безнадзейны аптыміст: верыць у перамогу добра і перакананы, што час "працуе на нас, на спадзяванні нашы". Застаецца закончыць тым самым вершам, з якога я і пачала ("Навагодні тост"):

Я ў трудны дзень кажу сабе:

"Нічога, скорка Час праб'е,

нічога, прыйдзе скорка Час

і ён тады рассудзіць нас!"

Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ

ПАЭЗІЯ, ЯКАЯ НЕ МАЕ МЕЖАЎ

18 лістапада вядомаму паэту, пісьменніку, грамадскаму дзеячу, лаўрэату Дзяржаўнай прэміі Беларусі Анатолю Вяцінскаму споўнілася 65 гадоў.

Пералічыла традыцыйныя іпастасі — "паэт", "пісьменнік", "грамадскі дзеяч" і задумалася. У даўніх гутарках з Анатолем Вяцінскім нярэдка задаваліся пытанні наконт таго, як удаецца яму сумяшчаць пазтычную творчасць з дзейнасцю палітыка, народнага дэпутата, з рэдагаваннем такога адказнага выдання, як наш штоднёвік "Літаратура і мастацтва"... Анатоль Ільч узначалываў яго ў няпростыя гады перабудовы (1986—1990), і прыцыпы, якія заклаў ён тады ў выданне газеты, застаюцца актуальнымі і для сённяшняга "ЛіМа": актыўная грамадзянская пазіцыя, бескампраміснасць і аб'ектыўнасць, адданасць духоўным ідэалам нацыянальнага адраджэння. У гутарках звычайна прысутнічаюць нараканні карэспандэнтаў на тое, што палітычная і грамадская дзейнасць перашкаджаюць у стварэнні паззіі, і неўласціва паэту несці крыж палітыка...

Але хіба пазт не ёсць палітык і дыпламат па самой сваёй прыродзе, хіба не з'яўляецца ён хадатайнікам за свой народ перад Богам і паслом перад іншымі народамі? Хто лепш, чым пазт, адчуе боль свайго народа і зможа выказаць яго?

"Вы бачылі лес, дзе прагал скразны? Скажыце, вы бачылі бор той, дзе кожнай другой няма сасны ці сама меней — чацвёртай? Тое ж было з народам маім..." — радкі знакамітага верша Анатоль Вяцінскага "Рэквіем" запамянаюцца адразу, адбіваюцца ў памяці нязвыклым інтанацыйна-рытмічным малюнкам. Аляксей Разань няка напісаў, што Анатоль Вяцінскі з'явіўся ў беларускай паззіі як "выключэнне з правіла, альтэрнатыва самой тагачаснай беларускай паззіі. Парадыгма яго творчасці настолькі не супадала з агульнапрынятай, што стваралася ўражанне: усе пішуць удоўжкі, а ён упоперак..."

Але хіба кожны пазт не мусіць быць выключэннем з правілаў? Паззія Анатоль Вяцінскага заўсёды пазнавальная, адметная. Адночы пазт сам параўнаў свае вершы з пісьмамі: "Мае вершы — гэта пісьмы. Гэта толькі пісьмы". Ці не ёсць у гэтым, акрамя філасофскага асэнсавання ўласнай творчасці і грамадзянскай пазіцыі, зноў жа намёк на прыродную дыпламатычную адоранасць, на ўнутраную патрэбу быць сувязным між людзьмі, між мінулым і будучым, між рознымі народамі... Таму няма нічога дзіўнага, што 65-годдзе Анатоль Вяцінскага было адзначана ў будынку Беларускага таварыства

дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі, так званым ДOME дружбы. Пачаў вечарыну старшыня Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі Арсень Ваніцкі. Павіншаваць паэта прыйшлі старшыня таварыства "Беларусь—Латвія" Сяргей Панізік, старшыня таварыства "Беларусь—Чэхія" Ірына Шаблюўская, старшыня таварыства "Беларусь—Балгарыя" Генадзе Цыхун. Дарэчы, і сам юбіляр упісваецца ў гэты шэраг як старшыня таварыства "Беларусь—Кітай".

Віншавалі Анатоля Вяцінскага Надзвычайны і паўнамоцны пасол Кітая Чжао Сідзі, Надзвычайны і паўнамоцны пасол Балгарыі Марка Ганчаў, саветнік па культуры балгарскага пасольства, пазт і перакладчык Найдан Вылчаў, саветнік па культуры пасольства Украіны Тарас Асаўленка. Ад Акадэміі мастацтваў Анатолю Вяцінскаму прынеслі віншаванні Васіль Шаранговіч і Леанід Дзягілеў, ад факультэта журналістыкі — Марыя Карповіч. Свае цёплыя словы сказалі калегі па "пісьменніцкім цэху" Максім Лужанін, Янка Брыль, Леанід Дранько-Майсюк. Максім Лужанін параўнаў паэта Анатоля Вяцінскага з вандроўнікам краіны Паззія, грамадзянінам гэтай краіны, які пашырае яе прасторы, які і належыць кожнаму, чья работа — творчая, уласная. Нагадаў прамоўца і тое, што толькі дзякуючы Анатолю Вяцінскаму пачылі свет вершы Яўгеніі Пфляўмбаўм, цікавай пазтэсы, якая нядаўна пайшла ад нас. Максім Лужанін зачытаў яе вершы, некалі напісаныя для Анатоля Вяцінскага, рэдактара яе кніжкі.

Выступала на вечарыне дырэктар бібліятэкі імя Пушкіна Наталля Чуева, сябры і блізкія паэта. Вяла вечарыну актрыса Галіна Дзягілева. Гучала шмат вершаў Анатоля Вяцінскага, і з вуснаў выступаўцаў, і ў аўтарскім выкананні — пазт пазнаёміў прысутных са сваімі новымі творами.

На вечарыне, нягледзячы на прысутнасць шматлікіх афіцыйных асобаў, панавала цёплая, сяброўская атмасфера. Гэта сапраўды быў вечар у ДOME дружбы, вечар еднасці ўсіх, хто любіць і разумее пазтычнае слова, хто любіць сваю нацыянальную культуру і таму паважае і цэніць культуру іншых народаў. Сапраўды, для паззіі няма межаў. Нездарма на Анатоля Вяцінскага надзелі на вечарыне стужку з надпісам "Народны дыпламат". Вершы — пісьмы, якія пасылае пазт усяму свету, усім добрым людзям, не застаюцца без адказу.

Людміла РУБЛЕЎСКАЯ

Гістарычныя паралелі, як вядома, рэч няўдзячная. Але сцвярджае затакаў, што гісторыя бясчынствуе па спіралі, на прыкладзе Беларусі, падобна, пацвярджаецца як нельга лепш. Прычым мы як бы ўвабравілі ўвесь, мякка кажучы, не вельмі пазітыўны гістарычны вопыт і "бліжняга" і "дальняга" замежжа і настойліва ўкараняем яго ў жыццё. На Беларусі ўжо працяглы час культывуецца сапраўдны палітычны зварынец-пітомнік, дзе мы скормліваем сваім зварам не толькі наш хлеб і нашу маёмасць, але і нашыя душы... Якім зварам?

Напрыклад, сёння вельмі часта чуоцца скаргі на лёс, які быццам бы падсунуў нам ката ў мяшку на самую высокую ў дзяржаве пасаду, а кот той стаўся з вельмі заграбушчымі кіпцюрамі...

Прычым сілкаванне для яго знаходзіцца амаль выключна ў эмацыйным полі. Менавіта эмоцыі, прычым зусім не высокія, і вызначаюць палітычныя рэаліі. Гэта яшчэ раз пацвярджае выразна феміністычны ўхіл у развіцці нацыі беларусаў за апошні перыяд яе гісторыі. Уздзеянне на эмоцыі электратату — рэч увогуле не арыгінальная і ў дэмакратычных краінах. Але ў такой ступені вызначальнае яно толькі на Беларусі. Менавіта на эмацыйным, а часам нават на падсвядомым узроўні і прымаюцца рашэнні, якія потым будуць уплываць на лёс нашых дзяцей, унукаў, праўнукаў... І калі ў межах нашых уласных сем'яў такія рашэнні мы неак усё ж можам нейтралізаваць, то супярэчна эмацыйны імпульсы большасці электратату часам амаль непараўняны.

На вялікі жаль, панаванне такога своеасаб-

падзеі на Беларусі сведчаць, што зусім верагодны ў нас і новы штурм Зімяга. (Праўда, тэрміны яго прыйшлося перанесці). Калі ж папраўдзе, то той няшчасны Зімяга на Беларусі па сутнасці ўжо ўзяты. Засталося хіба што некалькі залаў, дзе забарыкадаваўся наш "часовы ўрад" (даруйце, Вярхоўны Савет, Канстытуцыйны суд), які трымае пакуль кругавую абарону. Ды да рашаючага штурму застаўся ўжо зусім нямнога часу... І калі па шчырасці, то тыя штурмы большасці з нас, хто заўсёды будзе ўдзячным і захопленым іх гледачом (дастаткова згадаць кастрычнік 1993г.), вельмі даспадобы. І мы не на грош не паслачуем апошнім абаронцам апошніх з алаў беларускай дэмакратыі. Занадта моцна яны "засвечаны" нашымі СМІ — той злодзей, той хабарнік, той бавоўну кудысь

і гэта ў той час, калі пры поўнай адсутнасці маральных "антыбіётыхаў" яго хваля за хваляю атакуюць бактэрыі палітычных і маральных грыпу, чумы і шмат якіх малапрыемных хвароб. І, здаецца, быццам стаіць над зямлёй нашай цяжка, трывожны і вельмі стойкі пах балынічнага хлараформу...

5.

Канечне ж, не ўсе ў нас хранічна хворыя. Вельмі многія лёс свой уладкоўваюць самі. Гэта і дае надзею, што нарэшце адрамантуем наш дом-вакзал, бо іншага не будзе ніколі... Гэта якраз і не задавальняе закарэналых палітычных "сіфілітыкаў", якія, адчуваючы сваю асуджанасць, імкнучы ўцягнуць у свае, мякка кажучы, нядробныя справы цэлы народ, што ў выніку стане іх саўдзельнікам. Не адно дзесяцігоддзе панавалі гэтыя "прыватныя рамяні" на нашай зямлі, над нашай маёмасцю, над нашымі душамаі...

І ўсё ж немагчыма паверыць у абсурдную думку, што на фоне прыдчыненых дзярэй у 21-ае стагоддзе змогчы надоўга разгуляцца на нашых землях "чырвоныя чарцяны" новай "усепераможнай" рэвалюцыі. Бадай што не хопіць у іх сёння моцы для новых штурмаў Перакопа і Варшавы, для новага "запуску" Курапатаў і ГУЛАГаў...

Усемагчымыя штурмы застануцца толькі на кінаэкранах. А ў рэальным жыцці запануе праца, знясілівяючая і цяжкая, часам і па 20 гадзін у суткі, але на самога сябе...

Але факт сур'ёзнага расколу нашага грамадства — рэч відавочная. У ім даўно ўжо выявіліся абсалютна, па-бальшавіцку, непрымірныя плыні, з яўна рэзнымі духоўнымі параметрамі — "лукашысты" і "нацыяналісты" — тое самае знакамітае люстэрка, але ўжо цяпер унікальнай беларускай рэвалюцыі. Прычым колькасная перавага першых зусім не азначае іх канчатковую перамогу. Бо праз вялікі памылкі і прыкрыя палітычныя лягасці, звязаныя найперш з амбіцыйнасцю і засоранасцю некаторых сваіх лідэраў, пакутліва, марудна ўсталяваецца ў асяродку апошніх разуменне неабходнасці вельмі працяглай і вельмі нялёгкай працы вяртання беларусаў да свайго Храма. Лёгкай, прыгожай і па-гусарску імклівай атакі не атрымалася. І гэта трэба жорстка ўсвядоміць...

Усё больш выразную пазіцыю пачынае займаць беларуская, шмат бітая і тапаная, інтэлігенцыя. Хто толькі ні кідаў у яе камяні!.. На жаль, рана пайшлі з жыцця многія з тых, хто сёння мог бы стаць мастком паміж інтэлігенцыяй і палітычнаю элітаю. Згадаем, напрыклад, таго ж не ў час сшыоўшага ад нас Б. Сачанку...

Для многіх сёння зразумела, што чыста лабараторны нацыянальны эксперымент на Беларусі стаўся малапрадуктыўным. Не атрымалася стварыць, што неабходна пры ўсялякім энергетычным супрацьстаянні, той крытычнай масы, здольнай пераламаць ход падзей. Рамантычны перыяд постаўсознай эйфарыі мінуў і рэзка абастрылася барацьба за ўладу. Вызначыліся і выразныя яе полюсы: прэзідэнт — парламент. Ды гісторыя прыкладаў такога супрацьстаяння, асабліва апошніх гадоў, для парламентарнага малаасуцэльнага.

І разам з тым відавочна, што сама па сабе ідэя таго рэфэрэндуму самагубная для цяпершніх уладаў. Чаму ж так настойліва яна сцвярджаецца? Як вядома, у кіраўніка дзяржавы не было сур'ёзных праблем з уладаю, прынамсі з яе аб'ёмам, бо ён адразу і рашуча "разабраўся" з усімі магчымымі канкурэнтамі, у тым ліку і з іншымі яе галінамі. Непераканальнае і сцвярджае, што прэзідэнт і яго каманда байца расплаты за эканамічнае фіяска Беларусі. Калі папраўдзе, то не магло быць, ды і не будзе ніякай расплаты! У нас не толькі няма рэальных рычагоў уздзеяння на ўладу, але не было і няма механізму (заканадаўчага) спяганання за злачынныя некомпетэнтнасць на вышэйшых дзяржаўных пасадах. Яшчэ больш наўныя сцвярджаюць пра масы абураных галодных людзей, што рана ці позна "выйдучь на вуліцу". Патэнцыял цяпершняга ў беларусаў увогуле, а тым больш у дачыненні да ўласнага "месці", надзвычай высокі, аж да халодных і паўцёмных кватэр і харчавання адной бульбай... Небяспека ж для абсалютнай улады прэзідэнта па-ранейшаму выходзіць толькі з Масквы. Пасля штургу, мякка кажучы, недакладных палітычных "худоў" пазіцыя цяперашніх беларускіх уладаў у горадзе, які і так ніколі не верыў ніякім слязам, яшчэ больш пахіснулася. І толькі няўпэўнасць апошніх месяцаў у Маскве, звязаная з вядомымі "кардыялагічнымі" акалічнасцямі, перахкаджала ягоным уладам прыняць у дачыненні да Беларусі канчатковае і пэўнае рашэнне...

А пакуль што цяперашні кіраўнік краіны добраахвотна агучвае быццам бы спецыяльна падобраны "кампрамат" — ад ідэі рэфэрэндуму да намеру аб прэтэнзіях на маскоўскі ці на ўсёславянскі трон... Але давайце ж будзем сур'ёзнымі — ну адкуль раптам магла з'явіцца ў нашага "парня" ўсёславянская "грусть"? Каму і для чаго спатрэбілася падштурхоўваць "малоддога руководителя" на ведама нерэальныя палітычныя авантуры? Ці гэта сам ён звышамбіцыйны і празмерна славалюбівы? Ёсць, безумоўна, момант. Але даўно вядома, што гэтыя рысы характару ў адным "асобна ўзятым чалавеку" найлепш выяўляюцца пры актыўным энергетычным сілкаванні акаляючых яго людзей. Хто ж яны, тыя людзі? Ды ўсе тыя (Працяг на стар. 12)

Алесь ПБОК-ПБКОЎСКИ

ВОСЕНЬ ТРЫВОГІ НАШАЙ

Ці сцвярджаюць, што згаладалы воўк нахабна прабраўся ў беларускую "аўчарню" і калашмаціць нашых авечак, аж шэрсьць ляціць. Ды забываем, што дзверы яму адчынілі насцеж самі, а ахоўную "псырню" даўно ўжо скасавалі з-за састарэласці і бяззубасці сабак-ахоўнікаў — бо маладых і зубатых даўно ўжо ўладкавалі... Дастаткова згадаць Курапата, ГУЛАГ, страшэнную вайну і не менш жорсткі мір.

Злачынна доўга дзялілі скуру незабітага мядзведзя, аж да ліпеня 1994 года, а зверга гэтага "зацугляў" іншы палітычны...

Ёсць на нашай Беларусі і па-эзіцку хітрыя лісы, і насмерць перапалоханыя зайцы, якія даўно ўжо і лапкі падкурчылі... Адным словам, хапае жыўнасці ўсялякай.

Пара, даўно пара нам прызнаць, што нашыя "каты", "мядзведзі", "ваўкі" і іншыя пачвары, што апанавалі нашу бедную зямлю — гэта не параджэнне "сну розуму", ніякі не абсурд ці кашмар, а самы сапраўдны сацэралізм з яго дакладна акрэсленымі і недыхсэнсоўнымі "гераічнымі" вобразамі. Каго толькі няма ў той багатай вобразнай палітры — ад героя працы да героя "нябачнага" фронту. Усё трымае на сабе наша зямелька.

А ці магчыма абмінуць увагаю тых адчайна гераічных людзей, што прыехалі да нас дапамагчы ўсталяваць па-сапраўднаму мудры і справядлівы сацыяльны лад? Не верце зласлоўцам, якія сцвярджаюць, што героі гэтыя нахабна пагарджаюць і зямлёю нашаю і яе спаконвечнымі звычаямі, цынічна смеючыся ў твар тым, хто спрабуе неяк прырэчыць. Яны ж за ўсеагульную роўнасць і братэрства...

Вельмі крывадушнымі выглядаюць і нашыя часам занадта інтэнсіўныя малітвы да Найвышэйшага, што ўвёў нас у такую вялікую спакусу... Пара ўжо прызнацца нам усім, што нашыя ўлады, ніякая не аманалія на беларускай зямлі, а найтыповейшы яе прадукт. Хіба што наш кіраўнік па тэмпераменце трохі ад звычайнага беларуса адрозніваецца. Мяркуючы па ўсім, якраз ягоны амаль каўказскі тэмперамент фатальным чынам і паўдзёйнай на сэрцы слабое паловы нашага грамадства. Што да ўсяго астатняга, то дастаткова нам глянуць на саміх сябе ў люстэрка. Прычым зусім не важная наўнасць ці адсутнасць дыхтоўных вусоў і расліннасці на галаве...

Прэзідэнта абвінавачваюць, што ён імкнецца навазачь нам дыктатуру. Што значыць — "навазачь"? Гэта ж большасць з нас прагне ўжо даўно яе ўсім сваім сэрцам, у тым ліку і многія з тых, хто вельмі сур'ёзна адносіць сябе да інтэлігенцыі. Зняйкавелья ад усялякіх нястач масы прагнуць Парадку, які, на іх думку, тыя нястачы зліквідуе. Ім хацелася б, канечне, каб парадак той быў нахштальт ранейшага, але, па ўсім відаць, мы атрымаем новы парадак.

Мы абураемся, што нехта культывуе ў нашым краі нянавісць і ліха, разбурэнне і гвалт. А ці не мы самі ў экзальтаваным уздыме пасадылі на трон найбольш здольных да гэтага? Ды што казаць пра нас — грэшных і недасканалых. Нават царква наша галоўная, праваслаўная, дзверы якой большасць з нас не так ужо і рэдка пераступае з хваляваннем і пашанова, не баючыся (не хоча бачыць), што ўладарна і мэтанакіравана ліха і нянавісць, варажнеча і раскол у Доме Беларусі ўсыяваюцца... Хіба магчыма не заўважыць тыя вочы жахлівыя, што з тэлеэкрана кожны дзень выпраменьваюць на нас зусім не любоў і спагаду. Але маўнаць вышэйшыя іерархі царкоўныя...

На жаль, не пануе сёння на Беларусі любоў і спагада, а зусім іншыя энергіі, а кажучы больш проста моваю — палітычны экстрэмізм.

лівага "антыполя" амаль канчаткова разбурыла тыя рэшткі духоўнасці ў нашым грамадстве, якія захаваўся нават падчас "самага справядлівага ладу".

Гісторыя нашага этнасу наўрад ці адшукае ў сваіх аналах такія феноменальныя падмены самых святых і высокіх паняццяў, як у нашым сённяшнім дні. Выключна агрэсіўнае і наступальнае "антыполе" непараўна заблытае нашы духоўныя арыенціры, але заадно і добра высвятляе праз клубы ядавітага туману лжэідэалогіі сапраўднае аблічча многіх нашых "месіяў".

2.

Многа зла ўкаранілася на беларускай зямлі — як свайго, так і чужога. Усемагутны і ўсісны Хам не шкадаваў для нас нічога з таго, што добра прынялося на расійскай зямлі. Ды і сёння не шкадуе. Дастаткова ўключыць які-небудзь канал расійскага ТБ. Яшчэ зусім нядаўна нам амаль штодзённа дэманстравалі бульдожыя абрысы апраўтага ў тогу міратворцы прафесійнага тэрмінара, што з незвычайнай лёгкасцю дасягнуў ледзь не самай высокай вяршыні расійскага палітычнага Алімпу. Публіка з прыдыханнем і захопленнем сачыла за пераканальна рашучымі крокамі свайго новага куміра. Пакуль што яго на нейкі час спынілі. Але відавочна, што вялізная, малакіруемая краіна амаль што гатовая аддаць поўную над сабою ўладу ў рукі абсалютна непрадказальнага і вельмі спецыфічна адукаванага чалавека... Хаця чаму непрадказальнага? Гістарычныя аналогіі тут самыя відавочныя.

Лёгка заўважыць маральную, духоўную і палітычную аднасць як іхніх, так і нашых бацькоў-вызваліцеляў. Іх усіх аб'ядноўвае найперш палітычны і эканамічны экстрэмізм, дылетантызм і глыбокае маральнае невуцтва. Месіяніскі сверб, які ахаліў шостую частку зямной сушы амаль 80 гадоў таму, не знік і на парозе 21-га стагоддзя. Выразна выяўляецца ён і на Беларусі. Мы аніяк не можам уцяміць, што і самая унікальная асоба, нават такая яркая і каларытная, як наш цяперашні прэзідэнт, не здольны змяніць ход усталяваных тысячагоддзямі эканамічных законаў развіцця грамадства. Ужо даўно і канчаткова вызначаны вектар светлага эканамічнага наступальнага працэсу. І няма сумненняў, што апошнія "прывіды" так шануемай у нас усеагульнай аднасці і брацтва не тое што не здольны перавесці гадзіннік гісторыі назад, але і на імгненне прыпыніць ягоны няўхільны ход. Прычым нават у "асобна ўзятай краіне". Ну а калі ўсе стануць на тым шляху, то ў лепшым выпадку ад іх застаецца невялічкі бруднаваты след...

Ёсць, дарэчы адна рыса, якая ва ўсе вякі аб'ядноўвала "народных збавіцеляў" — стаўленне да канкрэтнай асобы чалавека, як да трэскі, як да вінніка, жыццё якога на фоне "вялікіх" пераўтварэнняў нічога не каштуе — проста пшык... Да якой жа ступені сталіся скажонымі ў душах беларусаў паняцці добра і зла, каб мы сёння зноў шчыра верылі апантаным апалагетам неабалытавізму.

На Захадзе здзіўлена паціскаюць плячыма — сюррэалізм нейкі! Але гэта ўсё той жа самы звычайны і звыклы сацэралізм, што дагэтуль яшчэ вызначае палітычны і маральны клімат і на Беларусі і ў Расіі. Мусіць, вось так паціскалі яны плячыма падчас пачатку першага акту, які пачынаўся 25 кастрычніка 1917 года і стаў для нечувана вялікай масы ні ў чым не вінаватых людзей страшэннай трагедыяй.

На нашых вачах адбываецца сёння другі акт. Чарга за фарсам? Хто ведае. Цяперашнія

"уладкаваў", той "паступіўся прынцыпамі"...

Дарэчы, нахонт дэмакратыі той жа расійскі кандыдат у Напалеоны неак між іншым заўважыў, што гэта ўсё больш гульня... Ды і нам цяпер спрабуюць давесці, што і дэмакратыя рознай бывае — правільнай і не зусім. А то некаторыя на ўсялякую гатовыя былі маліцца...

3.

Сённяшні рэфэрэндум для нашых "збавіцеляў" — вядома, таксама гульня, страшнаватая, праўда, трохі і рызыкаўная. Кажуць нават, што на карту пастаўлена імі ўсё. Мяркуем, што гэта не зусім так. Наш рэфэрэндум — гэта для іх хутчэй рэлігія-містычны, з добра адпрацаванай тэхналогіяй рытуалу. Праўда, рэлігію тую прыдумалі не яны. Што там дзесяць банальных заповедзяў з яўна састарэлай Бібліі! Тут свае правілы гульні, свая Біблія, дакладней Евангелле. А ў ім толькі адна заповедзь — "Улады!" Дзеля яе, жаданай, штодзень абрынаецца на нас з экрану ТБ, газет, радыё магутная, нястрыманая плынь страшных заклікаў і заклінанняў, ад якіх аж душу выварочвае. Часам цяжка і слязу стрымаць. Вось такім чынам фарміруецца наша непарушная аднасць. Кажуць, мільён супраці! Ды што там мільён, дробязь! Вядома ж, хто не з намі, той...

Рэфэрэндумны рытуал, як вядома, павінен добра асвятляцца. І ён асвятляецца няясным святлом расійскіх нафтавых свяцільнікаў. Адзіны, можна сказаць, прамень святла ў нашым даволі змрочным царстве. Гэта дзякуючы нафце, якая была ў свой час цудоўнай "змазкай" вялізнага саюзнага карабля, ён так доўга і трымаўся на плыву і не "ржавеў". Пэўна, каб раздзьмуць мацней агонь тых свяцільнікаў, і зачасцілі да нас маскоўскія сябры-аднадумцы. Дарэчы, і ў "белакаменную" знайшлося ў нас каму з'ездзіць. Дарма абурваюцца некаторыя, што як да "барына на поклон"... А куды ж ім, небаракам... Не ў Лондан да ці Нью-Йорк!

4.

Тургенеўскія "бацькі і дзеці" мала, відавочна, цікавіліся "нафтавым пытаннем". Таму, пэўна, і не ладзілі. У нас жа як "бацька", так і "дзеці" былі ўзрошчаны на багатых нафтавых "угнаеннях". Чаго-чаго, а іх, як і іншага смецця (напрыклад, ідэалагічнага), у нас хапала. Апошняе цяпер якраз і спатрэбілася, бо добра "адстаялася" і "перапрэла" за гады перабудовы і такой нечаканай незалежнасці. Але, як вядома, ва ўсялякага "смеццявага поля", якім нечакана для сябе стала Беларусь на мацерыку Еўропа, вельмі спецыфічны водар... Ну а дзе смецце, бруд — там заўсёды царства мух...

Палітычныя "мухі" і "слепні", якія хмарамі зляцеліся на нездаровае цела беднай Беларусі, прагна ўпіліся ў яе самыя далікатныя і безабаронныя месцы і паціху высмоктваюць і дагэтуль ужо не вельмі і густую яе кроў, аслабляючы яе супунае сэрца, асляпляючы яе і так затуманены мозг. Вельмі падобна на тое, што Беларусь можа канчаткова страціць свае апошнія фармальныя адзнакі мужчынскасці. Вышэйзгаданы працэс фемінізацыі нацыі дайшоў да свайго "смяротнае" кропкі...

Наш Беларускі Дом усё больш нагадвае нейкі часовы вакзал, ці правініцыйную балыніцу, дзе ўся палітычная і маральная атмосфера аддае затхласцю і цвіллію. Гэтая вакзальна-балынічная варціна вечнай няўпэўнасці, трагічнай неўладкаванасці цэлага еўрапейскага этнасу дарэчы дэзарганізуе, прыгнятае "пасажыраў-пацыентаў", прасцей кажучы, просты беларускі народ. Ягоны імунітэт ужо даўно рэзка зніжаны,

“ЧОРНЫ КОНЬ
АПАКАЛІПСІСУ”

Siarhiej Zakonnikau

CZARNY KOŃ
APOKALIPSY

Пад такой назвай у варшаўскім выдавецтве “Pod Wiatr” выйшла кніга Сяргея Законнікава. Яе змест склалі пазмы “Чорная быль” і “Зяюля”.

Прэзентацыя гэтай кнігі з удзелам аўтара, перакладчыка на польскую мову, даўняга сябра і папулярызатара беларускай літаратуры Чэслава Сеньюха, выдаўца Рамуальда Карася і акцёраў адбылася ў Варшаўскім універсітэце, у касцёле Святой тройцы. Добрыя, шчырыя словы ў адрас выдання і яго аўтара выказалі ў сваіх выступах на сустрэчы з навуачнікамі сельскагаспадарчай школы вядомыя польскія пісьменнікі Войцэх Жукроўскі і Леслаў Бартэльскі.

Кніга “Чорны конь апакаліпсісу” адзначана міжнароднай літаратурнай прэміяй імя Вітольда Гулевіча, польскага паэта і патрыёта, расстралянага фашыстамі ў 1941 годзе. У дыплом, які ўручылі Сяргею Законнікаву ў заключны дзень юбілейнага XXV свята “Варшаўская пазытная восень”, гаворыцца, што ён узнагароджваецца “за чарнобыльскія пазмы, якія ўзнімаюць драматычныя праблемы сучаснасці, і асабісты ўклад у дапамогу ахвярам катастрофы”.

КАБ МОВА
НЕ ПАМЕРЛА

Калі пасля мінулагадня рэферэндуму дзяржаўнай мовай на Беларусі была аб’яўлена і руская, нават сярод шчырых прыхільнікаў знайшліся тыя, хто гатовы апусціць рукі. Ды ў Беларусі дзяржаўным эканамічным універсітэце прытрымліваюцца іншай думкі: Закон аб мовах ніхто не адмяняў, таму і намаганні ў імя далейшага нацыянальнага Адраджэння трэба працягваць. Вось і рупліцца ва універсітэце, каб студэнты маглі карыстацца падручнікамі, вучэбнікамі на сваёй роднай мове. А дзеля гэтага і самі займаюцца выдавецкай дзейнасцю. Пацвярджае гэтаму — яшчэ адна прыемная навіна: у БДУ выпушчаны падручнікі для студэнтаў ВДУ па спецыяльнасці “Бухгалтарскі ўлік, аналіз і аўдыт” — “Аналіз гаспадарчай дзейнасці прадпрыемстваў АПК”, аўтарамі якога з’яўляюцца Г. Савіцкая і І. Місевич.

ДАРОГА
ДЫК ЖАЛЕЗНАЯ...

Словы некалі знакамітай песні, у якой ёсць і такія радкі: “Дарога дык жалезная, а людзі залатыя...”, міжволі прыгадваеш, калі знаёмішся з дзесятым нумарам часопіса “Пралеска”. Ён прыйшоў да чытачоў як спецыяльны выпуск і прывячаецца 125-годдзю Беларускай чыгункі. Здавалася б, якое дачыненне мае гэты юбілей да часопіса, што займаецца праблемамі дашкольнага выхавання. Ды самае непасрэднае! І ў гэтым можна ўпэўніцца, пазнаёміўшыся з традыцыйным “Лістом рэдактара”. Гэтым разам галоўны рэдактар “Пралескі” А. Сачанка сваё выступленне назваў “Рэйкі ў будучыню”. Ён, у прыватнасці, піша: “... нас даўно цікавіць вопыт дзейнасці дашкольных устаноў чыгункі. Іх каля васьмі дзесяткаў. І што адметна, зараз, калі кожнае ведамства імкнецца “збагрыць” яслі-сад на бюджэт мясцовых Саветаў, тут нават не ўзнікае такое пытанне. Дзіцячыя сады чыгункі размешчаны па ўсёй рэспубліцы..., аднак яны цесна звязаны з кіраўніцтвам магістралі, ім аказваецца ў гэтых складаных эканамічных умовах значная фінансавая і іншая падтрымка”. Часопіс і знаёміць “з накірункамі і зместам працы яслі-садоў чыгункі, іх здабыткамі, якія... уяўляюцца значнымі і вартымі ўвагі”.

“УМЕЎ ЛЮБІЦЬ
І ЗАБІВАЦЬ”

СЁННЯШНЯЕ ПРАЧЫТАННЕ “МАГІЛЫ ЛЬВА”

У творчасці Я. Купалы пазма “Магіла льва” стаіць некалькі асабняком, як метатвор, што змяшчае ў сабе больш, чым толькі мастацкі тэкст. Паэт спрабаваў інтуітыўна-сінтэтычным шляхам зразумець феномен “беларусы”. Абраны спосаб даследавання не прадугледжвае прамога выказвання думкі, і ўвесь твор уяўляе сабой тэкст-праблему, які дапускае шэраг гіпотэз і меркаванняў пры досыць выразна сфармуляванай пастаноўцы асноўнага пытання:

Пачнём дакапытвацца самі
Разгадкі нашых крыўд і бед,
Што леглі пёмнымі лясамі
На нашай долі з даўных лет.

“Магіла льва” — самарэфлексуючы твор: Пачнём вяртацца паданні
Сачыць пад бацькаўскай страхой,
Шукаць ад рання і да рання,
А толькі хай шукае свой.

Апошні радок “а толькі хай шукае свой” указвае на існаванне такой нацыянальнай загадкі, якую можа разгадаць толькі беларус, ды і то не любы, а той, які знаходзіцца ў аўры беларускасці, для якога Беларусь — свядомасць і падсвядомасць, вера і апакаліптычнае натхненне, той, якому “сняцца сны аб Беларусі”.

“Магіла льва” — “рэч у сабе”. Геній паэта стварыў твор, “воля” якога не супадае з памкненнямі аўтара, перавышае індывідуальна-купалаўскае. Мы бясконца набліжаемся да пазнання твора, але “Магіла льва”, як бясконцы сімвалічны тэкст-мадэль, спараджае шэраг інтэрпрэтацый, і на кананічнаму быць абсалютным тэкстам-праблемай, што атаясамліваецца з нацыяй-праблемай.

Аналіз пазмы вымагае ўважлівага доследу “знешняга” тэксту, калі ўвесь сюжэт трэба пераглядаць з улікам мэтактэставай структу-

ры. Героі пазмы папераменна змяняюць свае сацыяльна-псіхалагічныя характарыстыкі, што пераходзіць у разуменні зместу твора. Машэка, Наталька і народ — трыяда пазмы — дзейнічаюць дыскрэтна, імпульсіўна, у святле няпэўнасці і фрагментарнасці. Паспрабуем звесці гэту дыфузію дзеянняў герояў да пэўнага адзіства, не пазбегнушы пры гэтым заканамернай эстэтычнай рэдукцыі ў межах акрэсленай праблемы.

Машэка — эпіцэнтр пазмы — да пэўнага моманту ўвасабляе веліч нацыянальнага, залатую пару беларускасці — нібы век Вялікага князства Літоўскага (пачатак гісторыі г. Магілёва судакранаецца з гэтым перыядам досыць цесна). І Янка Купала нездарма імкнецца да ўваскрэшэння менавіта гэтага перыяду нашай гісторыі:
Няхай той час, што згінуў мусіў
У беспрасветнай векаў мгле,
Для беспрыпыннай Беларусі
Хоць толькі ў песні ажыве.

Непасрэдна да генетычнай памяці чытача звяртаецца паэт, да таго факта, што сваю славу тую гісторыю “ў няпамыць кінуў сам народ”. Але нас больш цікавіць характар самога Машэкі, які адлюстравана ў ВКЛ, бо тады “асілкаў шмат было па свеце, быў шмат дужэйшы наш народ”, “даўней не зналі так марнеці, як мы марнеем з году ў год”. Герой не нарадзіўся пачварай, “натуру меў ён залатую, нібы агні патульны быў”; але гэта толькі імгненне ў пазме, як і імгненнем здаецца існаванне ВКЛ, адрэзкам працяглым гістарычна, але не стаўшым духоўным апірышчам беларусаў. “Залатая натура” Машэкі знікае як прывід, і асноўная гаворка ў пазме ідзе пра “разбойніка, страшнага на ўвесь мір”. І паэт увесь час аперэджае дзеянне твора, паведамляючы загадка пра

тое, якім герой застаўся ў людской памяці. Здрада з боку Наталькі (яна пайшла ў харомы баярына) дае штуршок утварэнню новай іпастасі Машэкі — крывавай. Каханне паміж героямі не зусім роўнае, бо на “гэту вудачку каханья папаў Машэка як не свой”. Не Наталька “папала”, а менавіта ён, надзелены неверагоднай здольнасцю кахаць. “Няволя дзявочых ласк і пустаты” не магла для Машэкі прайсці бяспрыкладна, таму ён так балюча перажываў адцуранне каханай. Машэка і Наталька — два розныя полюсы, два антаганісты. Адзін з іх увасабляе абсалютную вернасць і ўпэўненасць у сабе, а другі — абсалютную здраду і няпэўнасць. І кожны з характараў існуе ў сваёй выразнай дэтэрмінацыі — сіла і слабасць.

Машэка верны сабе на працягу ўсяго твора, логіка яго характару непарушная. Ён змагаецца да канца, і калі ўсе магчымыя вярнуць каханую вычарпаны і няма выйсця, тады і адбываецца метамарфоза: герой пачынае помсціць. Ад узвышанай страсці ён пераходзіць да разбуральнага жадання знішчыць увесь свет — ад багатых і да такіх жа абяздоленых, як ён сам. Машэка тоесны свайму “я”, і ў новым абліччы стрыжань характару застаўся нязменным. Дзве іпастасі існавання Машэкі засталіся ў межах адной субстанцыі — быць максімалістам да канца, сцвярджаць сваё “я” калі не шляхам стварэння, дык разбурэння. Машэка — татальны індывідуаліст. Да свайго перараджэння ён прыходзіць вымушана, мяняючы вобраз Рама (якому здраціла зусім не Джульета) на амплуа ката. Праэтэст Машэкі не ўсвядомлены, а небяспечна-выбуховы, паталагічна-дыскрэты.

Герой цалкам у палоне сваёй страсці, і ён гатовы цэлы свет перакуліць дзеля таго, каб

Сярод кніг

ЛЯ ВОГНІШЧА
ГІСТОРЫ

і шмат што ўзважыць. З першага ж безымяннага верша зборніка адбываецца гэтак падарожжа ў зваротным кірунку і час адразу рассоўвае межы, і прысутнасць таго, што і немагчыма разгледзець за смугой стагоддзяў, становіцца відочнай:
Рачулка,
Рэчачка-бруа,
Над ёю — строма-круча.
На кручы — вогнішча і...
Грамнічны снег цярушыць.

Дрыжыць язычнікі агонь:
У полімі, яго трымценні
Мне бачны прывіды багоў
І прашчураў святых цені.
А гэтыя нашы продкі, тыя, пра каго доўгі і доўгі час мы свядома і падсвядома забываліся, быццам працягваюць руку на знаёмства. Моўкі падаюць яе і ў такім позірку не дакор, зусім не... Яны чакаюць, калі адумаем, зразумеем, як шмат страчана “па дарозе ў прыдуманы міф...” А сярод згубленага і гаворка нашых прашчураў, у якой было столькі чыстых, непаўторных найменняў. Пра гэта верш “Словы продкаў”:
Мне насвішча сіротка-сініца,
Найле булькатынем крыніца
І падкажа пошум сасны
Словы даўнія,
Словы бабчыны,
Словы продкаў далёкіх маіх...

І вось яны, словы, з гаворкі народнай, з гаворкай незасмечанай выпадковым і прышлым: “А пачую продка імя — Пракаветны абдузіца век. І ТУРЫНЫ РОГ, ЦІ СУРМА, Мне напамінь, Што повязь жыве З маім прашчурам, Шчырнікам, рупнікам...” А прашчура гэты быў “РЫМАР, БОНДАР, МЛЫНАР, ПЛЫТАГОН, ПАЛЯСОУШЧЫК, ІРУМНІК, ЦЕСЛЯ, БОРТНІК, КАВАЛЬ І ПЛУГАР...” Гэтаксама хораша гучаць (у вершы “Назвы вёсак”) найменні населеных пунктаў — паселішчаў, урочышчаў, хутароў... Не абыходзіць Я. Хвалей увагі і народныя святы, якія доўгі час лічыліся рэлігійнымі і, таму, як вядома, шырока не адзначаліся, а народ жа памятаў іх, народ чакаў іх і

ўрачыстасць таго адметнага моманту не забывалася, знаходзіла сваё апірышча ў сэрцах дзяцей: “Успенская царква... Там маці мая, верніца, З вярбовымі галінкамі ў руках... Я колькі помню сябе — Вербіца Таемны мела знак і пах” (“Вербіца”).
Па-свойму, непаўторна згадвае паэт Вадохрышча ў аднайменным творы. У гэтым жа безыменным вершы сышліся ажно два з іх: “Грамніцы — Стрэчанне... Зімы з вясною стрэча...”

Душа лірычнага героя ўзрушана, але адначасова ёй некалькі нятульна, скрушна:
Ах, Стрэчанне, —
Мяжа, палова памяці
Ад продкаў,
Што, кулгаючы, прыйшла.
За той мяжой зямной —
Паўтаямніцы,
Наперадзе ж —
У хмарах далягляд...
Паўсвечкі дагаре на Грамніцы,
А свечку запаліў я ў дні
Каляд...

Зразумелы стан... Ды ён хвілінны, бо ля вогнішча гісторыі ўсё ж цэпла і ўтульна. І не толькі таму, што цяплынь ідзе ад яго, колькі ад таго, якая вялікая прыцягальная сіла ў яго і, паводле аўтарскай задумкі, “збіраюцца” разам прадстаўнікі розных эпох. І ўсе яны — слыннымі сынамі зямлі беларускай, і кожны з іх сваімі добрымі справамі праславіў яе ў свеце. Якімі ж няўдзячнымі былі мы, што забыліся пра іх! Колькі духоўнасці страцілі ў сабе! І як многа можна перадаць яе наступнікам, калі кожнаму аддамо належнае, пра кожнага скажам слова, вартэе яго. Я. Хвалей такія словы прамаўляе... Я. Хвалей знаходзіць дакладныя выяўленчыя сродкі, каб праз пэўныя штрыхі паўставаў постаць тых, хто на небасхіле Беларусі ззяе сузор’ем першай велічыні.

Напрыклад, у вершы “Вялікае сэрца Іахіма” ён так гаворыць пра канцлера Вялікага князства Літоўскага Храптовіча, прызванага сучаснікамі “энцыклапедыстам са Шчорсаў”: “Фальварак Ясянец, Рачулка Сэрвач І Шчорсы, Пушча Налібоцкая — Ці

вярнуць назад аб'ект свайго каханьня. Машэка — экстрэмум нацыі, яе фундамент і аснова не ў канкрэтна-фактычным праяўленьні, а ў свайй патэнцыі. Гэта сімвал нявяжлівых духоўных магчымасцей нацыі. Пасіянарнасць героя відавочная, ён усё роўна змог бы праявіць яе, нават калі б гэта датычылася спраў дзяржаўна-нацыянальных. У дадзеным выпадку адбылася рэалізацыя героя праз насілле і разбой.

Шлях Наталькі як антыпода Машэкі мяжуеца ўвесь час з лёсам народа. Народ і гераіня — у адным зачараваным коле. Яны існуюць тоесна, ідуць, навобмацак, нібы сляпыя, шукаючы накірунак, мяняючы ідэалы і блытаючы іх сэнс.

Наталька то ідзе да баярына, то выпадкам лёсу зноў вяртаецца да народа, знішчыўшы Машэку. Народ, у сваю чаргу, то папракае Натальку, то вітае яе як вызваліцельку-гераіню, то праклінае Машэку, то ставіць яму помнікі. Машэка ж, як рэч у сабе, існуе па-за ўсім гэтым. Ён кахае тую, якая не падпадае пад сілавое поле яго каханьня. Пасіянарнасць героя настолькі пераўзыходзіць пачуцці Наталькі, што яна не можа ацаніць яго, бо не надзелена адпаведным модусам успрымання. І як чалавек звычайных сярэдніх душэўных задаткаў (у якога інстынкт самазахавання перамог усё астатняе) яна нявінная ў гэтым неразуменні. Гэта выйшлі за яе.

Эратычна-інтымны, “знешні” сюжэт твора пераводзіцца ў больш шырокую прастору, калі на сцэну выходзіць народ. Упершыню гэта здараецца, калі гераіня з асаблівай жорсткасцю забівае Машэку. Народ выступае як дзеючы суб'ект толькі тады, калі не стала разбойніца, “што ўмеў любіць і забіваць”. Народ тройчы ўслаўляе героя, называючы яго высокаю магілу “Магілай льва”, горад — Магілёвам, а гару з магіламі ахвяр — Машэкавай. Тут ёсць пра што падумаць. Народ услаўляе бандыта, забойцу? Магчыма, вялікі страх ахвяры рухаў яго імкненнем увекавечыць памяць Машэкі, калі нават яго не стала. Тут не столькі аддаецца даніна былой велічы і моцы Машэкі, яго “залатой натуре”, колькі выяўляецца імкненне адказаць адпаведным чынам на другое “я” Машэкі — чалавечазабойчае. Разбуральная сіла апошняга настолькі вялікая, што можа быць ураўнаважана толькі рытуалам задабрэння “духа” Машэкі. Паганская натура беларуса

адэкватна рэагуе на аўру садыста, грознага “бога”, які будзе страшным і пасля смерці, калі яму не аддадуць належным чынам хвалу і славу.

І народ карануе Машэку, наколькі гэта магчыма, трапляючы ў жудаснае кола “машэ-каманіі”. Беларусы правакуюць для сябе ката, ствараючы яго аўру, і садыст сам па сабе вырастае ў тым сілавым полі, дзе для гэтага створаны найлепшыя ўмовы. Таму народ як абсалютная ахвяра і прыцягнуў увагу Машэкі, для якога тут адкрылася найвялікшае поле дзейнасці. Герой помсціць той глебе, якая ўзгадала галоўнага крыўдзіцеля — баярына. Такім чынам народ і Машэка ўтвараюць адзіны самазахісцкі комплекс. Ушаноўваецца памяць не тых, хто загінуў, насыпаецца курган не ахвярам, як гэта належыць быць, а робіцца вялікі насып страшнаму Машэку. Такая незвычайная каранацыя героя ў паэме — феномен паталагічна. Аказваецца, існаванне ахвяры з адпаведнай псіхалагічнай устаноўкай выклікае з'яўленне асобы, якая зможа адэкватна адказаць на падсвядомыя жаданні. Слабасць, феміннасць і пасіўнасць патрабуюць сілы, актыўнасці і гвалту. Аўра Машэкі настолькі моцная, што паўплывала на назву горада. Дарэчы, легенды аб заснаванні Магілёва дапускаюць два варыянты паходжання назвы горада: ад магіл забітых людзей (магіла+тэў=Магілёў) і ад магілы Льва — Машэкі (магіла+леў=Магілёў). Купала спыніўся на другім варыянце паходжання назвы горада, свядома апусціўшы першы, дзе матывацыя дваістая.

У канцы паэмы пазт складае рэактывам ахвярам, калі гэтага не зробіў народ.

Паэма “Магіла льва” ў сваёй загадкавай і зацемненасці сэнсаў самадастатковая. Нездарма хвалі Дняпра ў канцы твора нагадваюць пра нешта цалкам невыказнае, невымоўнае, што цяжка перадаць словамі, а можна толькі здагадацца. Ціхае, засяроджанае думанне, якое прапануе нам “Магіла льва”, з'яўляецца як элементам генетычнага коду нашай нацыі, так і прыкметай мастацкай прасторы паэмы, дзе ёсць не толькі тэкст, але і падтэкст:

**А пад гарой Дняпровы хвалі
З вясны да восені шумяць
І штось гавораць цёмнай далі,
А што? — нам, грэшным, не паняць!**

Зміцер САЊОК

думалі: Маладзічком Яўхімікі сэрца Аднойчы ўздыдзе тут, Над краем Божым?”

У гэтым шэрагу — вершы “Прафесар з Наддзямна” (пра Якуба Наркевіча-Ёдку), “Кастравіцкі-Каганец-Будзімір”, “Лёсік”, “Уладзімір Жылка ў Падлессі”... Разам з тым Я. Хвалею прыглядаецца і да тых, хто зрабіў крыху менш, чым тыя, хто займеў вялікую славу, тым не менш адраджэнскі подзвіг іх відочны.

Скажам, у вершы “Любчанскі друкар XVII стагоддзя” ён згадвае паслядоўніка Скарыны, Буднага, Цяпінскага. І дасягае выразнасці паэтычнага малюнка праз умела ўжывае параўнанне:

**Любча...
Нёман...
Луг як аксамітны...
Недзе песню зачынае драч.
Блястусовіч —**

**Пётра Кміта
Ладзіць свой станок,
Нібыта ткач.**

Гістарычная тэматыка асэнсоўваецца і ў драматычных паэмах. Першая — “Януш, альбо Апошні беларус з роду Радзівілаў” — вяртае ў XVII стагоддзе, калі Януш Радзівіл хацеў вярнуць незалежнасць Вялікаму княству Літоўскаму, “адарваўшы” яго ад Польшчы, пры гэтым не адмаўляючыся ад дапамогі шведаў. Януш Радзівіл увайшоў у гісторыю як апошні беларус з роду Радзівілаў. Я. Хвалею ўдалося адчуць дух эпохі, у якую адбываліся складаныя падзеі, узавяць яе супярэчліваасць. Ды і вобраз самога Януша пададзены аб'ектыўна, аб'ёмна. Важна і тое, што ён не вырваны з кантэксту свайго часу, свайй эпохі. На жаль, будзем справядлівымі, асобныя аўтары грашаць аб'ектыўнасцю, калі пачынаюць расказаць пра тых жа прадстаўнікоў роду Радзівілаў, падаючы іх лёдзю не анёламі. Але такая “праўда” таксама наўрад ці можа пайсці на карысць. Гісторыя ёсць гісторыя. Яна не церпіць “прэпарыравання”... Ні савецкага, ні постсавецкага.

Другая драматычная паэма “Рэгіна”, якую аўтар прывівае “беларускім касцюшкаўцам”, нясе ў сабе рамантычны пачатак. Гэта гісторыя каханьня ахоўніка караля Станіслава Аўгуста Панятоўскага палкоўніка Тамаша Яворскага і актрысы прыворонка тэатра ў Нясвіжы, якая адначасова з'яўлялася каханкай аднаго з Радзівілаў, якога за празмерную любоў да “слабога полу” прызвалі Пане Каханку. І як працяг гэтай гісторыі — лёс дачкі Яворскага і Рэгіны — Гражыны, якая стала каханкай чарговага Радзівіла — Дамі-

ніка, а яшчэ яе дачкі, якую, як і бабулю, назвалі Рэгіна.

Сюжэт, як на першы погляд, для сентыментальнага твора. Але, трэба аддаць належнае Я. Хвалею, ён не спускаецца і не пайшоў найбольш лёгкім шляхам. Усё ж у цэнтры гэтай, як і першай паэмы, эпоха, а дух яе адчуваецца і праз лёсы людзей, пра якіх праўдзівы расказвае паэт, хоць нельга не заўважыць і пэўнай нацяжкі... Назіраецца гэта тады, калі, паводле задумы, у фальварку Залуча, арандаваным Сыракомлем, сабраліся ён сам, яго сакратар Каратынскі і Адам Пług, які прыехаў з суседняга Жукава Барка... Яны разважаюць аб падзеях, што і знаходзяць адлюстраванне ў творы. Канечне, трэба ўвесці чытача ў тагачасную эпоху, каб ён зразумеў, што і да чаго. Дык вось: Сыракомля расказвае сябрам пра гісторыю Залуча, якую яны, зразумела, ведалі... Ці яшчэ нацяжкі падобнага кшталту. Зноў жа з вуснаў Сыракомлі гучыць тое, што па логіцы прамаўляцца не магло: “Паштовым трактам едуць не раз Бяжыць з Нясвіжа ён да Стоўбцаў, Ля тракту ў вёсцы Маркачова Жылі мае бацькі, зямлю арандавалі”, “Прыехаўшы ў Нясвіж А Гавярны вёрст за дваццаць ад яго”... Падобныя ўдакладненні патрэбны хіба чытачам, ды не Каратынскаму з Пługам...

Прыватнасці, але іх не хацелася б сустракаць у цікавай кнізе. Як і ў асобных вершах недакладнасцяў. Толькі два прыклады. У вершы “Лёхі князеў Радзівілаў” відочна несумяшчальнасць параўнання, якое выкарыстоўвае паэт, гаворачы пра слуг магнатаў: “Ад князя Сіроткі Да Пане Каханку — Ляжаць, як вякі, яны ўночы і ўранку”. Ці яшчэ, а гэта ўжо з верша “Антось Галіна, альбо Мост памяці “Нью-Йорк—Альбуць”, у якім гаворка пра брата Якуба Коласа. І вось ён па волі аўтара звяртаецца да Кастуся Міхайлавіча: “Як ты выжыў, Якубе?” Не мог ён гэтак звяртаецца, бо Якуб — не імя ў дадзеным выпадку, а толькі частка псеўданіма.

Акрамя згаданых твораў, у кнізе “Прыстань віцiana” ёсць вершы, у якіх аўтар звяртаецца да нядаўніх падзей, прыгадвае зямлякоў, блізкіх людзей. У гэтых вершах таксама сваё бачанне свету, падзей, прываблівае актыўнасць мастакоўскай пазіцыі. Тым не менш, як на маю думку, асноўнае ў зборніку — усё ж жаданне Я. Хвалея сказаць сваё слова пра падзеі даўняй, пра людзей знакамітых, наблізіцца да народнага вопыту. І гэта яму ўдалося. Ля вогнішча гісторыі бабыўшы, душой акрэслшы, куды аптымістычнай глядзіш і на дзень сённяшні.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Бліц-крытыка

БАЮСЯ ТОЛЬКІ ЗДРАДЗІЦЬ БОГУ...

Сёння ў рубрыцы “Бліц-крытыка” абмяркоўваецца “Дзёнік без канца” Ганны Матусевіч, які друкуецца ў “Нашай ніве”. У апытанні ўдзельнічалі: Валянціна Аксак, Марыя Вайцяхонак, Леанід Галубовіч, Адам Глбус, Ала Петрушэвіч, Галіна Тычка, Віктар Шніп, Алена Яскевіч, аўтарка Ганна Матусевіч.

Нагадваем, што спіс рэспандэнтаў падаецца ў алфавітным парадку, які не супадае з парадкам друкавання адказаў. Па жаданні рэспандэнта яго адказ падпісваецца.

Вельмі неадназначнае ўспрыманне. Не магу зразумець сутнасці задумы, што гэта за жанр і для чаго публікуецца. Відаць, аўтарка вельмі здольная, але няма канкрэтнага адбору матэрыялу.

Я ад аўтаркі ў захапленні. Але тыя, хто друкуюць яе дзёнік, не падстрахоўваюць яе, натуральна падстаўляюць. Бо яна, відаць па ўсім, не ведае, што такое газета, не адчувае адбору матэрыялу. Яе трэба абараніць. Яна гранічна шчырая, а так выстаўляць сябе нельга — амаль як Кіркоўраў пая: “Ты мой тазік, я твая лазенька”. З усіх, хто друкуецца ў “Нашай ніве”, самыя шчырыя — Ганна Матусевіч і Глбус. Гэта бліскучая пара.

Такая жанчына, як гераіня “Дзёніка без канца”, гонар і надзея нашай нацыі на адраджэнне. Мне яна нагадвае гераіню Ларысы Геніюш з верша “Жаночы клопат”.
**У нас мужчыны — дубы, а мы — лозы,
Але здольны мы льюцамі стаць,
Калі нішчаць зямлю нам і гнёзды...**

На самым пачатку друкавання гэтага дзёніка ў найноўшай “Нашай ніве” я падумаў пра магчымую містыфікацыю. Мне падалося, што, баючыся канчаткова абарваць традыцыю старой (луцкевіча-купалаўскай) газеты, сённяшня рэдакцыя сама задумала гэты штотыднёва-бясконы правіцыйна-беларускі жыццяпіс, і нехта, рад-няволя, а мо і з задавальненнем, пад псеўданімам **Ганна Матусевіч**, месцамі даволі таленавіта, адпрацоўвае свой “хлеб надзённы”...

Аднак з далейшага кантэксту вынікае, што, хутэй за ўсё, я памыліся — тым большы гонар аўтару.

Праўда, іншым разам пустыя бытавыя падрабязнасці, а то залішня філасофская мудрагелістасць на голым месцы (ці не адсюль мае сумненні ў аўтарстве?) данельга раздражняюць...

Нягледзячы на гэта — чытаю... Цікава ўсё ж, якая яна, гэтая Ганна, насамрэч, і чым гэты прыватны дзёнік скончыцца.

Бо ўсё, на вялікі жаль, канчаецца. Што ж, тады буду чытаць іншы “дзёнік”, паколькі гісторыя жыцця кожнага чалавека трапна люструе нашу агульнанацыянальную гісторыю...

Ды вось хоць бы — “спадар” Лукашэнка. Ягоны дзёнік быў бы (будзе?) найцікавейшым...

Леанід ГАЛУБОВІЧ

Напэўна, павінна быць і такая літаратурная форма ў газеце. Прынамсі, цікавы ўжо сам пошук рэдакцыі.

Зацягнуўся гэты дзёнік. Відаць, апраўдвае сваю назву — “Дзёнік без канца”. Я не прыхільніца такога жанру. Хоць намеры рэдакцыі зразумелыя — паказаць местачко-

вую зацікаўленасць у “Нашай ніве”, сваю актывістку-аўтарку. Але, як кажуць некаторыя мае сябры, — “не мой кубак кавы”.

Спачатку я думаў, што гэта фальсіфікацыя. Думаў, нехта з вядомых пісьменнікаў робіць такія імправізацыі. Але калі пачалі друкаваць фотаздымак аўтаркі, мая цікавасць панізлілася. Змест вельмі няроўны. Пачатак быў лепшы.

Напачатку дзёнік чытаў, пасля праглядаў, а апошнім часам толькі цікаўлюся: ці надрукавалі яго. Дзёнік звычайна, пакуль ён пішацца, хаваюць ад людзей, а пасля ўжо выносяць на суд. А тут мы маем цікавы і, відаць, адзіны пакуль што ў нашай беларускай гісторыі выпадак, калі дзёнік пішацца адрозна ў газету. І часам думаецца: няўжо “НН” няма больш чаго друкаваць, як гэты “Дзёнік”?

У сённяшняй рубрыцы маем магчымасць прывесці адказ самой Ганны Матусевіч, напісаны ў рэдакцыі “ЛіМа”, куды яна выпадкова зайшла падчас падрыхтоўкі абмеркавання яе “Дзёніка”:

Напісана ў гараскопе пра мяне, жанчыну-Воднічыку (Вадалей), што мяне лепш не расчароўваць — можна страціць назаўсёды. Нашаніўцы мяне расчаравалі (не ведаю, ці канчаткова: я пакідаю ім шанцы, бо й Хрыстос даваў шанцы нават Юду). Завёўся “моўны шпак” у “НН”, на якога нельга брыдкага слова сказаць. А я казала на чужога “шпака” (Адама Глбуса) і не раз шчырыя брыдкія словы. Нашаніўцы слоў тых не прапусцілі, адну пахвальбу яму. І гэта... здрада. Страшна было вымавіць, а вымавіла гэтае слова, бо ўжо няма сілы несці ў сабе гэты цяжар адной.

Адуку з’явілася, пытаецца, на нашай грэшнай зямлі? І калі першы раз я прыехала ў шпіталь КДБ да Славаміра, таксама пыталіся, якое ліха прыгнала мяне. Можна, й ліха, а можа, й Бог — адказаў я. Ведаць толькі, што Бог заўсёды накіроўвае патрэбных людзей у гарачае месца.

Я доўга і пакултліва шукала свайго шляху — думала, перарэзаўшы сувязь з “брахункамі”. Калі чалавек шукае ў найвышэйшым напружанні — прыходзіць дапамога ў апошнюю хвіліну. І мне так было. Ян Пятроўскі (яму жо 94 гады) з Фларыды віншаваў мяне ды іншых беларусаў штогод з Калядамі, пасля прыслаў мне свае мемуары. У іх — пошукі духоўнага ўдасканалення нашых беларусаў на эміграцыі, а яшчэ пераклад па-беларуску сусветных філосафаў. Пасля была “Жывая зтыка”, і нарэшце — лісты Алены Рэрых.

Я іду па вадзе і баюся толькі здрадзіць Богу. Больш нічога.

Нагадваем, што наступныя творы, якія прапануюцца для абмеркавання ў рубрыцы “Бліц-крытыка” — “Дзёнікі” Максіма Танка (“Польмя”, N 9, 1996) і “Зацемкі” Леаніда Галубовіча, якія публікаваліся на старонках перыёдыкі.

Выказаць сваё меркаванне можна па тэл. 233-19-85 рэдактару аддзела крытыкі Людміле Рублеўскай. Рэспандэнт мае права патрабаваць, каб яго адказ быў падпісаны.

ЖАННА Д’АРК З ЛІЦВІНСКІХ ГОНЯЎ

Ёсць у Адама Міцкевіча верш “Смерць палкоўніка”, а ў ім такая заключная страфа:
Ды чаму твар дзявочы ў байца?

**Два грудкі...
Хто ж мог знаць, што баёў завадатар
Быў... дзяўчынай! Была —
слёз не трэба, жанкі —
То ліцвінка Эмілія Плятэр!**

(Пер. К. Цвіркі)

Вялікі паэт меў на ўвазе беларускую фалькларыстку і паэтэсу, удзельніцу паўстання 1830—1831 гадоў у Польшчы, на Беларусі і ў Літве, якая сабрала атрад у 400 чалавек і, пераапраўнаўшыся юнаком, прымала ўдзел у баях на Віцебшчыне і Вілейшчыне, паказваючы прыклады асабістай мужнасці і гераізму. Загінула Э. Плятэр 23 снежня 1831 года, калі ёй было ўсяго дваццаць пяць гадоў. А расказаў А. Міцкевічу пра нашу знакамітую зямлячку (Э. Плятэр да паўстання жыла з маці ў маёнтку

Ліксна Віцебскай губерні) яе паллечнік па паўстанні І. Дамейка. А. Міцкевіч свядома зрабіў у творы адну недакладнасць, каб яшчэ больш узвысіць гэтую мужную ліцвінку — у сапраўднасці ў Э. Плятэр было зусім не палкоўніцкае званне.

Тым не менш тое, што рабіла яна па згуртаванні людзей для барацьбы, не кожнаму палкоўніку па сіле. Нездарма Э. Плятэр сучаснікі называлі беларускай Жанай Д’Арк, а пасля гібелі яе ў Парыжы быў пастаўлены спектакль, у якім яна з’яўлялася галоўнай гераіняй. Э. Плятэр прывівае свае творы многія мастакі, паэты.

Падрабязна пра яе лёс можна даведацца з артыкула Г. Кісялёва “Падзорная труба Эміліі Плятэр”, змешчаным у яго кнізе “Радаводнае дрэва” (1994). А зазірнуць у кнігу ёсць падстава — з дня нараджэння Э. Плятэр споўнілася 190 гадоў.

СВЯТЛАНЕ БАСУМАТРАВАЙ — 50

ЮБІЛЕЙ “КАЛАСАВІЧКА”

Часопіс “Вясёлка” рыхтуецца да юбілею: у красавіку споўніцца 40 гадоў з дня яго выхаду. Я ж хачу нагадаць пра яшчэ адзін юбілей. Адзначае яго ў лістападзе “Каласавічок” — малодшы брат “Вясёлкі”. Хто такі “Каласавічок”? Гэта — часопіс у часопісе, чытанка-малаяванка для дашкольнікаў. Дзве старонкі ў кожным нумары. А ў канцы года яны становяцца зборнічкам. Кніжку атрымліваюць падпісчыкі і чытачы “Вясёлкі” замест яе лістападаўскага нумара.

Нядаўна ўбачыў свет пяты па ліку “Каласавічок”. Чым, скажыце, не юбілей? Пятая кніжачка “Каласавічка” адкрываецца вершам П. Прыходзькі і радкамі В. Віткі. Ён не так даўно пайшоў ад нас, але засталася яго самабытная спадчына. Замалёўка “Дзед Мароз і яго ўнукі” і верш “Зазімак” — таксама з яе.

В. Вітка да самага апошняга дня падтрымліваў сувязь з “Вясёлкай”, з часопісам, што стаў галоўным сэнсам яго жыцця і душы. І амаль ніводнага “Каласавічка” не было без яго казачных вершаў, скорогаворак, пацешак. Як і без твораў яшчэ аднаго даўняга сябра “Вясёлкі”, які рыхтаваў у свет яе першыя нумары, А. Вольскага. У апошнім зборнічку змешчаны яго верш “Гномік”.

У юбілейным нумары ёсць таксама вершы А. Дзержынскага, Я. Жычкі, В. Шніпа, М. Пазнякова, В. Жуковіча, С. Валодзькі, П. Саковіча, В. Савасцюк, скорогаворкі і загадкі М. Чарняўскага, У. Мацвееўкі, вершаванае апавяданне-гульня У. Ліпскага “Машына мова і дзедава замова”, народная казка “Як курачка пёўніка ратавала”. Ёсць гульні, размалёўкі, ёсць заданне: па малюнках напісаць казачку. Ёсць таксама малюнкi карнавальных масак да навагодняй ёлкі.

Мікола ЧАРНЯЎСКИ

МОЖНА І ПА-НОВАМУ ПРАЧЫТАЦЬ

Аповесць Платона Галавача “Спалох на загонах”, у якой, як вядома, адлюстраваны падзеі, звязаныя з калектывізацыяй, нягледзячы на тое, што аўтар яе не мог цалкам пазбавіцца ідэалагічных устаноў свайго часу па адлюстраванні працэсаў сацыялістычнага будаўніцтва, не страціла свайго мастацкага значэння. Цяпер, на адлегласці гадоў, добра відаць, што П. Галавач заставаўся не толькі летапісцам часу, а, як сапраўдны мастак, у сваіх развагах у нечым свой час і абганяў. Аповесць “Спалох на загонах” перавыдала “Мастацкая літаратура”.

Кніга адрасавана ў першую чаргу школьнікам. Прадмову “Хацелася жыць...”, у якой разглядаецца складаны жыццёвы і пісьменніцкі шлях П. Галавача, напісаў Аляксандр Марціновіч.

НАВУЧЭНЦАМ ПРА МАСТАЦТВА

Навучэнцам старэйшых класаў дзіцячых мастацкіх школ адрасуецца дапаможнік “З гісторыі беларускага мастацтва”, напісанага К. Зеленым. У ім разглядаюцца творы скульптуры і жывапісу ад найстаражытнейшых часоў да пачатку нашага стагоддзя. А выдаў гэты дапаможнік Беларускі інстытут праблем культуры.

СЫН І ПАКУТНІК СВАЙГО ЧАСУ

Спаўняецца 95 гадоў з дня нараджэння вядомага беларускага пісьменніка Міхася Зарэцкага. Яго біяграфія ў многім тыповая для прадстаўнікоў пакалення, якое становілася на ногі і сталела ў паслярэвалюцыйныя гады. Хуткі ўзлёт і... М. Зарэцкага арыштавалі 3 кастрычніка 1936 года, а 29 кастрычніка 1937-га ён быў расстраляны. Нягледзячы на тое, што ў літаратуры працаваў няпоўных пятнаццаці гадоў (першае апавяданне надрукаваў у 1922 годзе ў газеце “Савецкая Беларусь”), пасля сьме пакінуў значную мастакоўскую спадчыну. У гэтым пераконвае Збор твораў М. Зарэцкага ў чатырох тамах, выпушчаны выдавецтвам “Мастацкая літаратура” ў 1989—1991 гадах. У ім прадстаўлены такія творы, як раманы “Сцежкі-дарожкі”, “Вязьмо”, аповесць “Голы звер”, шматлікія апавяданні.

Першы свой верш Святлана Басуматрава надрукавала ў чатырнаццацігадовым узросце, і адбылося гэта далёка ад роднай Беларусі — у раённай газеце “За урожай”, што ў пасёлку Паспеліна Алтайскага краю (Расія). У тым пасёлку дзяўчынка апынулася двума гадамі раней, калі сям’я выехала на цалінныя землі. Нарадзілася ж С. Басуматрава 22 лістапада 1946 года ў Мазыры, а маленства яе прайшло на Магілёўшчыне.

У 1962 годзе з бацькамі пераехала з Алтая ў Баранавіцкі раён. Пасля заканчэння школы (1964) С. Басуматрава працавала старшай піянерважатай Вольнаўскай васьмігодкі пад Баранавічамі. З 1966-га па 1969 год вучылася ў Літаратурным інстытуце імя М. Горкага ў Маскве, які скончыла завочна ў 1986 годзе. З 1972 года С. Басуматрава жыве ў Бабруйску. Выдала кнігі паэзіі “Белая Бярэзіна”, “Кветкі палявыя”, “Званы чалавечнасці”, “Далеч-далячыны”...

Віншуем Святлану Міхайлаўну з поўднем веку! Зычым ёй жыццёвых і творчых поспехаў!

“А ДУШУ І ПЕСНЮ НЕ ЗАБ’ЕШ”

СТАНЦЫЯ ВЫРАТАВАННЯ

Прастор Бярэзінскай вяды...
Рака — радкоў маіх калыска,
Рака — душы маёй прапіска
З дзіцячых год і назаўжды.
Ты помніш нашу малалодзь —
Пару наіўных спадзяванняў?
На станцыі выратавання
Быў кожны з нас жаданы госьць.
Прытулак, вугал, штаб, жытло.
Для нас ад вечара да рання
На станцыі выратавання
Не выключалася святло.
Спагады шчырай пацуды
Здымала крыўды і абразы.
Усмак курылі вадалазы
І гаварылі пра жыццё.
Мароз за шыбамі злаваў.
І — вечны сімвал паратунку —
Напой фарштацкага гатунку
Па шклянках Лёлік разліваў.
Пад таямнічы шэпт сасны
Аб набалелым мы маўчалі.
Драмалі лодкі на прычалы —
Чакалі новае вясны.
Вясной на беразе гарэў
Касцёр амаль што фестывальны,
І той агонь выратавальны
Да раніцы свяціў і грэў.
А ўлетку нас да астраўка
Маторкі мчалі без агляды.
Каўчэг аранжавай палаткі,
Пах рыбнай юшкі з кацялка...
У цемру бегалі гукаць
То жонкі нечыя, то маткі
І лодачнік з драўлянай хаткі
Быў змушаны з вяслом кульгаць.
Начны агеньчык рыбака,
Туман калматы на світанні
І выклік дзёрзкі ў трапятанні
Блакiтна-белага сцяжка.
Гук паракходнага гудка,
Непераможны роў маторкі...
Зашмат было вакол гаворкі
Пра ўсіх, каго “звяла” рака.
Тады, на золку нашых дзён,
Была я вольнай, быццам птушка.
Што “паэтэса” — так, мянушка,
Разважыў “бабскі тэлефон”.
З нас, мушкетэраў “кабачка”,
Ніхто не плакаў (і не плача),
Калі зрываўся удача,
Як рыба хітрая, з кручка.
Ды нас няўмольныя гады
Патрэслі, што сухое вешце.
Ужо няма на гэтым свеце
Паловы з блізкіх нам тады.
Работа, клопат, быт, сям’я...
Адно душы няма адхлання.
І станцыя выратавання
Цяпер у кожнага — свая.

НЕСМЯРОТНАЯ ПЕСНЯ

Не даюць вам спаць старыя раны,
Значна скарачаюць век яны.
Дарагія нашы ветэраны,
Хлопцы і дзяўчаты з той вайны!
Нізкі вам паклон за Перамогу,
За няпросты лёс, за кожны бой.
А яшчэ за тое, што ў дарогу
Бралі песню родную з сабой,
Мерзлі, галадалі, ваявалі...
Спэка ці завейная пара,
На кароткім франтавым прывале
Ці ля партызанскага кастра,
У бяседзе сціплай ці ў паходзе.
Ці ў начным бяссонні ля вяды.
Ты заводзіў, слаўны мой народзе,
Песню, што пакінулі дзяды.
Ворагі дабро нахабіна грэблі.
Гэты ж скарб не здолелі адняць:
Песню, што пра вербы каля грэблі

Святлана БАСУМАТРАВА

Ды пра белагрывага каня.
З песняю і жалі, і аралі,
Ветрык нёс падхоплены прыпеў.
У змаганні з песняй паміралі!
Абрываўся стрэлам мужны спеў
Не, нялёгка, ведаец самі,
Беларусь сучасная жыве.
Толькі над лугамі ды лясамі
Наша песня вольная плыве.
Веру, мой народ усё стрывае.
Музыку складзе і пчыры верш.
І сягоння песні ён стварае
Беларусь жыве, пакуль спявае.
А душу і песню — не заб’еш.

САЦЫЯЛКА

“Сацыялка” — спрощаная назва
Сацыялістычнай вуліцы ў Бабруйску.
— Сацыялка, Сацыялка,
Памяць юнае пары.
Дзе ж цяпер вы, Магда, Алка,
Дзе ж вы, даўнія сябры?
Усіх нас вуліца збірала
З розных сем’яў, з розных школ.
Нас не надта хвалявала,
Хто яўрэй з нас, хто “хахол”.
Важна знаць: крадком, як скнара,
Сам свой пернік не з’ясі,
Нават пад пагрозай кары
Сябрука не прадасі.
Мы мужнелі, мы сталелі,
Нас не вельмі лашчыў свет.
Мы з маленства разумелі,
Што за звер “Ніто кін гелт...”
Абуджалі ў сэрцы мары
Пляж, кіно і стадыён.
Як усхліпвалі гітары,
Як рыдаў акардэон...
Патаемныя любшчы,
Лаўка, месяц-маладзён...
Помнік-танк стаіць на плошчы —
Сведка тых начэй і дзён.
Міліцэйская мігалка
Абнаўляе краявід.
— Сацыялка, Сацыялка,
Зноў ты цягнуеш, як магніт.
Шлюць паклон зямні і палкі
Эмігранты праз радню.
Не заменяць Сацыялкі
Ім ні “стрыт”, ні “авеню”.
Сацыялка, ўжо не тыя
У цябе гаспадары.
На рагу — хлапцы крутыя,
Камерсанты, гандлярны.
Хоць бяжыш і зараз прама
Ад чыгункі да ракі,
Злева — крама, справа — крама,
Тут — кіёскі, там — ларкі.
Вось і сквер. Пад елкай галка
Нешта весела дзядубе...
— Сацыялка, Сацыялка,
Не пазнаць цяпер цябе.
Не пазнаць на гэтым часе
Усе дамы, двары твае.
Толькі назва засталася.
Мабыць, зменяць і яе...

Заганы прыкрай не пазбыцца:
Як ні імкнуся, усё адно
Спазнаюся на даўняй звычцы
На працу, у кіно.
Мяне спазненні засмучаюць,
Але да гэтае пары
Мне гэту звычку прабачаюць
Мае калегі і сябры.
І толькі ты, толькі ты,
Каго замёў завейны снег,
Хоць самі не былі святых,
Ці мне даруюць гэты грэх?
А мне ж ніколі не забыцца
І вельмі горка адчуваць:
Спазілася на даўняй звычцы
Ім нешта добрае сказаць.

ПАМЯЦІ СЯБРОЎКІ

Мінае час. Ідзе кругазварот.
Не верыцца, што больш цябе не ўбачу.
Ізноў настаў чарговы Новы год —
Я гэта святая з іншымі адзначаю.

Непрадказальны чалавечы век,
Не ведаеш, калі ён абарвецца...
Была ты шчыры, добры чалавек,
(Мне гэтае “была”, як стрэмка ў сэрцы).
Я забягала часам да цябе
Пагаварыць ды зазірнуць у вочы.
Ты мне казалі: “Беражы сябе...”
Сама ж сьме не зберагла аднойчы.
Калі пра смерць гаворыць малады,
Мы успрымаем гэта, як дзівацтва.
Я помню тваю даўня гады,
Я помню наша слаўнае юнацтва.
У “Пралетары” шумна йшло кіно.
“Надзею” Ганна Герман нам спявала.
І добрае чырвонае віно
Адзін рубель за пляшку каштавала.
На могільках тваіх я рэдкі госьць.
Пад снегам мокне вузенькая броўка.
Я ведаю, што там пагорак ёсць,
Дзе спіць мая душэўная сяброўка.
...Удзельнікі жалобнага стала
Назаўтра ўсталі з хворай галавою.
— А я на пахаванні не была.
А я цябе запамінала жывою.

Ніне

На далоні у вечнасці,
Нібы кропелька, лёс.
Мой — адны супярэчнасці,
Сумесь смеху і слёз.
Вечер вясенскі ценьчыца,
Гоніць хмар ласкуты...
Я — вялікая грэшніца,
Як, дарэчы, і ты.
Я не ў час вяселлілася,
Я не “чтіла” святых.
Не таму я малілася
І любіла не тых.
Часам ветла віталіся
І са мной на хаду,
За спіной жа шаптталіся,
Што, відаць, прападу.
Я хлусно ненавідзела,
Я свавольная была.
Пэўна ж, некага крўдзіла,
Мо каго і зьяла.
Ды хавань не збіраюся
Свой ніводзін агрэх.
Ані ў чым я не каюся —
Самы страшны мой грэх.

БАБІН ВЕК

Ах, бабін век,
Не ўгледзіш, як міне.
Дні пацеркамі
Ніжунца ў галы.
Няўжо не кіне болей
На мяне
Цікаўны позірк
Хлопец малады...
Мне ўночы пра каханне
Сняцца сны.
Юнак, з якім мне
“Рай і ў шалашы”.
А юнакі ж па ўзросту —
Мне сыны.
Ды усё ніяк не верыцца
Душы.
Свавольная і вольная,
Яна
Жаданняў
Не жадае ўтаймаваць.
Не верыць,
Што не вернецца вясна,
Што бабінага лета —
Не ўтрымаць.
А сёлета —
Адметны лістапад:
Сухі, бяшмарны, цёплы...
Прыгажосць...
...Мужчынскі
Запікаўлены пагляд
Вяртае на імгненне
Малалодзь.

1. НАТАТКІ ПРАДПРЫМАЛЬНІКА

Мы пазнаёмліся на вечарынцы. Усё адбывалася ў кватэры гаспадыні — Людмілы Маркаўны, адваката, даволі прывабнай жанчыны і, дарэчы, сяброўкі маёй жонкі. Урэшце рэшт кожны з нас, мяркую, мусіць круціцца ў абмежаваным коле знаёмых і сяброў — гэта, пэўна, і ёсць яго асабісты свет. Грамадства так і дзеліцца: на розныя кланы і кланчыкі. Уплыні жыцця такія кланы-выспачкі прыцягваюць да сябе, нават засмоктаюць. Калі я, напрыклад, праязджаю на сваім “мерсе” ля адной пазаштатнай кавярні і піўной побач, я амаль заўсёды бачу там свайго былога аднакласніка: за дваццаць гадоў ён моцна здаў і апусціўся — алкаголі,

— Я б і ў ваш офіс зазірнуў і за паслугі, прабачце, за вашу нялёгкую працу заплаціў бы, але праз дзень мушу ехаць у В. Трэба збірацца, сазваніцца з пасрэднікамі, білеты заказаць: звычайная мітусня, прабачце...

Яніна Мікалаеўна тут перапыніла мяне, спытаўшы, ці не з’яўляюцца ў мяне якія жахі, прадчуванні. Я адказаў, што гэтага, пэўна, зараз не можа пазбегнуць ніхто — такі час, але я асабіста нікому на мазоль не наступіў і ні на кога не наехаў, так што сплю спакойна.

Яна раптам заўважыла:
— Вы б, Сяргей Пятровіч, нікуды не ездзілі. Вам лепш дома пабыць, з сям’ёй. У вас рука благая.

— Гэта яшчэ чаму? — спытаў я нездаволена.

— Так гавораць знакі, — кажа, —

напісана, дадаў стодоларавую банкноту, паклаў усё ў канверт і аддаў гаспадыні. За намі сачылі з цікавасцю.

2. НАТАТКІ ПРАДКАЗАЛЬНІЦЫ

Мы з Сяргеем Пятровічам, пэўна, так бы і разышліся, каб не яго ўнутраная нервовасць. Увогуле ён падаўся мне ў той вечар разумным чалавекам, хоць крышку і праставатым, магчыма з-за імпульсіўнасці характару. Але гэта ўжо бракуе, пэўна, усім так званым “новым беларусам”. Урэшце, Бог ім, бедным, судзя. Бедным у тым сэнсе, што яны пераскочылі, як мне думаецца, праз нешта вельмі важнае: пачалі будаваць дом, забыўшы пра падмурак. Але я адхіляюся. Знешне чалавек часам

лёс — супрацьстаяць сілам жыцця. Але ён не зразумеў мяне. Так, людзі звычайна не разумеюць. Яны аніжак не могуць спасцігнуць жаху перад тым, што яны проста людзі, вось у чым справа.

А чалавек — такая ж недасканаласць, як і усё ў нашым свеце. Бо ёсць і іншыя светлы, якія мы не бачым. І лёс яго, чалавека, можна параўнаць хіба што з існаваннем кузуркі, якая мусіць перапаўзаць дарогу, па якой бягуць машыны, крочаць пешаходы, дый якая птушка скосіць вокам, убачыць і здзеўбанае... Да таго ж ён, Сяргей Пятровіч, здаецца, не з тых, хто ў адзіноце не баіцца ісці сваім шляхам. А гэта ўжо горш. Але такіх, хто не баіцца, параўнальна мала. Не важна, перціць яны паразу ці не — яны выдуць свой бясконцы супраціў сілам жыцця так, быццам той супраціў — апошні. Але гэта ўжо, бадай, філасофія іншага парадку.

Я пашукала, ці ёсць у яго на далоні квадрат — самы спрыяльны знак, які толькі можа быць на руцэ. Гэты знак гаворыць, што яго ўладальнік, здаецца, мусіць пазбягаць самых пагрозлівых непрыемнасцяў, заўсёды нечакана і самым цудоўным чынам. Але гэтага знака не было. Дарэчы, у хірамантыі два асноўныя накірункі: усходні і заходні. Трэба ведаць абодва. Але ў любым з іх рука чалавека — найцікавейшая мапа шматлікіх хіралагічных характарыстык. Дык вось, хоць бы самае простае — знакі. Людзі, якім увогуле не варта нараджацца на свет, адразу вызначаюцца знакам на далоні — адзінай папярэчнай лініяй. Урачы ведаюць: гэта хвароба Даўна. Зорка ў асобных выпадках, у залежнасці ад месца размеркавання, сведчыць пра славу, багацце, але і пра няшчасце і нават смерць. Крыж таксама гаворыць пра непрыемнасці, траўмы, але можа быць і спрыяльным знакам. Выспа — неспрыяльны знак, такі ж знак і круг.

Сцяг — наадварот, рэдкі знак, які сведчыць пра духоўную веліч, мужнасць і сілу характару і ўсё такое. Знакаў шмат. Ёсць яшчэ на далоні лініі: сэрца, галавы, лёсу, жыцця, здароўя. На ўсіх руках, дарэчы, час б’юць па-рознаму і вызначаецца індывідуальна. Гэта ўсё — самае простае. Але ў хірамантыі ў гэтай прастаце пачынаецца самае незвычайнае. Бо ўсе будучыя выпадковасці: траўмы, смерць, няшчасныя выпадкі прадстаўлены на руцэ знакамі і спалучэннямі знакаў. І яны з’яўляюцца задоўга да падзеі. За дваццаць, трыццаць гадоў можна прадбачыць абставіны, якія прывядуць да раковага выпадку.

Я збольшага расказала амаль пра ўсё гэта Сяргею Пятровічу, так, напаяў-голаса, быццам сама сябе загаворвала. Тут ён спытаў, менавіта якія знакі я бачу ў яго на далоні, няўжо зусім дрэнныя, і пра што яны гавораць: пра няшчасце ці, можа, нават пра тое, што прыйдзе смерць? Я адказала, што смерць кожнага з нас заўсёды побач, прыкладна на адлегласці з метр, і ёй не трэба аднекуль прыходзіць, проста наступае адпаведны час, калі арганізм згаджаецца на яе напад — вось і ўсё. Лепш заўсёды памятаць пра яе і пасябраваць з ёй. Ён усміхнуўся іранічна.

Надалонню кожнага чалавека яшчэ існуюць восем планет. Нават самая далёкая — Нептун — і тая займае на ёй невялічкі ўчастак. Ёсць на далоні і ўчасткі, якія належыць нашым родным, бацькам і дзецям. І ўсё гэта зноў у розных спалучэннях і варыянтах. Зараз шмат з гэтых сілаў жыцця былі якраз супраць яго. Я сказала:

— Вы вольны выбіраць. Магчыма, ваша воля справіцца з усім неспрыяльным. Але ведайце: мы аформім усе нашы дзеянні ў словы і нават занатуюм іх на паперы. А занатаваныя словы набываюць сваю асаблівую моц і часта збываюцца.

— У такім выпадку досыць слоў, досыць размоў, — усміхнуўся ён і дадаў: — Да сустрэчы, спадарыня Касандра.

3. ЗАНАТОЎКА ГАСПАДЫНІ

Для поўнай раўнавагі, хаця якая ўжо тут раўнавага, я вырашыла далучыць да ўсяго вышэйсказанага і сваіх некалькі слоў.

(Працяг на стар. 12)

ЗНАК ДА НАПАДУ

АПАВЯДАННЕ

нарката, хваробы, ідыёцкія разборкі... Але, на гэтым “пятак” ўвесь яго свет, ён жыве ў ім напоўненым сэнсам жыццём, як жыве такім жа поўным жыццём, праязджаючы паўз яго тусоўкі, які-небудзь міністр ці буйны дзялок. Чаму чукчы не ўцякаюць са сваёй халоднай, жудаснай Поўначы?, — спытаў, здаецца, Кафка. Сапраўды, чаму? Тота і яно... Але — я адхіляюся ад свайго прамога задання, ад сваіх занатавак, хаця ўгавор быў такі: шчыра запісаць свае думкі, без падману, і — у канверт.

Дык вось, у нашым “кланчыку” мы і пазнаёмліся. Жанчына была ціхая, спакойная, гадоў пад сорок, прывабная. Не высоўвалася ні за сталом, ні пасля. Увогуле, вечарынка, як у нас прынята, была заклучана па-сучаснаму. Аніякіх там тостаў, прымусяў: пі — не пі, гавары — не гавары... Хто што хацеў — тое і рабіў, вядома, у межах прыстойнасці. Я затрымлівацца не збіраўся, хаця і прыехаў без жонкі — Валяніцы (прастудзілася дачка, дык яна засталася з ёй дома). Так, аддаў належнае, падтрымаў сувязі, пазнаёміўся з тым-сім. Зараз шмат што, дарэчы, вырашаецца праз асабістыя кантакты, трэба круціцца не толькі на працы, а і на такіх вась “кланавых” тусоўках.

Дык вось, калі я ўжо збіраўся ціхенька, па-ангельску, знікнуць, гаспадыня нас пазнаёміла. Рахманая жанчына аказалася вядомай сталічнай хіраманткай, прадказальніцай і яшчэ там кімсьці — я не запомніў. У Людмілы Маркаўны яна была ўпершыню, пэўна накіштальт вясельнага генерала... Я ёй неяк па-дурному, інакш не скажаш, адразу аб’явіў, што не надта ва ўсё гэта веру, яна быццам сумелася, але тут ужо дзеля запозненнай ветлівасці раптам папрасіў яе на адыход патлумачыць мне хоць што пра мой далейшы лёс, паваражыць, прасцей кажучы. Жанчыну-прадказальніцу звалі Янінай Мікалаеўнай.

Яна ўсміхнулася і таксама ветліва мяне абсекла. Маўляў, прымае ў офісе і ў звычайны час, днём, бо ў яе таксама праца і не надта лёгкая.

Я заўважыў:

— Вядома, там вы з мяне грошы запатрабуеце, а ўзяць тут, як кажучы, не ў масць — разумею.

Я інчым разам бываю такі вась, з’едлівы. А з дамамі — гэта залішне.

Але яна не пакрыўдзілася.

— Што ж, — кажа, — давайце зірну на вашу далонь. За чыста сімвалічную плату: пачастуеце цыгарэтаў.

Ну, я прысеў побач, падаў ёй правую руку і гавару, памяркоўна ўжо:

прабачце, але вы самі мяне папрасілі зірнуць. Вось я вам і гавару збольшага пра тое, што бачу, хаця б магла сказаць і нашмат болей, ды вы мала ў гэта верыце і часу ў вас небагата.

— І ўсё? — спытаў я, зноў неяк не надта ўцямна.

— Так, не едзьце нікуды. Усё роўна ў В. вы, мабыць, і не трапіце. Лёс ваш можа інакш скласціся, — і глянула на мяне сваімі шэрымі вачыма.

— Ага, — гавару, — ударозе, вядома, усё можа здарыцца. Але мая воля мацней. Я гаспадар сваіх абставінаў. Я не толькі самалётам не палячу, а і экспрэсам чыгуначным не паеду. Сяду ў звычайную электрычку, потым яшчэ дзве змяню — і да В. усё-такі дабярэся. Няхай сабе на якую гадзіну — паўтары пазней, але ў сэнсе бяспекі — выйграю. І цэлахоўніка захаплю, каб выключыць усе выпадковасці. Дарэмныя вашы перасцяргогі.

— Хіба што так, — зноў усміхнулася яна і дадала: — Я вам благога не хачу, зразумейце.

— А давайце зымправізем такі варыянт, — раптам прапанавала я. — Арганізуем нешта накіштальт закладу. Вы сядзьце зараз за стол і на аркушыку паперы напішыце свае назіранні і тое, што убачылі накіштальт мяне, а я сяду і — сваё занатую. Папрасім у гаспадыні канверт і закліс. А калі я вярнуся, то зноў сустрэнемся і прачытаем, што там напісана. Прааналізуем, хто, так бы мовіць, меў рацыю. А каб вы мяне скнарам не лічылі, я ў канверт і ганарар адразу пакладу. Стольнік, скажам так. Дастаткова? А калі я вярнуся з таго В. жывым і здаровенькім, у чым я ніколі не маю сумневу, то вы ці аддасце мне ўжо два стольнікі, ці прылюдна абвясціце, што ваша варажба — проста мілае хобі для залішне экзальтаваных людзей, якія не могуць знайсці спосабу зарабіць на больш-менш прыстойнае жыццё. (Тут мяне занесла, канечне, але што зробіш, пішу як ёсць).

Яніна Мікалаеўна неяк зусім пасур’ёзна, але нечакана пагадзілася.

— Дайце, — кажа, — яшчэ раз вашу далонь, — заклад дык заклад. Няхай будзе так.

Хвілін дзясцят вывучала руку пад настольнай лямпай, я аж на гадзінічку час засёк, а потым адпусціла мяне. Задала толькі яшчэ некалькі пытанняў.

— Пішыце, — кажа, — а я сваё напішу. І ўсё-такі прашу вас нікуды не ездзіць.

— Досыць слоў, — падагульніў я, — бярыце асадку і садзімся.

Я занатаваў усё, што тут вышэй

Юры СТАНКЕВІЧ

здоровы і моцны, а ўнутры бывае зусім іншы: гэта, мяркую, ужо у ім уключылася ці імкнецца ўключыцца сістэма, што працуе з энергіямі, якія выступаюць за межамі нашых пяці органаў пачуццяў. Доўга тлумачыць не збіраюся, але ў кожнага з нас ёсць своеасаблівы цэнтр бяспекі, які каардынуе свядомыя дзеянні па выратаванні жыцця. У аднаго ён моцны, у другога зусім слабы. Энергія гэтага цэнтра могуць быць бязмежнымі ў нябачным намі свеце. Гэты цэнтр бяспекі ў пастаяннай і напружанай рабоце. Успомніце, як доказ, лічыльнікі, што абганяюць камп’ютэр, ці так званыя савантаў. Ён, цэнтр бяспекі, вылічвае наш рух, апярэджвае цэла, правярае нават моц балконаў, мастоў ці каналізацыйных люкаў на нашым шляху, імчыць наперад, прыкідвае мноства камбінацый і шматлікія сустрэчы з агрэсіўнымі існасцямі. Так, нямногія ведаюць, што Сусвет кішыць драпежнікамі. Дык вось: графічнае адлюстраванне дрэннай работы цэнтра нашай бяспекі выяўляецца на нашай далоні. Вопытныя хіраманты ведаюць гэта і яшчэ нашмат больш. Але тое ўжо — нашы сакрэты. Нават простая цыганка з вуліцы можа іншы раз сказаць нешта вартае, хаця каб дасягнуць у гэтым дасканаласці трэба дзясцігоддзі працы і — талент. Ніякай злой волі лёсу няма, вось у чым справа, паверце. Ёсць толькі добрая ці дрэнная работа цэнтра бяспекі кожнага індывіду.

Але я зноў адхілілася. Сяргей Пятровіч падаў мне сваю правую далонь.

Гэты яшчэ даволі малады, збольшага адукаваны і сімпатычны чалавек паклаў яе на стол і я, як заўсёды ў такіх моманты, унутрана сцялася. Кожны з іх — тых, хто хоча даведацца — нават не падазрае, што прад’яўляе падрабязнае адлюстраванне свайго мінулага, сучаснага і будучага. Гэта — як выклік лёсу.

Вось што я там убачыла. Ён быў жанаты другі раз, бацькі яго таксама былі ў разводзе. Я спытала, ці праўда гэта, і ён адказаў, што так, праўда, але пра гэта ведае палова гасцей на вечарынцы. Я не прычыла, бо не гэта было галоўнае. На некалькі секунд я нібы ўпала ў транс і зведала пра яго многае, і што жыццё яго апошнім часам больш не мела, скажам так, прыкрыцця. Я сказала яму, што ў асобных перыяды, каб выжыць, не трэба мець жаданняў, а трэба толькі цярдліва чакаць, бо наш

Саванты — людзі, якія валодаюць незвычайнымі здольнасцямі. Іх, дарэчы, на зямлі ўсяго каля дваццаці чалавек.

Не толькі Мінск, але і Магілёў паступова ператвараецца ў мастацкі цэнтр, дзе ладзяцца розныя культурна-масавыя імпрэзы, фестывалі. Як вядома, гэтым летам на Магілёўшчыне з поспехам прайшоў Першы міжнародны пленэр па жывапісе імя В. Бялыніцкага-Бірулі, сярод мастакоў-удзельнікаў якога быў і Уладзімір Масленікаў. Падчас творчай вандроўкі мастак зрабіў нізку жывапісных палотнаў пра гэты край. Пазней у яго нарадзілася ідэя паказаць свае новыя творы менавіта магілёўчанам на малой радзіме свайго бацькі, народнага мастака Беларусі Паўла Васільевіча Масленікава.

25 кастрычніка ў Магілёўскім абласным мастацкім музеі імя П. В. Масленікава адкрылася персанальная выстаўка У. Масленікава. Разам з новымі палотнамі аўтар прадставіў і работы папярэдніх гадоў: партрэты сваіх бацькоў, жывапісныя кампазіцыі, прысвечаныя Максіму Багдановічу, Паўлюку Трусу, партрэты сучаснікаў, краявіды мясцін, дзе нарадзіліся, жылі і працавалі падзвіжнікі Бацькаўшчыны.

Трэба адзначыць, што выстаўка У. Масленікава пакідае добрае ўражанне ў наведвальнікаў і прыхільнікаў мастацтва. Мастак ніколі не падладжаўся ў творчым працэсе пад модныя плыні і сёння застаецца верным нацыянальнай рэалістычнай жывапіснай школе. Яго творчасць увабрала ўсё лепшае ад сваіх педагогаў падчас навучання на жывапісным аддзяленні тэатральна-мастацкага інстытута (зараз Беларускай акадэміі мастацтваў) і старэйшых майстроў жывапісу, аб якіх з асаблівай удзячнасцю прыгадвае мастак.

Творчая справаздача У. Масленікава на малой радзіме свайго бацькі засведчыла, што аўтар ідзе ўпэўненай хадой па сваёй сцяжыне ў мастацтве і застаецца верным нацыянальным традыцыям і духоўным караням.

В. КУПРЫНА,
супрацоўніца Магілёўскага абласнога мастацкага музея імя П. Масленікава

РЭДКАЯ МАЙСТРЫЦА

Такіх каляровых раменьчыкаў, якія робіць для народных строяў 85-гадовая ўмеліца Юлія Карпаўна Верабей, ні ў яе роднай вёсцы Перхавічы Баранавіцкага раёна, ні ў навакольных сёлах ніхто вырабіць не можа.

Фота Рамана КАБЯКА, БЕЛТА

У другі раз у слаўным горадзе Магілёве заззяла золата песеннай спадчыны мінулых гадоў. Адбыўся Міжнародны музычны фестываль "Залаты шлягер-96", які, дзякуючы намаганням нястомнага дырэктара Магілёўскай філармоніі У. Браілоўскага і яго каманды, кіраўніцтва Магілёва і вобласці, Міністэрства культуры, сабраў разам папулярных эстрадных "зорак" мінулых гадоў з Беларусі, блізкага і далёкага замежжа.

Залаты саксафон на фоне залатога кляновага ліста стаў мастацкай эмблемай сёлетняга фестывалю. А музычнай яго візітоўкай зноў былі знакамітыя некалі "Ландышы", быццам восень і вясна сышліся разам на магілёўскай зямлі, каб падарыць удзельнікам фестывалю і глядачам маладосць і надзею, магчымасць паглядзець вачамі мудрай сталасці на песенны здабытак дзён мінулых.

**СЫШЛІСЯ
ВОСЕНЬ І ВЯСНА**

Кажуць, час — лепшы суддзя, а ісціна — дачка часу. Сёлетні фестываль пацвердзіў гэта. Гучалі песні мінулых гадоў, якія вытрымалі выпрабаванне часам, песні, высокі мастацкі ўзровень якіх час нават выявіў. Вядома, чалавеку ўласціва ідэалізаваць мінулае. Але калі гэтае мінулае арганічна ўваходзіць у дзень сённяшняй надзвычайнай цэплынёй, душэўнасцю, шчырасцю і змястоўнасцю сваіх песень, то можна на хвіліну (ці на 4 гады) — столькі прыблізна доўжыліся гала-канцэрты фестывалю) уявіць сябе ў часе ідэальным і гарманічным, у атмасферы ўсеагульнай любові.

На гэтым фестывалі зноў сустрэліся старыя сябры і, як казалі самі артысты, "Залаты шлягер" стаў кропляй эліксіру маладосці. Той, хто наведваў песенныя канцэрты ў Магілёве і ў Мінску (паводле традыцыі, госці і ўдзельнікі "Залатога шлягера" абавязкова выступаюць у сталіцы), нібы пабываў у маладосці сваёй ці сваіх бацькоў.

Каго ж звёў лёс на "Залаты шлягер-96"? Юрыя Багацікава і Эдуарда Хіля, Уладзіміра Трошына і Тамару Міянсараву, Марыю Пахоменку, Аляксандра Колкера і Віктара Вуячыча, Нэлі Багуслэйскую і Эдуарда Міцуля, Тамару Раеўскую і Вадзіма Мулермана, Льва Барашкава і Наталлю Нурмухамедаву, Капіталіну Лазарэнку і Ігара Лучанка, Ірыну Бржэўскую і Уладзіміра Шубарына, Валерыя Абадзінскага і Таццяну Пятрову, ансамблі "Чэrvона рута", "Гайя", "Арэра", "Доктар Ватсан".

Упершыню ў рамках фестывалю была праведзена гульня "Адгадай мелодыю" з Валдзісам Пельшам (выязная мадэль папулярнай тэлеперадачы), а пасля яе выступіў Дзяржаўны канцэртны аркестр Беларусі пад кіраўніцтвам Міхаіла Фінберга і яго салісты, з праграмай "Забытыя і незабыўныя мелодыі".

Упершыню на фестывалі адбыўся і міжнародны конкурс маладых выканаўцаў папулярных песень мінулых гадоў. Гэтае спаборніцтва не мае пакуль сталых традыцый, мо таму конкурс атрымаўся камерным па колькасці ўдзельнікаў — іх было адзінаццаць, але дастаткова прадстаўнічым "геаграфічна": Расія, Украіна, Беларусь, Малдова, Азербайджан, Польшча. Удзел прадстаўніцы Польшчы — гэта вынік двухбаковых сувязяў паміж саюзамі кампазітараў Беларусі і Польшчы, якія наладжваюць кіраўнікі суполак — Ігар Лучанок і Ян Майндровіч. Апошні, дарэчы, мае велізарны досвед у правядзенні міжнародных музычных фестывалю і на "Залаты шлягер" быў запрошаны ў якасці ганаровага госця.

І польская канкурсантка Агнешка Кавальчык да сваіх шматлікіх лаўрэаткіх званняў дадала яшчэ адно: лаўрэат I прэміі фестывалю "Залаты шлягер-96".

Журы, якое, замест захварэўшага Мусліма Магамаева, узначаліла народная артыстка Расіі Тамара Міянсараву, паставілася да ўсіх канкурсантаў "пабацькоўску": ніхто не застаўся без узнагароды. Іншае пытанне: ці было справядлівым іх размеркаванне? Удзельнікі конкурсу паказалі амаль роўны прафесійны ўзровень, бо ўсе маюць ужо пэўны вопыт працы на эстрадзе і ўдзелу ў конкурсах. І ўсё ж кожны паставіўся да выканання песень мінулых гадоў па-свойму: хто імкнуўся пераймаць знешнюю манеру выканання колішніх куміраў, хто рабіў дакладную галасавую копію. Не зусім бяспрэчнай падаецца ўзнагароджанне першай прэміяй магілёўчанкі Алены Ларушынай, спявачкі здольнай, але якой трэба яшчэ шмат працаваць над культурай спеваў і выпрацоўкай індывідуальнай манеры. Бо пакуль што яна паказала сябе добрай вучаніцай слаўтай школы Н. Бардуновай і не зусім дасканалай копіяй І. Афанасьевай. Агнешка Кавальчык, якая падзяліла з Ларушынай I прэмію, выглядала на сцэне больш арганічнай і абаяльнай. Такі падзел I прэміі выглядаў хутчэй данінай сяброўскім адносінам дзвюх краін, чым адпавядаў рэальным магчымасцям і здольнасцям прэтэндэнтак, вынікам іх выступленняў.

Больш яркімі індывідуальнасцямі падаліся ўладальнікі II прэміі — Валянціна Кажакар з Малдовы і Фаік Агаеў з Азербайджана. Валянціна Кажакар — уладальніца моцнага і рухомага голасу, выдатна трымаецца на сцэне, умее прафесійна працаваць з мікрафонам. Праўда, часам здаецца залішне халоднай і стрыманай, але ўсё гэта кампенсуюць смеласць у падборы рэпертуару і ўменне "трымаць" стыль абранай песні. Фаік Агаеў да лаўрэатскага звання дадаў прыз сімпатыі глядачоў, бо быў абаяльны, шчыры, асабліва ўразіла яго мяккая, усходняя пластычнасць, як у рухах, так і ў голасе.

Трэцюю прэмію падзялілі салістка Дзяржаўнага канцэртнага аркестра Беларусі Наталля Тамела і нашы госці з Украіны Вячаслаў Хурсенка і Вікторыя Багацікава (дачка Ю. Багацікава). Літаральна з першых тактаў конкурснага выканання песні "Тбілісо" зрабілася відавочна, што перад намі будучы ўладальнік Гран-пры фестывалю "Залаты шлягер". Так і здарылася. Тэймураз Боджуга, лаўрэат трох міжнародных конкурсаў ("Ялта—Масква—транзіт", "Славянскі базар" і "Вільнюс"), стаў першым уладальнікам Гран-пры міжнароднага музычнага фестывалю "Залаты шлягер-96". Спявак жыве і працуе цяпер у Маскве і на конкурсе прадстаўляў Расію. Яго лідэрства было бяспрэчным, уражвалі і моцны, лёгкі, вялікага дыяпазону голас, і здольнасць імгненна выклікаць

прыхільнасць публікі. Яшчэ тры ўдзельнікі конкурсу атрымалі заахвочвальныя прызы: Валерыя Первых з Крыма — за творчы пошук, Арцём Сувоў (Расія) — за артыстызм, Павел Усовіч (Беларусь) — за сцэнічнае абаяльнасць. Назіраючы за выступленнямі маладых спевакоў, яшчэ і яшчэ раз прыходзіш да высновы, што сёння на эстрадзе павінны дамінаваць артысты з голасам, з добрай сцэнічнай і музычнай падрыхтоўкай, з годным рэпертуарам. Публіка — не дурніца

Выставы

АБЯЦАННЕ НОВЫХ СУСТРЭЧ

і заўсёды дакладна і тонка рэагуе на сапраўднае і штучнае. Ну, а на адрас магілёўскай публікі можна сказаць, што гэта ці не самая ўдзячная публіка ў краіне, да таго ж самая спяваючая. І на мінулым фестывалі, і на сёлетнім можна было яшчэ раз пераканацца, што ў Магілёве спяваюць добра і старыя, і малыя, спяваюць так чыста і шчыра, што госць фестывалю Л. Барашкаў, які разам з залай спяваў песню Ю. Візбара "Мілая мая", нават праспяваўся.

На ўсіх трох гала-канцэртах "Залатога шлягера-96" у Магілёве панавала атмасфера свята. У гэтым годзе не было сольных выступленняў "зорак". Артысты рабілі сольныя аддзяленні на выязных канцэртах, якія па традыцыі прайшлі ў раённых цэнтрах Магілёўскай вобласці і ў раёнах Магілёўшчыны, пацярпелых ад аварыі на Чарнобыльскай АЭС. І паводле сведчанняў гасцей, гэта былі незабыўныя сустрэчы.

"Залаты шлягер" увогуле носіць "пячатку" незабыўнасці сустрэч. Пэўны час аматары эстрады ў Беларусі не мелі магчымасці слухаць такія знакамітыя ансамблі, як азербайджанскі "Гайя" і грузінскі "Арэра". "Залаты шлягер-96" даў магчымасць і паслухаць, і пераканацца: высокі прафесіяналізм па-ранейшаму ўласцівы музыкантам, яны шмат гастралююць за мяжой, а сёлета абодва калектывы адзначаць сваё 35-годдзе.

На сёлетнім фестывалі былі свае "легенды і міфы". Ганаровай госцяй прыехала ў Магілёў папулярная на Беларусі ў 50—60-я гады эстрадная спявачка Ірына Палянская. Але тыя трыумфы засталіся толькі ў яе ўласных успамінах, успамінах блізкіх людзей, вучняў і прыхільнікаў таленту спявачкі, бо няма нават запісаў, ды і афішы не захаваліся. Пэўны час пасля заканчэння сцэнічнай кар'еры І. Палянская была педагогам у Беларускай філармоніі, у яе займаліся Надзея Мікуліч, Святлана Кульпа, Таццяна Арлоўская. Папулярная сёння спявачка Алёна Свірыдава сваім адзіным педагогам лічыць І. Палянскую. Нават такія мэтры беларускай эстрады, як заслужаныя артысты Беларусі Н. Багушэўская ды Э. Міцуль, таксама лічаць сябе вучнямі Палянскай, бо ім давалася выступаць у канцэртах разам, і яны на практыцы спасцігалі сакрэты майстэрства "зоркі".

І яшчэ дзве "легенды" — спевакі В. Абадзінскі і В. Мулерман. Вадзім Мулерман жыве цяпер у ЗША, штогод прыязджае ў родны Харкаў, дзе сёлета яго чакала запрашэнне на "Залаты шлягер-96". Спявак зрэдка выступае ў Амерыцы, працуе ў школе, якая рыхтуе артыстаў для шоу. А ў Магілёве зноў нібы трапіў у сваю маладосць і адчуў, што такога яднання з публікай не меў даўно. Даўно не бачылі і не чулі глядачы Валерыя Абадзінскага. І калі зноў загучаў яго непаўторны голас, захапленню публікі не было межаў. Дарчы, спявак падрыхтаваў два новыя дыскі і працуе над новай канцэртнай праграмай.

Кожны ўдзельнік і госць на "Залатым шлягеры-96" адкрыў для сябе нешта новае. Напрыклад, заслужаны артыст Беларусі Алег Цівуноў, спявак і па сумяшчальніцтве вядучы канцэртаў фестывалю (дарчы, гэта ў яго атрымалася выдатна), адкрыў для сябе Уладзіміра Шубарына, якога публіка ведае як танцора, а ён, аказалася, піша песні і сам спявае!

Журналісты адкрылі для сябе нечакана годны ўзровень інфармацыйнай падтрымкі фестывалю: дзякуючы арганізатарам выйшлі тры фестывальныя газеты, прычым каляровыя, быў зроблены арыгінальны календар-буклет. Словам, нягледзячы на тое, што "Залаты шлягер" можна было б назваць малодшым братам "Славянскага базара", законы фестывалю вялікага і самастойнага адчуваліся.

Адкрыццём (нечаканасцю) сталіся на свяце дзве падзеі. Дзірэктар Магілёўскай абласной філармоніі і мастацкі кіраўнік фестывалю Уладзімір Браілоўскі быў ўзнагароджаны медалём Міжнароднага дабрачыннага фонду імя Б. Гапонана. Гэтую ўзнагароду ўручыў старшыня фонду прафесар Ілья Гагулашвілі, ганаровы госць "Залатога шлягера". Ён падкрэсліў заслугі У. Браілоўскага ў справе захавання міру і дружбы паміж народамі. А яшчэ — на першым фестывальным канцэрте з'явіўся С. Віннікаў, старшыня Міжнароднай карпаратыўнай "Славянскі базар" і афіцыйна запрасіў "Залаты шлягер" уступіць у Еўрапейскую асацыяцыю фестывалю. Значыць, у "Залатога шлягера" ёсць перспектывы, ёсць будучыня, ёсць магчымасці для пашырэння маштабу. Трэба толькі памятаць своеасаблівы, радком песні падказаны, дэвіз фестывалю: "...Сэрцам не старэць".

Таццяна ПЕСНЯКЕВІЧ
Фота Аляксея МАЦЮШЫ

"Міліцыянер, які спыніў нас за крыху перабольшаную хуткасць, вельмі здзіўляўся, калі даведаўся, што спяшаемся мы ў Светлагорск на адкрыццё нашай мастацкай выставы. "У Светлагорск? Там жа бандыты, наркаманы, і нават СНД!" Карацей, паспачуваў і адпусціў, абмежаваўшы сваё пакаранне невялікім штрафам, — распавёў графік Уладзімір Вішнеўскі. Пры гэтым ён не толькі жартуліва ўсміхаўся, але і палчыў неабходным дадаць: — Дальбог, калі б не ведалі, што Светлагорск — гэта вельмі сучасны малады горад, у якім жыве нямаля сапраўдных прыхільнікаў выяўленчага мастацтва і ёсць нават свая карцінная галерэя, то, мабыць, паверылі б міліцыянеру і не з меншай хуткасцю паспяшаліся б назад, у Мінск".

Што праўда, тое праўда: і шануюнаму Уладзіміру Вішнеўскаму, акадэміку Беларускай акадэміі выяўленчага мастацтва, і яго спадарожнікам, таксама акадэмікам БелАВМ мастакам Уладзіміру Зінкевічу, Валерыю Славуку і яшчэ не маючай акадэмічнага звання, проста выдатнай мастацкай Валянціне Сідаравай (яна — Зінкевіч) Светлагорск быў добра вядомы. Тут яны зусім нядаўна разам са старшынёй Саюза мастакоў Генадзем Бураўкіным, прэзідэнтам Акадэміі выяўленчага мастацтва Феліксам Янушкевічам, прафесарам жывапісу Анатолям Бараноўскім і іншымі славутымі мастакамі прымалі ўдзел у адкрыцці выставы таго ж Зінкевіча, для якога Светлагорск — наогул родны горад. Хто-хто, а яны добра ведалі, што мясцовая карцінная галерэя мае свой мастацкі фонд, у якім творы народных мастакоў Г. Вашчанкі, Л. Шчамялёва, заслужаных дзеячаў мастацтва Беларусі Л. Дударэнкі, М. Казакевіча, Д. Алейніка, А. Марачкіна, а таксама У. Зінкевіча, У. Сулкоўскага, Р. Ландарскага, С. Курашовай, Г. Працішнікава. Тут былі наладжаны выставы, якім, без перабольшвання, маглі б пазайздросціць некаторыя куды больш вядомыя галерэі і выставачныя залы...

І вось новая падзея ў культурным жыцці Светлагорска: два графікі Уладзімір Вішнеўскі і Валерыя Славук адкрылі тут сваю першую сумесную выставу. Пры ўсёй агульнасці жанру і бяспрэчна высокім майстэрстве гэта вельмі розныя па сваім светаўспрыманні мастакі.

Уладзімір Вішнеўскі — філосаф, які грунтуецца ў сваіх лепшых творах на беларускай спадчынасці, на заглыбленасці ў народныя традыцыі. Гэта — шматасцяпны мастак. Варта засяродзіць увагу на такіх яго творах, як "Дзяды", "Птушчаловы", "Свет у сутонні душы", — твор, які прысвечаны Дастаеўскаму. Гэта не толькі выразны, па-свойму адметны партрэт вялікага рускага пісьменніка, але і па-мастацку канкрэтнае асэнсаванне спадчыны Дастаеўскага. Тут і петрашэўцы, да якіх, як вядома, меў дачыненне пісьменнік, і яго славутыя героі, у тым ліку і Раскольнікаў... Літаральна ўвесь твор прасякнуты вольнай канкрэтыкай, якая, дзякуючы сваёй затоенасці ў перапляценнях ліній, малюнкаў і знітанасці з агульнай задумай, надае яму менавіта тую цэласнасць, якая змушае ўглядацца ў палатно, адкрываць у ім усё новыя нюансы.

А як тонка і ў той жа час пераканаўча выкананы твор, прысвечаны Уладзіміру Караткевічу! Чаго варты, напрыклад, вобраз маці

пісьменніка, сілуэт якой нагадвае... сялянскую хату з гасцінна ззяючымі вокнамі. Зусім па-іншаму, гратэска глядзіцца "Будка суфлёра". На трывожны роздум наводзяць такія творы, як "Сяўба", "Малы хорст", "Фіеста чарнобыльска" ды іншыя.

Уладзімір Вішнеўскі і Валерыя Славук — мастакі, дзякуючы якім выйшла з друку нямаля кніг, што склалі гонар нашага кнігавыдавецтва. Вішнеўскі, напрыклад, аздобіў сваімі малюнкамі "Вянок беларускіх народных песень" і такое унікальнае выданне, як "Палата кнігапісна". Валерыя Славук удастоены шматлікіх дыпламаў менавіта за афарміцельскае майстэрства. Творы, якімі прадстаўлены ён на выставе ў Светлагорску, — таксама афорты. І натуральна, што ім уласцівы свабодныя, жывапісныя памкненні ліній, малюнкаў. Пры гэтым тэматыка твораў Валерыя Славук — сапраўды казачна-алегарычная, гратэска. Гледзячы на іх, міжволі прыгадваеш славу тага іспанскага жывапісца, гравёра і малявальшчыка Франсіска Гою. І перш за ўсё — серыю яго афортаў "Капрычас". Але Славук, вядома ж, — мастак, які даўно выбраў самастойны, незалежны шлях і мае яркую, толькі яму ўласцівую адметнасць. Ён пазнавальны ва ўсіх творах. Зрэшты, назвы іх пры ўсёй гратэскай казачнасці і алегарычнасці вельмі канкрэтныя: "Танец", "Лес", "Дрэва для вогнішча", "Крыніца", "Зімовае паляванне", "Дарога", "Спаборніцтва". Мы бачым незвычайных, але дзіўна пазнавальных людзей на дрэвах, у гнездах, на рыбах, а таксама тых, хто надзелены магчымасцю лятаць. І ўсё гэта не дзеля самой незвычайнасці, а дзеля пакутлівай думкі аб магчымасцях і немагчымасцях чалавека.

Здаецца іншы раз, што Славук ідзе ад літаратурных асацыяцый, якія ўзнікаюць ад тых твораў, што яшчэ не існуюць і нікім не напісаныя. Гэта маглі б быць цудоўныя ілюстрацыі да будучых кніг, аўтары якіх,

напэўна, яшчэ з'явяцца...

Але ж мы ведаем Валерыя Славук і па ўжо вядомых дзіцячых кнігах — "Удовін сын", "Казка пра мёртвую царэўну і сем волатаў", "Дзікія лебедзі", "Залатая птушка", "Людзей слухай, а свой розум май", "Алёнка" ды іншых. Кнігі гэтыя адзначаны дыпламамі на шматлікіх салідных конкурсах.

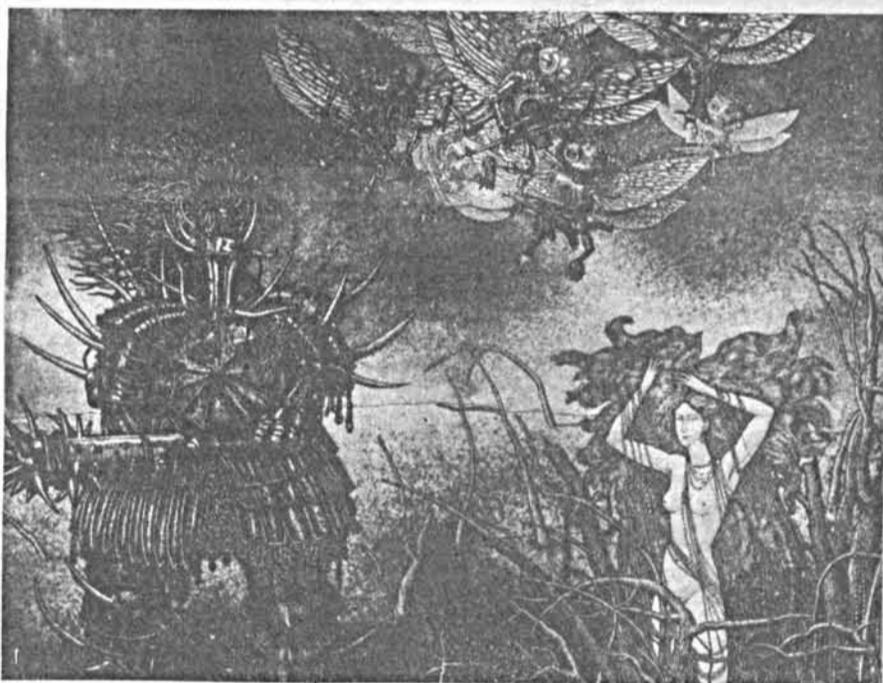
На адкрыцці выставы двух акадэмікаў графікі было сказана шмат удачных слоў. Былі госці не толькі з Мінска, але і з Гомеля — мастачка Святлана Курашова прыехала на ўрачыстае разам з групай сваіх вучняў з Гомельскага мастацкага вучылішча. З суседніх Парыж прыехалі гурткоўцы са студыі выяўленчага мастацтва. Усе яны мелі магчымасць не толькі пабачыць карціны мастакоў, але і пагутарыць з самімі творцамі.

Светлагорцы з радасцю ўспрынялі вестку пра тое, што Акадэмія выяўленчага мастацтва Беларусі бярэ шэфства над карціннай галерэяй і мясцовай мастацкай школай. Гэта — абяцанне новых творчых сустрэч.

І. КАТЛЯРОЎ

На здымках: Валерыя Славук і Уладзімір Вішнеўскі. З серыі работ В. Славук "Капрычас".

Фота М. ЖЫЛІНСКАЙ і В. ШУБЫ

Музыка

БАРДАЎСКАЯ ПЕСНЯ ў БЕЛЬСКУ

Пры канцы кастрычніка ў Бельску-Падляскім, што на Беластоцчыне, прайшоў чарговы, трэці фестываль беларускай аўтарскай песні "Бардаўская восень. Бельск-96". Праводзіцца ён звязам беларускай моладзі, які ўзначальвае Багдан Сіманенка. Фэст у Бельску нарадзіўся як працяг фестывалю музыкі маладой Беларусі "Басовішча", які адмовіўся ад аўтарскай песні і сканцэнтравану сваю ўвагу толькі на рок-музыцы. А аўтарская песня пераехала з Гарадка ў Бельск-Падляскі.

Натуральна, што на фестывалі спяваюць толькі па-беларуску: на Беластоцчыне іншыя рэаліі, і песня на рускай мове не можа лічыцца беларускай. І па-польску ў Бельску не спяваюць (як тое ўжо адбылося на "Басовішчы"), хаця асноўныя фундатары "Бардаўскай восені" — Міністэрства культуры і мастацтва Польскай Рэчы Паспалітай і агульнапольская Фундацыя культуры. Аўтарская песня — жанр досыць дэмакратычны, але фестываль у Бельску не абдзелены ўвагай высокіх чыноўнікаў. Заўсёды прысутнічаюць прадстаўнікі міністэрства, консульта Беларусі ў Беластоку, і, канечне, гарадскі ўладаў. Дарчы, бургамістр Бельска-Падляскага — беларус Андрэй Сцепанюк, які і сам піша неблагія вершы.

Сёлета выступалі Эля Бэзюк — добра вядомая яшчэ па "Басовішчы" (цяпер яна жыве ў Варшаве, а сама ўвогуле з Бельска), досыць цікавы і сур'ёзны аўтар таксама з Бельска Дарафей Фёнік, малады дуэт з

бельскага ліцця Эмілька Астачук і Тамаш Лукашук ды гарадоцкі гурт "Брага". Астатнія былі з Беларусі, акрамя аднаго — Сержук Сокалава-Воюша, які выступаў у рангу госця. Другім госцем быў Алякс Камоцкі. А ўвогуле фестываль у Бельску адметны тым, што ўсе артысты ўдзельнічаюць у своеасаблівым спаборніцтве, некаторым з іх потым уручаюцца прызы. Старшынёй журы сёлета быў вядомы беларускі пісьменнік і журналіст Сакрат Яновіч. Яшчэ адна адметная асоба ў журы — лідэр групы "Уліс" Вячаслаў Корань.

Дарчы, пра журналістаў. На "Бардаўскай восені" выветлілася, што асноўная прафесія беларускіх бардаў — журналістыка. І Сокалаў-Воюш — радыё "Свабода", і Кася Камоцкая ды Лявон Вольскі — радыё "101,2", і Сяржук Мінскевіч — газета "Культура", і Вольга Акуліч — Беларускае тэлебачанне, і Зміцер Бартосік — "Наша Ніва", і нават Андрэй Мельнікаў называе сябе "свабодным журналістам". Не журналістам аказаўся малады аўтар з Гомеля, студэнт нямецкай філагіі, Зміцер Вінаградаў, гэта быў першы фестываль у ягоным жыцці, але спяваў Зміцер досыць прыстойна.

Галоўны прыз ад журы атрымаў Андрэй Мельнікаў з Оршы, які цяпер жыве ў Гомелі. Ён увогуле ўпершыню выехаў за межы, так бы мовіць, СНД, і адразу напатакуў удачу. Акрамя прэміі, ён атрымаў і магчымасць запісаць і выдаць свой альбом на радыё "Беласток". Між іншым, на наступны дзень усе беластоцкія газе-

ты выйшлі з інфармацыяй пра фестываль, а некаторыя нават і з партрэтамі Андрэя Мельнікава. Беластоцкія слухачы маюць свой погляд і свае густы ў аўтарскай песні. Другі значны прыз атрымаў "спявак" жахаў Сяржук Мінскевіч. Але сапраўдны фурор зрабіў Лявон Вольскі, які на нейкі час забыўся пра сваю групу "НРМ" і перакваліфікаваўся ў барда. Ён праспяваў некалькі песень з новага "Народнага альбома" групы — пра Казіка і Юзіка, а на "ура" прайшла песня пра польскіх шпіёнаў Болека і Лёлека ў дуэце з Касяй Камоцкай. А Кася вельмі любіць у Бельску. Яна таксама можа спяваць без сваёй групы "Новае неба", і адна, з гітарай, з ціхімі лірычнымі спевамі прымусліла замаўчаць занадта расквантую моладзь. Як заўсёды ў Бельску, вельмі цёпла прымалі Алякс Камоцкага — увогуле, там апладысмантаў не шкадуюць. Больш гарачы прыём чакаўся для Зміцера Бартосіка, які літаральна за некалькі тыдняў да таго сенсацыйна паспяхова выступіў на фестывалі ў Мінску, але ягоныя песні аказаліся занадта складанымі для бельскай публікі, і таму — проста цёплы прыём.

Увогуле, можна заўважыць, што да ўспрымання сур'ёзных тэкстаў і сур'ёзнай музыкі тамтэйшая публіка не вельмі падрыхтаваная. Тым не менш, фестываль расце і мацнее — сёлетні быў самым лепшым, публіка ў яго ёсць. А нашым, беларускім аўтарам — ёсць дзе выступіць, хаця і пры дапамозе Міністэрства культуры Польшчы.

Надзея КУДРЭЙКА

ПАЭТ... ВАЦЛАЎ ЛАСТОЎСКИ

А чаму б і не! Як сведчыць у пятым нумары часопіса “Спадчына” Я. Янушкевіч, “да пазычнай творчасці Вацлаў Ластоўскі... звярнуўся ў сталым узросце: амаль у 40 гадоў. Перад тым — можна сцвярджаць пэўна, ён паззіяў не займаўся і нават не захапляўся. Найбольшае, што ён мог — прызнаваць яе існаванне. Паводле ўласных сведчанняў, на пачатку “нашаніўскай пары” ён “захватваўся навуковай літаратурай і ня прызнаваў ніякіх раманаў і повесцей, за выключэннем вершаваных, і то апошнія толькі таму, што тады пагалоўна ўсе беларускія пісьменнікі пісалі толькі вершы. Не прызнаваць вершаў нельга было, бо, лёгкіна разважаючы, трэба было бы выступаць і супраць беларускай пісьменнасці, а гэтага апошняга я дапусціць ня мог”. “Спадчына” мяркуе пазнаёміць з усімі пазычнымі творамі В. Ластоўскага, а іх каля чатырох дзесяткаў. У гэтым нумары — пачатак публікацыі.

Чытач мае магчымасць пазнаёміцца з матэрыяламі А. Грыцкевіча “Ідэя незалежнасці Беларусі ў гістарычным аспекце”, А. Вабішчэвіча “Таварыства беларускай школы: першыя гады існавання”, Г. Сагановіча “Беларусь у інфлянцкіх хроніках XII—XVI стст.”, Я. Ліса “Палітыка Напалеона на Беларусі”, Г. Запартыкі “Развіццё аўтографіі” (“Пра што раславадаюць дакументы з сямейнага архіва Каруся Каганца”)... Публікуюцца працяг “Нарысаў з беларускай гісторыі” В. Ластоўскага, “Дыярыуша жыцця майго” М. Матушэвіча, успамінаў Я. Малецкага “Пад знакам Пагоні”, “Аўтабіяграфія” Б. Тарашкевіча...

ЛЕТАПІС ГАРАДЗЕНСКОЙ ЗЯМЛІ

Наўрад ці трэба некаму даводзіць, што Гародня з’яўляецца найадметным беларускім месцам. Ні штучнае менскае Траецкае прадмесце, ні пераабсталяваны пад шпітальі палацкія клыштары не навяваюць гэтых непадробна-старажытных асацыяцый, як гарадзенскія надніманскія вулачкі.

Разумеюць гэта й самі гарадзенцы, а таму стараюцца падтрымаць беларускі імідж свайго горада. Дзесяткі выданняў, за якімі ўпадаюць часам і сталічныя бібліяфілы, за апошнія гады пабачыла свет у гарадзенскіх друкарнях. І вось выйшаў з друку доўгачаканы другі выпуск альманаха “Гарадзенскія запісы”.

У параўнанні з першым выпускам пабольшаў аб’ём выдання (больш за 200 старонак!), але значна паменшаў наклад (усяго 200 асобнікаў). А змест застаўся ранейшым — сур’ёзныя даследаванні паважных і маладых навукоўцаў, у асноўным супрацоўнікаў і навучэнцаў Гарадзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы. У самым прадстаўнічым раздзеле альманаха “Гарадзеншчына ў гісторыі” варты прыгадаць артыкул М. Сачок “Мартыралог дакументальных помнікаў па гісторыі Гродзенскай губерні XIX—XX стст.”, С. Піваварчыка “Да гісторыі назваў населеных пунктаў Гродзеншчыны”, С. Казулі “Наваградскія (1617—1721) базылянскія кангрэгацыі”, В. Грыгор’евай “Нацыянальнае пытанне ў дзейнасці каталіцкага касцёла на Беларусі”, К. Лецікі “Наывучаныя старонкі літаратурнай спадчыны Францішка Багушэвіча”.

У раздзеле “Лёсы людскія” вылучаюцца даследаванні А. Глагоўскай “Васіль Захарка: жыццё, дзейнасць і палітычная думка” і В. Шведы “Бібліятэкар Гродзенскай мужчынскай гімназіі Я. Ф. Арлоўскі”. Мову гарадзенцаў у аднайменным раздзеле даследуюць М. Даніловіч (“Прыказкі Гродзеншчыны: новыя запісы”), П. Сцяцко (“З рэгіянальнай лексікі зэльвенскіх гаворак”) — ён жа з’яўляецца й галоўным рэдактарам выдання, І. Чыгрына (“Назвы жаночых галаўных убораў у гаворках Гродзеншчыны”). У раздзеле “Краязнаўства” А. Пяткевіч дапісвае “Старонкі краязнаўчага даведніка”.

Рупнасць гарадзенцаў абнадзейвае. Хай жа прыбывае чытацкая сябра на ў гэткага патрэбнага ўсім беларусам выдання, як “Гарадзенскія запісы”, і алень святога Губерта (Герб Гародні, які стаўся і фірмовым знакам альманаха) спрыяе аўтарам і выдаўцам.

Я. ЗЭЛЬВІЧ

Беларуская рэдакцыя Польскага радыё даслала ў “ЛіМ” два нумары культурна-грамадскага часопіса “Дыскусія”. Выдаецца ён у Варшаве таварыствам “POMOST”, 8-ы нумар пабачыў свет у 1995 годзе. Нумар гэтага года мы папрасілі агледзець нашага аўтара і былога супрацоўніка Юрася Залоску.

№ 9 польска-беларускага выдання, як і папярэднія нумары, адрозніваецца разнастайнасцю зместу і варты ўвагі чытача. Адкрываецца ён шэрагам аналітычных матэрыялаў, прысвечаных палітычнай і грамадскай сітуацыі на Беларусі (першая палова гэтага года) і ў Польшчы (палітычны стан пасля ўступлення ў прэзідэнцтва А. Кваснеўскага). У. Пац у артыкуле “Беларуская штодзённасць” аглядае падзеі, што ўскладалі Беларусь, — пікеты, дэманстрацыі, арышты, галадоўкі і г. д., — а таксама стан гаспадаркі і кадровай палітыку ўрада. Закранае аўтар і тэму маючага быць рэфэрэндуму (намнога раней, заўважым, чым

нашы палітолагі). “Тое, што Лукашэнка, ініцыюючы рэфэрэндум, хоча адцягнуць увагу грамадскай думкі ад фатальнай гаспадарчай сітуацыі, не падлягае сумненню”, — сцвярджае ён. П. Казанецкі прадстаўляе на старонках “Дыскусіі” новую (прэзідэнцкую) і старую (гістарычную) сімволіку, падае храналогію і механізмы ўвядзення той і другой; ён жа — аўтар вялікага агляда “Ці медыя на Беларусі могуць быць незалежныя?”. Могуць, лічыць П. Казанецкі: калі разаўецца свабодны рынак, “то нават адміністрацыйныя рэпрэсіі не здолюць стрымаць развіцця незалежнай прэсы на Беларусі”. Вось толькі невядома, калі

будзе той рынак... Апроч таго, аўтар слухна мяркуе, што на будучае найсур’ёзнейшую пагрозу для СМІ нашай краіны — у сувязі з моўнай сітуацыяй і суседствам “старэйшага брата” — будзе ўяўляць “узрастаючая экспансія расійскіх мас-медыя, якія ў прафесіяналізме апыраўдзіць будзе вельмі цяжка”.

Часопіс працягвае друкаваць раздзелы “Новай зямлі” ў перакладзе на польскую Чэслава Сенюха (разам з арыгіналам — для параўнання знаўцам), даследаванні С. Яновіча “Ад Бібліі да беларускай літаратуры”, змяшчае рэцэнзію Т. Занеўскай на кнігу беларускай пазткі з Беласточчыны Надзеі Артымовіч, прадстаўляе песенную творчасць барда з Оршы Андрэя Мельнікава... Зайздросны абсяг тэм, ці не так?

Ю. 3.

ВОСЕНЬ ТРЫВОГІ НАШАЙ

(Працяг. Пачатак на стар. 5)

ж, хто ўжо мае цудоўны “свежы” вопыт капання глыбокай і надзейнай палітычнай ямы. Нывызначаны шляхі і думкі гэтых палітычных мутантаў. Але іх “сокровенныя” спадзяванні не могуць “вычыліць” хіба малыя дзеці — выехаць на маладых і моцных плячах яшчэ вышэй. Рызык-коўны, калі не сказаць больш, занятак, улічваючы ўзрыўны і няўстойлівы характар амаль не зацуглянага “карэнініка”, які адным неасцярожным рухам можа скінуць адчайных вершнікаў пад свае імклівыя ногі...

Падобна на тое, што трагічна памыляюцца гэтыя гора-палітыкі. Што да іх “шэфы”, вакол якога, як у дурным сне, з палітычнага небыцця раптам узніклі злавесныя прывіды Марціна Бормана — захавальніка “золата партыі”, Генрыха Гімлера — вельмі здольнага збіральніка кампраматаў на сваіх палчэнікаў, Іозефа Гебеляса — галоўнага ідэолага і непараўнальна палітычнага правакатара сучаснасці, то ён сваю “чашу” мусіць выпіць да дна...

6.

Працягваючы гістарычны паралелі, адзначым з’яўленне на старонках нашых газет слова “апрычніна”. Відаць, нездарма ўвакскрэсла яно са страшэнных крывавых часоў расійскай гісторыі. Бо гэта была сіла, якая стаяла над усялякімі законам і правам. Ці не такая ж сістэма ствараецца зараз на Беларусі? Ну а там, дзе “апрычніна”, там павінна быць і “земшчына”. У нашым выпадку — гэта наша слаўная беларуская наменклатура, раней пры ўсіх варунках непатапляльная. Пераважная частка яе вельмі добра выкарысталася “смутныя” часы, зрабіўшы без вялікіх праблем нечуваныя грошы. Вельмі многія ўладкаваліся на прыступках знакамітай “вертыкалі”. І разам з тым хоць і парадаксальна, але факт, што менавіта над нашай “земшчынай” у першую чаргу, а не над намі, простымі смертнымі, і навісае дамоклаў меч новага рэфэрэндуму. Гэта ім у выпадку

канчатковай і поўнай перамогі прэзідэнта ёсць што страціць: бо па завяршальным падзеле ўлады абавязкова будзе завяршальны падзел маёмасці... Хто спадзеецца, што нека абдыдзеца, забылі, відаць, трагічны прыклад веймарскай дэмакратыі, калі разабраліся з усімі, хто не адпавядаў законным шляхам выбранай дыктатуры...

7.

Што ж, магчыма, нас усё ж такі на пэўны час і вернуць у наша такое жаданае мінулае. Але не дзякуючы машыне часу, як сцвярджаюць некаторыя публіцысты, а пры дапамозе самых звычайных бізуна і перніка. Бо часткова ўжо вярнулі. Зноў “гордо реет” над намі ранейшы даволі каларытны сцяг, пакуль, праўда, без жахліва скрыўленага крыжа (сярпа і молата). Абцягаюць вярнуць і “великую страну”. На гэты конт ёсць цудоўная прымаўка пра неадпаведную даўжыню рук, нават калі яны і вельмі ўжо заграбучыя.

Ідэалагічная сутнасць нашых цяперашніх месіяў традыцыйная. І не трэба чешыцца іх разыходжанымі з фармальнымі “прадаўжальнікамі” справы Маркса-Леніна-Сталіна. Такія рознагалосці, безумоўна, часовыя і, па вялікім рахунку, неістотныя. Дастаткова пагартыць падшыўку “шчырай” газеты “Товарищ”... Другая справа, што адукаваныя і прагматычныя лідэры сённяшніх камуністаў добра разумеюць небяспеку ўсталявання аўтарытарнай улады на Беларусі, прычым найперш для сябе асабіста. Як ні дзіўна, але якраз яны з’яўляюцца аднымі з найбольш непрымірных праціўнікаў палітычнага экстрэмізму ў новым часавым кантэксце.

Дарэчы, на фоне астатняй апазіцыі прэзідэнту камуністы выглядаюць цудоўнымі байцамі. Школа, нічога не скажаш!

Але рана ці позна мы паглядзім на сябе вачыма іншых краін і народаў і нарэшце засаромаем сваё даволі дзіўнае ўсяго свету выгляду. Ушчэнт збяднелыя, мы “данош-

ваем” зараз дарэшты парваны эканамічны “гарнітур” старога сацыялістычнага кроку, ліхаманкава яго цыруючы, каб не разваліўся зусім. Але рана ці позна ён-такі распаўзецца, і нашым “краўцам” прыйдзеца кроіць і шыць новы, каб не апынуцца перад усім светам у вельмі непрывабным выглядзе. І калі той “гарнітур” будзе нарэшце гатовы і будзе “добра сядзець”, то тады і стане магчымай рэалізацыя нашага надзвычай зручнага геапалітычнага становішча ў цэнтры Еўропы.

8.

Што ж, трывожная зараз восень на Беларусі. Імкліва разнасіцца над ёю гнанае халоднымі вятрамі чужое ядавітае насенне. Але не верыцца, што і гэтым разам наша зямля прыме яго і дасць яно свае пачварныя ўзыходы, што зноў забудзе над нашым дарэшты стомленым бясконцымі “рэвалюцыямі” краі злавеснае пустанелле чужых ідэй і дактрын, узрошчанае нашымі апантанымі “паляводамі”-калабарантамі.

Ну а тое, што пакуль яшчэ “вновь продолжается бой” — следства маладосці і няспеласці нашай нацыі, вынік няўрымслівага бурлення маладога віна нашай сукупнай душы. Але рана ці позна праэц “браджэння” завершыцца і брудная пена сьдзе... Паверым на слова гімну “усіх працоўных”, што “это есть наш последний и решительный бой”... Бо ў дасягнушага самай нізкай кропкі ў сваім развіцці грамадства застаецца толькі адзін шлях — наверх! На нянавісці і канфрантацыі яшчэ ні адна нацыя, ні адзін народ нічога путнага не пабудавалі. Няма і не можа быць будучыні ў нашым часавым і палітычным кантэксце ў палітыкаў — заўзятых апалагетаў бясконцай “барацьбы”. Нарэшце прыйдзеца спыніць яе і пачаць ствараць.

Жыццё сапраўды вельмі моцна змянілася вакол нас за апошнія пяць гадоў. Дзіва, што вельмі многія з нас упарта не хочуць гэтага заўважаць...

ЗНАК ДА НАПАДУ

(Працяг. Пачатак на стар. 9)

Назаўтра, пасля вечарыны, мне з раніцы патэлефанавала сяброўка Валянціна, — жонка Сяргея Пятровіча, — бізнесоўца, які ўчора забег да нас на паўгадзіны і якому варажыла Яніна Мікалаеўна. Валянціна папрасіла прабачэння, што не змагла пайсці ўчора да мяне, але мы з ёй заўсёды без лішніх цырымоній. Не можаш, не хочаш — дык навошта сябе прымушаць?

Дык вось, Валянціна спытала, ці не хачу я прабегчы з ёй па магазінах, бо Сяргей даў ёй на два дні машыну (яна, дарэчы, таксама водзіць аўто), і машына да таго ж з поўным бакам паліва, вось толькі трэба падкінуць яго з раніцы на вакзал, бо ён едзе ў В. Я падумала і згадзілася, бо якая жанчына адмовіцца пабыць у магазінах, куды даўно хацела заехаць, ды не хапала часу. На грамадскім транспарце, дарэчы, не надта разгонішыся: у мяне пасля тралейбуса адразу мігрэнь пачынаецца. Я згадзілася, бо яны нават паабяцалі заехаць па мяне, і пачала збірацца.

...У машыне, акрамя іх, быў яшчэ і кампаньён Сяргея Пятровіча — спартыўны мужчына гадоў сарака, якога ён быццам жартам прадставіў як цэлахаоўніка, хаця хто іх ведае, можа, і праўда, я ў гэтых нюансах не разбіраюся.

Усім было чагосьці весела. Мы прыехалі на вакзал, і Сяргей Пятровіч выбіў у аўтаматах два білеты на электрычку.

— Я варажбітцы паабяцаў на электрычку ехаць, — засмяяўся ён. — Вось і паедзем. — І дадаў: — Да аэрапорта, вядома.

Я хацела застацца ў машыне, але Валянціна пацігнула і мяне праводзіць.

Ішло якраз на познюю восень. Я не люблю гэты час: дні ляцяць хутка, рана цямнее, халодныя дажджы, мокры снег, надвор’е мяняецца — цыклон за цыклонам. Да таго ж — вакзалы. Нідзе мяне так не ахоплівае туга, як на вакзалах. Наша сям’я раней жыла ў доме ля чыгункі. Цягнукоў я з дзяцінства боюся: памятаю, пачую гудок паравоза — бягу прэч, абы падалей. А тут яшчэ паўсюдны бруд, нахабныя каўказцы ў крамках са сваімі напалў’янымі шлюхамі-прадаўшчыцамі, нашэсце нейкіх жабракоў, цыганы, бамжы, мітусня... Як сказала б наша хірамантка — рай для энергавампіраў.

Да адыходу электрычкі заставалася каля хвіліны. Мы стаялі на пероне, а мужчыны заскочылі ў тамбур. Сяргей Пятровіч усё нешта наказваў жонцы пра дзяцей — я не прыслухоўвалася. Потым дзверы ў электрычку зачыніліся, у адной іх палавіне была дзірка — нехта выбіў шкло. Сяргей Пятровіч, быццам не ўсё яшчэ дасказаў, высунуўся ў гэту дзірку — гаварыў. Цягнукоў загудзеў, запрацавалі электрагенератары, ён вось-вось павінен быў крануцца, але тут са свістам дзверы зноў рэзка расчыніліся — пэўна, машыніст вырашыў, што не ўсё яшчэ селі, ці ўвогуле правяраў сістэму, і мы ўбачылі, як адсечаная шклянкімі зазубінамі, нібы нажом гільяціны, літаральна да нашых ног марудна спаўзла чалавечая галава. Яна яшчэ нейкую секунду — дзве вісела на кавалках скуру ды сухахыллях, а потым звалілася да нашых ног. Мы анямелі, а электрычка, між тым, кранулася.

Гэта была скрываўленая галава Сяргея Пятровіча.

Я дрэнна памятаю, што было далей: пэўна, праз нейкі час электрычку спынілі стопкранам, тулава вынеслі, выклікалі міліцыю. Усяго гэтага я быццам не бачыла. Мусіць, гэта быў звычайны шок. Толькі адзін фрагмент адбіўся ў памяці: вусны адсечанай галавы варушыліся, рот раскываўся, а вочы некалькі разоў міргнулі. Потым мне медыкі растлумачылі, што магі чалавек у такой вострай сітуацыі (нішто сабе сітуацыя!) яшчэ трыццаць — трыццаць пяць секунд здольныя асэнсоўваць усё, што адбылося. Пра што думала яго галава ў тыя апошнія секунды, вось пытанне?

Цяпер увогуле трэба чакаць горшага. Мяркую, наша суполка ці, як казаў нябожчык, “кланчык”, хутка распадзецца, а я, як адвакат, пазбаўлюся многіх сваіх кліентаў, бо як бізнесовец, Сяргей Пятровіч пашыраў маю практыку. Дзіўны выпадак, але зараз усё непрадказальнае і поўнае небяспекі: губляем нават асыражэнасць. Але, як казалі старажытныя рымляне — казум сенціт дамінус. Гаспадар сам нясе адказнасць за выпадковую страту рэчы.

Яніна Мікалаеўна, калі ёй паведамілі, вельмі шкадавала, што не здолела пераканаць Сяргея Пятровіча ў той вечар, але потым працыватавала класіка, што прырода, маўляў, не ставіць недарэчных выпадковасцей, яна хоць і вольна гуляе імі, але гэтак вольнае заўсёды разумнае. Я стала пабойвацца: ніколі не буду ў яе варажыць.

Застаецца даставіць выйгрышы заклад і далучыць сваю занатоўку да лістоў Яніны Мікалаеўны і нябожчыка.

Што і раблю.

На Тэгеранскай канферэнцыі ў лістападзе 1943 года Сталін сказаў Чэрчылю, што ў часе калектывізацыі "ліквідавана 10 мільёнаў кулакоў. Большасць знішчана, трэцяя частка адпраўлена ў лагеры".

Не верылася, што развітаемся назаўжды. Няўжо не пабачымся болей ніколі? Моўкі стаім у снежнай калатушы, па твары шлёпае мокрый снег. Сані ледзь паўзуць, палазы скрыгочуць па адталым дарожным пяску. Над упрэлым буланым канём плыве пара, патыхае шкіпнарны дух поту. Конь прыстаў на ўзлбок дарогі, часта хадзілі перапалыя бакі і рэбры. Ззаду спыніўся бясконцы аэбоз. Недзе з сярэдзіны коннай працэсі мацокаўся і гарланіў раз'ятраны салдат: "Паганяй, уражына, чаго прыстаў, маць тваю ядрона Матрона!"

Косцікаў айчыным ссунуўся з перадка, ляскаў

сабралі мясцовых парцейцаў і гарластых камсамольцаў, а тым загадай толькі — не пашкадуць ні татку, ні мамку, як і званю з крыжамі, скінутых на зямлю. Развялі ўсіх па засценках і хутарах, пасёлках і вёсках. Жылі там нястомныя ў працы гарэтнікі: ад першай праталіны лета і зіму не вылазілі з работы на сваіх скупых надзелах, каб ні зеретка, ні саломінка марна не прапалі, каб нішто не ішло ў глум. Таму нешта мелі — не галадалі, не мерзлі — былі лён і воўна, пралі і ткалі, шылі андаракі і кажухі, верхняе і сподняе, дочкам на выданні спраўлялі крамае. Трымалі кароўку і цялушку, кормніка, пару надворных, маркаля і дзве-тры ярачкі. Да вялікадня хапала свайго хлеба, на сенакосную пару бераглі ў кубельцы колькі скрылёў сала і вэнджаны кумпячок ды скрутачак здору. Вось табе і кулак: усё здабыта сваім мазалём, а кулакамі трасуць тыя, што наехалі з наганамі, што

Чамусьці не хацелі.

Усіх паралізаваў зацятае маўчанне, і лямпа перастала хліпаць. Упрэлы барадач устае і сунецца да дзвярэй. "Куды, стары?! Садзіся і не рыпайся!" — "Чаго кудыкаеш? Прыперла да ветру. Не ўтрымаю. Уторы саслаблі ад сядзення". — "Пацярпі, нідзе не дзенешся!" — "Што ж, мне ў халавы лубоніць? Хадзем, папільнуеш". Праціскаецца і ідзе за дзверы. Ад струмка чыстага паветра ажыла, устрапянула лямпа. Бразнулі дзверы, і зноў цымяна ўсхліпваў у закуранным шкле кнот. Яшчэ адзін маладзейшы памкнуўся да дзвярэй. "Разб'ягаецца, гады? Ану, на месца!" — гыркнуў начальнік. — "Няўжо не чуеш? Усе ж духам сыходзяць. Каб салому падкінуў, да раныцы б гною настаялі". — Усе зайшоў ўпокат. У начальніка заняло мову. Зноў пад столлю заміргала лямпа з нагарэлым кнотам. "Кажы хвамілію! Хвамілію, сабатажнік. Са сходу

Сяргей ГРАХОЎСКИ

БЕЗДАРАЖ

ляйчынаю па конскіх баках, нокаў, упінаўся ў перадак саней, калываў іх з боку ў бок, каб не прыхапіў прымаразак. Конь уздыхнуў, тузануў і... абоз папоўз. А мы з Косцікам ніяк не маглі расчлапіцца. Ён углядаўся ў шэрае, як мокрая воўна, неба, на высозны пукаты купал касцёла, на дзве званіцы з буслянкамі, на крыжы каменнай і драўлянай цэркваў, на голыя вешце садоў, галінастых ліп на кладах, на зялёныя ад моху стрэжкі і дахі местачковых хатак і дамоў. Мы моцна абняліся і заплакалі. Нехта гэта запомніў, і шпынялі мяне аж да апошняга класа за спагаду "кулачку".

Косцік у набраклых гразёю ботах, саматканай суконнай паддзёўцы і авечай шапцы пабег даганяць сваіх. Азірнуўся, памахаў рукою і крыкнуў: "Я напішу. Чакай!" Абоз павольна папоўз з узгорка на ўзгорак. Першыя з'ехалі ў нізіну, апошні не відно. Цягнуцца сані за санямі. На кожных у лахманах, у дзяржках мурзатвях, з шэрымі абліччамі дзеці, жанкі ў даматканых суконных хустках, хрысцяцца на ледзь прыкметныя крыжы, галосцяць, як на хаўтурах, бо гэта ж і былі хаўтуры па сваёй хаце, па селішчы, па бацькоўскіх магілах, па загонах, спрадвечу ўрошаных потам прашчураў і яшчэ не астылым сваім. Учора дбалі пра заўтра, завыхаліся, мітусіліся, парадкавалі ў двары і ў хаце, а сёння пакінулі ўсё, і гоняць, як пагарэльцаў. І куды? Дзе і калі прыхінуць галоўкі, чым накорміць дзетак, дзе адагрэюць душы? Уто іх чакае? Каму яны трэба?

Я закам'янеў глядзеў, пакуль Косцік не знік за дальнім узгоркам. Са скрыпам і хлюпаннем поўз бясконцы аэбоз. На ўзлбокх рыпеў пясок пад снежнаю калатушаю. Косцік ледзь цягнулі лядашчы скарб, мужчыны разпораз саскокавалі і папіхалі сані. Перапалы, у падпаленай поўсці "ардэн" ледзеве цягнуў сані з укутанай ў рызмань Праксэдаю і чатырма ў трантах дзецьмі. Побач у доўгай шарачковай свіце, у маршчаках са старых халаяў, у насунутай на калматыя бровы кучомцы дыбаў Нічыпар Яновіч. Цубкія, як позні жнеўнік, вусы тырчалі пад мокрым носам. Ён даводзіўся, як вада на кісялі, далёкаю раднёю маёй дзядзіне Зосі. Жыў у замятых Жукавічах, у хатцы з глінянаю падлогаю, палком за печку. Тут зачыналіся і вычоваліся дзеці. Гаспадарыць Нічыпару не было калі: яго заўважыў царскі сверб — ездзіць па кірмашах мяняць коней. Ці не пра яго хадзіла прыказка: "Хто мяняе, у таго хамут гуляе". Бывала, за аднаго людскага цягавіка вымяняе дзве падлы, напампаваныя веласіпедным насосам. Пакуль прывядзе, дух вядзе, ледзеве ўцягне ў двор дзве драбніцы. Жонка галосіць, суседзі рагочуць, а Нічыпар круціць вусы і казырыцца: "Выгуляюцца, пабачыце, якія стаеннікі будуць". Месяцы праз два здаваў дзве шкуры і зноў з пугаю, пазычанымі грашыма ішоў на кірмаш па новую падлу. Хлеб быў толькі на свята, загоны зарасталі, страхавіліся рэштатам. Раскулачылі і яго. За што? Нехта падтыкнуў: "У Яновіча — парка коней". Можна, жартам, можна, са злосці. І ён загрымеў у кулак. Перад адпраўкаю з базарнай плошчы пакінуў вартуныку ў заклад "ардэна", дзяцей і жонку ў бохонан хлеба, каб хоць да Бабруйска давезці дзяцей. А там, можна, нечым усё ж пакорміць.

Так ішоў сваім ходам абоз раскулачаных на Бабруйск, да чыгункі. Гналі нямоглых старых і немаўлят, каб і зарэчыць "кулачкага адроддзя" не засталася. Гаспадыні довіткам запалілі ў печак, не ведаючы, каму дастанецца тое варыва. Як увіднела, з раёна наехала ў скурнаках з наганамі цэлая зграя нейкіх кудлатых порсткіх упаўнаважаных, міліцыянераў,

гарланяць: "З каранем выдраць! Сібірскім мядзведзям хвасты круціць!"

Ад злосці і зайздрасці аж жоўклі "камбедаўцы". Начамі патаемна складалі спісы на суседзяў, да каго бегалі ў пазычкі, цішком аддавалі ў райкомы даносы на "кулакоў" і "падукальнікаў". А чаму ж яны засталіся ў галечы і ў бядоце? Пры Саветах жа зямлю панскую, царкоўную, манастырскую, заможных фальваркоўцаў усім раздалі пароўну — гектар ворыва, гектар сенажаці на едака. Гаспадары, што толькі і марылі пра ўласны закон, адразу ўпрагліся ўсёю сям'ёю, ад цямна да цямна не вылазілі з пастронкаў і разжыліся, сталі на ногі. А "камбедаўцам" было не да работы — "абзасценена дзеляльнасць" заядала: пераконвай: "Бога няма. Дурман і ёпівам для народа", скідай крыжы і званы, забірай у цэрквах залатыя чашы і дараносіцы, абразы і царскія вароты шчалай на дрывы і агіцруй за калгаснае шчасце. А загоны тым часам зарастаюць бярэзнікамі, каноплямі і бур'яном. Здавалі чакістам "супраціўнікаў" — папоў і дзякую, псаломшыкаў і званароў, і яны недзе за светам зніклі назаўсёды, папоўскія хаты ішлі пад клубы і сельсавесы. Хто спраўляў вялікадні і каляды, тройцы і ўшэсці, трапляў на заметку, і з падукальнікаў дарастаў да кулакоў. Камбедаўскія палоскі пазнаваліся здалёк, а самі хадзілі зарослямі і абшарпанымі. Яны не ведалі, калі ўзыходзіць сонца, затое да першых пеўняў смалілі махорку ў хаце "галоўнага актывіста", слілілі хімічныя алоўкі, падлічвалі, што хто мае, што гаворыць, чым не задаволены, усё запісвалі, упоцёмку прашмыгвалі да таго, каму гэта трэба было.

Апошнім часам будзіла і не давала спакою трывожнае слова "калектывізацыя", а страшней — "абагуліць". Радзіё не было, адзін ці два "культурныя" гаспадары выпісвалі "Беларускую вёску", яна і наганяла страху тымі заклікамі і загадамі. Прагучаў новы кліч: "Борьба за хлеб — борьба за социализм". "А з кім трэба было борацца за той хлеб? Сей, дагоджай, жні, малаці і будзеш з хлебам. А навошта той невядомы "сацыялізм"?"

Хутка усё паказалі твях ж "упаў намочаныя", міліцыя і "чонаўцы". І давай вымятаць засеку, выварочваць дзежачкі з просам і гарохам, паражніць кубельцы і падстрэшы. Гаспадары падалі на калені і енчылі: "Галубочкі, людцы добрыя, злітуйцеся — пакіньце хоць на насенне!" — "Не верашчы! Без цябе ад краю да краю засеём калгасную ніву, а ты спывай: "За Сібірам сонца ўсходзіць!" І выграбалі пад мяцельку.

Як толькі ўправацца, наезджыя ідуць па дварах і зганяюць усіх мужчын у большую хату. Хочаш — не хочаш, ідзі. Сядзелі ў кажухах, світах, шапках. Пад столлю мільгала і хліпала лямпа ад цяжкага духу і самасаднага дыму. На шкло клалі трэсачку для большай цягі. Упрэлыя мужыкі саллі і трупілі густое да сінечы паветра. А упаўнаважаныя распінаўся, якое шчасце іх чакае ў калгаснай вёсцы: арацьмуць трактары, сярпы і жняўркі — на злом, усё сажнуць і змалоцьця камбайны — кочкарэзы, зраўняюць лугі і зваліць касілікі сенам фермы абагуленых кароў, адкорміць свейні і курэй. "І жанок абагуліць?" — пытаўся дасціпнік. — Так і не ўгадаеш, чыя бегаюць байструкі". Мужчыны рагаталі, а упаўнаважаны грукваў кулаком а то і ручкаю нагана і цякаўнага запытанца абзываў падукальнікам і зрыўшчыкам. Ён з папкі вымаў разлінаваны аркуш паперы з гатовым надпісам: "Спіс ліц, уступаюшчых в калхоз дзярэўні Усцярхі". "Ну, хто сазнацельны, адданы савецкай уласці і хоча шчасліва жыць, падыходзь запісвацца..."

уцячэш, а з калгасу — дудкі".

Да стала падышлі камбедаўцы — самы баявы і зацяты зладзюга Піліп Барсюк, Гарасім Брызгаловіч і стары, аброслы сівай шчэцю Апанас Мядзведзэка. Усе ўтрох упісаліся ў калгас і назвалі "сабатажнікаў".

— Доўга не думайце, мужчыны. Хоціць іраваць жылы: машыны ўсё зробяць. Пабачыце, як разжывемся, — заклікаў Піліп.

— У цябе ад натугі на языку ціпун сеў, а пластаецца твая няшчасніца Матрона, а ў Гарасімавай Параскі на клубах спадніца не дзержыцца. Бедная Панасіха так выцінаецца, што кажучы, бабскі бутар вылазіць. А вы, лайдакі, у тым калгане будзеце вылежвацца ды менціць языкамі. Не-е-е, браткі, у такую кумпанію лезці — што ў пятлю, — разышліся ўпрэлыя ў задусе мужыкі.

— У пятлю — як хочаш, а ў Сібір загрыміш як піць даць, і ўсе кулацкія падпявалы і ворагі сацыялізму!

І загрымелі. На стыку вясны і змакрэлай зімы за дзве начы і два дні раскулачылі ўсіх "нехацімцаў". З куфраў ляцелі скруткі выбеленага кужалю, андаракі, як стракаты кветнік, шлюбныя боты і пінажкі, звязаныя ў хустачкі ўборы на смерць. З бажнічкі зрывалі і бразгалі аб зямлю абразы, тапталі і трушчылі шкло абцасамі. Жанкі лямантавалі: "Пабойцеся Бога, нехрысці, ён паскручвае вашы паганяныя клешні". — "Цыц, старая лярва, ты ўжо наагіціравала на чырвонец. Дзве гадзіны на зборы. Браць не болей пуда на душу і грузіць на свае сані. Вілы, сякеры і косы і проточку халодную зброю браць забаронена. Панялі?" З гэтым загадам ішлі з хаты ў хату. За імі паперадзе і ззаду каціліся праклены і лямант, ратунку ўсё адно не было, хоць выкрывацца бабы.

І так у адзін дзень па засценках і вёсках пракаціўся сапраўдны разбой. Учора яшчэ на сваіх, а цяпер "абагуленых" конях і санях рушылі ў невядомы свет самыя цягавітыя гаспадары. Не доўга парадаваліся, што саветы хоць трохі далі разжыцця, урабіць зямельку і паспытаць свайго хлеба на кляновых лістах. Як скінулі цара, паверылі, што "Земля — крестьянам", кланулі на абяцанку, як шупак на жыўца. Пацешыліся, пабудаваліся і на табе — і зямельку, і скаціну, хаты і хлявы, качарэжнікі і аплеўныя гаршкі — усё высценька прыбралі, і выскачылі гарэтнікі, як з пажару. Сябе і людзей кармілі, а як падсеклі карань, больш за паўвека ніяк не ўзаб'ецца на свой хлеб колішняе імперскае людства — жабрачыць ды пабіраецца па свеце. Як усалі "кудлачыць", дык ніяк да розуму і не дайдуць: адным — мала, другім — занадта.

А тыя пагібельныя дні, як жывыя, і сёння стаяць перад вачыма: к паўдню не меней за трыста фурманак праскрыгаталі па змешанай з пяском снежнай калатушы. Пад нізкім слязлівым небам стаяў гул, енк і плач з соцень здушаных болам грудзей. Местачкоўцы мякліва стаялі воддаль і крадком выціралі слёзы, бо амаль кожнага пакутніка ведалі ў твар: каму коней кавалі, шыны на колы нацягвалі, вазы і сані ақоўвалі, абшывалі і абувалі. Пачатак абозу знік за ўзгоркамі, а хвост яшчэ талачыўся на базарнай плошчы. Міліцыя, упаўнаважаныя і з пісталетами і порсткі камсамольцы сачылі, каб не паўцякалі маладыя. Мясцовыя праслілі ўзяць дзіятка, а ім тычкалі наганы і крылі адборнымі мацюкамі. Галоўны упаўнаважаны па спісах зьяраў пагадоў і выпраўляў фурманку на бабруйскую дарогу.

Па гэтай калатушы падыбаў і мой лепшы друг Косцік Навіцкі. Так, як ён, у школе ніхто маляваць не ўмеў. Ён размалеўваў такія

насенныя газеты, што каля іх на кожнай пераменцы стаяў натоўп, меншыя прашываліся наперад, каб пачытаць і парагатаць з вельмі падобных карыкатураў. Я ўжо крэмаў вершыкі. Каб пакарасавацца перад равеснікамі, мы ўдумалі з Косцікам выпускаць свой часопіс. І назву прыдумалі — "Золак". Змяшчалі вершы і апавяданні пад рознымі прозвішчамі. Захварэлі на пісьменнікаў равеснікі і старэйшыя вучні. Пісалі Люба Тычына, Павел Плышэўскі, Гуня Галаўня і амаль прызыўнік Андрэй Казіміраў. Я быў рэдактар і выдавец: на шапчальным "Ундэрвудзе" райкома камсамола познімі вечарамі адным пальцам выцінаў літару за літарай. Косцік маляваў найпрыгажэйшыя вокладкі, загалюкі, канцоўкі, у кожным з трох экзэмпляраў — аднолькавыя ілюстрацыі. Часопіс пераходзіў з класа ў клас, чыталі і часам хвалілі настаўнікі. Чытачы дапытваліся, што будзе далей, а мы захоўвалі "рэдакцыйную тайну".

Косцік кватараваў у чысценькім і ўтульным дамку Буюскіх. У яго закутку мы праседжвалі над сваім часопісам дапазна. О, гэта былі летуценныя дні, вечары і тыдні! Ён марыў стаць мастаком, хоць і не бачыў ніводнай прафесійнай карціны. Яго натхняла прыгажосць плачучых вербаў на ўзбярэжжы Піццы, лясцы і лясы, буслы ў высокім блакітным небе. Я трызіў вершамі, чытаў усё, што трапляла ў рукі, у сына крамякі першай маленькай кнігарні на ноч выпрошваў кніжкі Купалы, Коласа, Багдановіча і тоненькія маладнякоўскія зборнічкі. Многае з іх запомнілася на ўсё жыццё. Недалёкае будучае здавалася нам шчаслівым і чароўным: мы сваё верылі кожнаму прапагандысцкаму слову, прыгожым абяцанкам газет і галасістых агітаратаў.

Косцік з сястрою рана асірацелі, а класатлівы, сумленны і працавіты айчыны даглядаў іх, як родных, і звалі яго татам. Ён кожную нядзелю прывозіў пасынку на тыдзень запас харчоў, гаспадарам падкідаў сухіх дроў, апрачаў і абуваў Косціка так, каб нішто яго не назваў сіратою. Прозвішчы ў іх былі розныя. Косцік мог адбіцца ад таго раскулачвання, але самохаць пайшоў за мамаю, сястрою і айчынам. "Каму я тут трэба? Хто пракорміць, прытуліць і паспагадае?" — апраўдваўся ён, і пайшоў пад змрочным небам па калатушы размытай дарогі ў невядомасць, на пакуты за свет ад любімых сцежак, ад сваіх Усцярхоў, школы, сяброў і страчаных летуценняў.

Я і цяпер да дрыжыкаў памятаю тое развітанне на ўзлбок дарогі ў той страшны дзень і жахлівы год, калі адным рухам усохлай рукі з пракуранаю льялькаю былі вынішчаны самыя старанныя і нястомныя хлебаробы, скалечана і спустошана зямля, здрабнеў і звёўся статак, калі агадалым, разутым і абшарпаным сытыя недаумкі ў ведамасці ставілі палачкі і ўбівалі ў галоўны, што яны самыя вольныя і шчаслівыя ў свеце.

А следам за мільёнамі раскулачаных з вуліцы ў вуліцу, з сля ў сля папаўзлі начамі "чорныя вораны" падбірае нечым незадаволеных, сумніцельных і падазронных, загрымелі ў закратаваных цялятніках этапы на Усход і на Поўнач мільёнаў ненадзейных. Адзін з такіх скарадзіўся: "От ушлілі чырвонец, каб жа ведаць за што. Кажы — тракціст. Я ж і падатак, і штрахоўку, і самаабкладанне заплаціў, а на той тракцізм павесткі не было. З апошняга заплаціў бы. Каб прыслалі, не прудзіў бы вошай на нарах". А было і мудрэй. Не па чутках ведаю, а па сабе. У гэтых ужо не было чаго забіраць, апрача волі, апошніх сіл, пакутніцкага існавання, не маглі адабраць любові да роднай зямлі, мовы, духоўнай спадчыны, прадзедаўскіх і бацькоўскіх магіл. За любоў і сумленне гналі ў калымскія норы, пад кулі ў загарадныя лясцы, каб і памяць знікла, як развясны пыл.

А як жа Косцік? Што з ім?

Праз паўгода пасля развітання прыйшло з Шадрынскага раёна Заўралля ўсяго два лісты. Ён не адважваўся пісаць пра свае пакуты, але здавалася: кожнае слова надракла адчаем і болем. Пісаў, што ім пашанцавала трапіць не ў тайгу, а ў заводскі пасёлак, што ён вучыцца маляваць, айчыны цяслырыць, сястра ходзіць у школу, маці робіць на чыгунцы, а выехаць з пасёлка нікуды нельга, кожныя дзесць дзён трэба хадзіць адзначацца...

Праз колькі гадоў і я спазнаў "канвееры", камеры, нары, этапы "большога пути", усяго нахлябаўся поўнай мерай. Выжыў, вярнуўся, ніхто не скажаў і не скажа: "Прабачай і даруй". І пацягнула ў родныя мясціны, да матчынай магілы, пашукаць равеснікаў. Прыехаў праз дваццаць гадоў. Здалёк не пазнаў мястэчка: ні касцельных, ні царкоўных купалаў і званіц і знаку не засталася, дарога ўпіралася ў роўны зялёны гай. На галоўнай вуліцы замест знаёмых хат стаялі з сілікатнай цэгла аднолькавыя двух- і трохпавярхоўкі. Усё здалося чужым, бачаным "до самых до окраин". Я адчуў сябе чужым сярод чужых, нікому незнаёмым і непатрэбным. Пайшоў блукаць па ацалелых старых вулках, незнаёмыя пазіралі на мяне, як на расчуленага дзівака.

Не пазнаў і раку: шырачэзныя поймы перасохлі, колішняя віры і ямы змялелі і зараслі бросняю. На глыбейшым павароце ў выцілай целагрэіцы, дзіравым капелюшэ з вудаю сядзеў даўно няголены рыбац. Я падышоў, ён заўважыў мой цень, азірнуўся. Нешта ў ім было вельмі знаёмае. Прыгледзеўся ён і пазнаў, устаў і мы абняліся. Не ведаю з чаго я заплакаў: "Васіль, куды ж дзелася (Працяг на стар. 15)

ТАЛЕРАНЦЫЯ НА БЕЛАРУСІ...

На сённяшня дзень з'явілася такое сцвярдэнне, што беларусы з'яўляюцца нацыяй талерантных людзей. Ад частага ўжывання гэтыя словы згубілі свой сэнс. Яны аднолькава бясколерна гучаць і сярод патрыётаў і сярод ворагаў беларушчыны.

Кожны спрабуе выкарыстаць іх у сваіх інтарэсах як дадзенасць, забываючы пры гэтым, што кожная дадзенасць мае свой пачатак. А пачатак нашай сапраўднай ці ўяўнай талеранцыі быў пакладзены ў Вялікім княстве Літоўскім. І ўсе сённяшня беларусы, літоўцы з'яўляюцца падданымі ці грамадзянамі гэтага вялікага княства. Некаторыя і не падазраюць пра гэта, другія адчуваюць, трэція — ужо асэнсавалі і згуртаваліся ў таварыства "Грамадзянаў Вялікага княства Літоўскага".

Адной з першых акцый гэтага таварыства з'явіліся навукова-папулярныя чытанні на тэму: "Талеранцыя ў Вялікім княстве Літоўскім", што адбыліся 16 лістапада гэтага года ў Мінску ў памяшканні Беларускага гуманітарнага ліцэя.

Сімвалічна для такога мерапрыемства і тое, што на ім свае даклады прадстаўлялі два навукоўцы з сучаснае Літвы і два з сучаснае Беларусі. Аб'ядноўвала іх і слухачоў не толькі тэма чытанняў, але і адчуванне, што ўсе мы ўрэшце грамадзяне Вялікага княства Літоўскага.

Даклады беларускага боку: "Вялікае княства Літоўскае — як дзяржава беларусаў і літоўцаў", Анатоль Грыцкевіч і "Талеранцыя ў Вялікім княстве Літоўскім", Анатоль Сідарэвіч; даклады літоўскага боку: "Моўныя адносіны ў Вялікім княстве Літоўскім", Валеры Чэжман і "Генэзіс нацыянальных рухаў на абшарах Вялікага княства Літоўскага", Антанас Кулакаўскас.

Яшчэ са школы вядома, каб вызначыць месцазнаходжанне кожнай рэчы ў прасторы, дастаткова акрэсліць тры пункты, якія належаць ёй. На чытанні былі дакладна акрэслены чатыры пункты, а значыцца нашая талеранцыя акрэслілася не толькі ў прасторы, але і ў часе.

Працяг чытанняў — выстава літоўскіх падручнікаў і кніг. Можна, і добра, што толькі літоўскіх, бо нашыя б глядзеліся на іх тле занадта блякла. Крыўдна, але такі час на гэтай прасторы.

Ірына КЛІМКОВІЧ

НА ЗЯМЛІ ПРОДКАЎ

Нядаўна Скідзель наведалі дзве амерыканкі: Лінда Гудз-Хагл з дачкой Брэндзі. Яны прыехалі на зямлю сваіх продкаў. Тут жывуць іх дзед і прадзед Фрыдман Сарнацкі.

Заакіяўскія госці азнаёміліся з горадам, цікавіліся архітэктурнымі збудаваннямі і помнікамі старыны, якія былі разбураны ў першыя дні Вялікай Айчыннай вайны. Вельмі была цёплай сустрэча амерыканка з жыхарамі вуліцы Зеляноўскага. На памяць аб наведванні Скідзеля Лінда і Брэндзі сфатаграфаваліся ля манумента, узведзенага ў гонар васьмі камсамольцаў-падпольшчыкаў, якія герайчына загінулі 13 верасня 1942 года.

— Жаданне наведаць зямлю продкаў узнікла ў мяне даўно, — гаварыла Лінда, — але гэтага зрабіць у той час было немагчыма. Цяпер, калі з'явілася такая магчымасць, мая мара здзейснілася.

Але ж, на жаль, могліка, дзе быў пахаваны дзед Лінды і прадзед Брэндзі ўжо не стала. На іх месцы цяпер стаяць будынкі.

На здымку: Лінда (справа) з дачкой Брэндзі.

Ілья БАРЫСАЎ
Фота айцара.

ПРЫГОЖАЯ КНІГА — ПАДАРУНАК

У Маскве адбыўся Міжнародны кірмаш, у якім, разам з іншымі дзяржаўнымі выдавецтвамі Беларусі, удзельнічала і "Мастацкая літаратура". Прадстаўляў яе галоўны спецыяліст выдавецтва, пісьменнік Г. Чарказян. Наш карэспандэнт меў з ім гутарку.

— Ганад Бадрыевіч, хацелася б пачуць, ці не дарма вы з'ездзілі ў расійскую сталіцу.

— Я б так не сказаў. Апошнія 10 год ніхто з нашага выдавецтва на такія выставы не выбіраўся (па розных прычынах). А для нас усё-такі гэта акно ў шырокі свет. 29 краін удзельнічала ў кірмашы. Каля 600 фірмаў прадстаўлялі 10 тысяч найменняў кніжнай прадукцыі.

— Дык вышы і нашы кнігі толькі паглядзелі ці ўдалося заключыць дамовы на рэалізацыю?

— Дамовіўся з былой "Международной книгой", цяпер АО "Книга", на пастаўку нашых кніг за мяжу. Выйшаў напраму на арганізацыю, якая пастаўляе кнігі ў ЗША, у прыватнасці — для бібліятэкі Кангрэса. Я даведаўся, што там ёсць беларускае слова, яно трапіла туды ўскосна, рознымі шляхамі. Пабываў ля выставачных стэндаў Украіны, Арменіі, Узбекістана. Узбекскае прадстаўніцтва, паглядзеўшы наш спіс, пагадзілася забраць усе астаткі рускамоўнай літаратуры. Нам застаецца адно даставіць іх у Маскву, у іхняе пасольства.

— Што канкрэтна вазілі вы на паказ і продаж?

— Акрамя афіцыйнага спіса — трохтомніка Мележа, дзвюх кніг Караткевіча, вершаў Бардуліна і Разанава, "Дыялогаў з В.Быкавым" Залоскі (усіх 10 найменняў), — я прыхапіў з сабою новыя паэтычныя зборнікі Някляева і Дранько-Майсюка, двухмоўнае навукова-мастацкае зсэ Арлова пра Ефрасінію Полацкую, а таксама кніжачкі-малюткі — "Вянок" М. Багдановіча, "Байкі" К.Крапівы. Апошнія былі вельмі дарэчы, бо ўдалося заключыць дамову з маскоўскім клубам аматараў мініяцюрнай кнігі.

— Што найбольш уразіла падчас паездкі на свята кнігі?

— Адбыўся "круглы стол" з удзелам прадстаўнікоў Дзяржкамтэта па друку і такой буйной кнігагандлёвай арганізацыі, як "Белкніга". І вось што высветлілася: у Маскве два гадзі таму адкрыўся спецыялізаваны магазін "Беларуская кніга" (яго ўзначальваюць два карэйцы), але ніводнай кнігі з РБ за гэты час так туды і не паступіла. Дамовіліся напраму пастаўляць ім сваю прадукцыю.

— Ёсць звесткі, што "Белкніга" сёння

НАДЗЕЯ ПАМІРАЕ АПОШНЯЙ

(Працяг. Пачатак на стар. 3)
чынам. Рэфэрэндум, ці бачыце, яму спатрэбіўся дзеля таго, каб сцвердзіць сваю палітыку інтэграцыі з братамі Расіяй. Што яму, маўляў, даводзіцца ў гэтым пытанні пераадольваць супраціўленне парламенцкай апазіцыі. Але ж гэта няпраўда. І мару гэта засведчыць, як дэпутат Вярхоўнага Савета. Няпраўда, перш за ўсё, у тым, што няма сёння ў парламенце сіл, якія б выступалі супраць паглыблення сувязяў з Расійскай Федэрацыяй.

— Пытанне ж аб адносінах да інтэграцыі з Расіяй было вынесена на майскі 1994 года рэфэрэндум. Большасць грамадзян выказалася за ўмацаванне сувязяў з Расіяй. Чаго ж зноў пра гэта гаварыць? Я не кажу ўжо, што маючы адбыцца рэфэрэндум наогул не ўключае пытанні аб інтэграцыі з нашым вялікім усходнім суседам. Значыць, беларускі прэзідэнт свядома ўвёў у зман тых жа думцаў, маскіруючы гэтым сапраўдным мэты ўсенароднага апытання. А мэты гэтыя — умацаванне асабістай улады.

— Яго ўсё-такі падтрымлівае значная колькасць людзей, у чым я мог пераканацца падчас сустрэч са сваімі выбаршчыкамі.

— Тым не менш, я б не сказаў, што прэзідэнт адчувае сябе досыць упэўнена. Інакш яму не трэба было бісці да перамогі такімі пакрыжастымі сцэжкамі — парушаць канстытуцыю і законы краіны, рашэнні Канстытуцыйнага суда і Вярхоўнага Савета, настойваць на расцягванні тэрмінаў галасавання на рэфэрэндуме аж да двух тыдняў. Дарэчы, асабіста я прагаласаваў датэрмінова — у першы ж вызначаны для гэтага дзень — 9 лістапада.

— Віншую вас з гэтым. Але як жа вы галасавалі, не бачачы тэксту новай канстытуцыі, які да гэтага дня яшчэ не быў апублікаваны?

— Мной рухала журналісцкая цікаўнасць. Як было аб'яўлена, датэрміновае галасаванне на рэфэрэндуме прадугледжана для асоб, якія фізічна не змогуць быць на месцы пастаяннага пражывання ў афіцыйны дзень рэфэрэндуму — 24 лістапада. У мяне ж на маім выбарчым участку ніхто наконт гэтага нічога не палытаў. Пацікавіўся я сам, але пачуў у адказ, што работнікам выбарчай камісіі загадалі "абслугоўваць" усіх, хто прыйшоў галасаваць. Вось так. Як расказаў на нядаўняй нарадзе кіраўнікоў мясцовых Саветаў Сямён Георгіевіч Шарэцкі, ужо вядомы выпадак, калі ў датэрміновым галасаванні ўдзельнічаюць ледзь не цэлымі вёскамі. На чыю карысць — здагадацца няцяжка. Праўда, цяпер ужо былы старшыня Цэнтрвыбаркама Віктар Ганчар папярэдзіў, што ўсё гэта з'яўляецца грубым парушэннем закона аб рэфэрэндуме і падазнення такім чынам галасы ўлічаны не будуць. Так што, відаць, прападзе і мой голас...

— На бытавым узроўні бюлетэнь для галасавання ўспрымаецца адназначна: вы за Лукашэнка ці за парламент? Адносіны да зняслаўленага, аблыганага афіцыйнымі сродкамі масавай інфармацыі парламента ў многіх людзей вядомыя. І тут нас, дэпутатаў, можна толькі пашкадаваць. Але, дзеля справядлівасці, скажу, што і самім Вярхоўным

Саветам былі дапушчаны пэўныя пралікі і недапрацоўкі. Я, да прыкладу, у свой час папярэдзваў Сямёна Георгіевіча Шарэцкага, што нельга пакідаць адкрытым пытанне абавязковасці ці кансультацыйнасці рэфэрэндуму, што гэтым пакарыстаецца прэзідэнт. Што апошнім і было зроблена ва ўласцівай яму манеры — шляхам адмены пастанова Канстытуцыйнага суда і Вярхоўнага Савета.

— Што цяпер можа прадпрыняць парламент?

— Баюся, мала што. Выказаць імпічмент прэзідэнту пры цяперашнім раскладзе палітычных сіл у Вярхоўным Савеце наўрад ці ўдасца.

— Што і казаць, нават апошняя заява парламента аб палітычнай сітуацыі ў краіне, дзе даецца негатывная ацэнка дзейнасці прэзідэнта і выканаўчай улады, накіраваная на ігнараванне і парушэнне канстытуцыі, законаў краіны, не ўключана ў парадак дня, бо не набрала для гэтага неабходнай колькасці галасоў. І ўсё-такі, бяспрэчна, што Вярхоўны Савет апошнім часам неаднойчы праўляў сваю палітычную волю. Але ж, як кажуць, супраць лома няма прыёма...

— Гэта бяспрэчна. Тым не менш, парламент часта паступаўся прынцыпамі. Вы, мабыць, помніце, як Вярхоўны Савет фактычна праштамаваў прэзідэнцкія прызначэнні на пасады міністраў абароны, унутраных спраў, старшыні КДБ, многія артыкулы бюджэту і г. д. А між тым, і я выступаў з такой прапановай, парламент даўно павінен быў прыняць закон аб асноўных напрамках унутранай і знешняй палітыкі краіны, апырэдзіўшы ў гэтым прэзідэнта, што не было зроблена. Прэзідэнт жа, выкарыстоўваючы гэта, увесь час падкідаў вышэйшаму заканадаўчаму органу адну прапанову за другой, хоць многія з іх і насілі чыста палупісцкі характар і не былі падмацаваны існуючымі эканамічнымі рэаліямі. Так было, напрыклад, з пытаннем аб павышэнні пенсій. Вярхоўны Савет не пайшоў на гэта, ведаючы, што ў дзяржавы няма грошай. І ў вачах пенсіянераў апынуўся ў ролі вінаватага. Вось і атрымалася, што прэзідэнт, па думцы многіх, хацеў далапамагчы пенсіянерам, а бачыш, Вярхоўны Савет выступіў супраць. Тое самае адбылося з павышэннем мінімальнай зарплаты, якую прапанавала Федэрацыя прафсаюзаў, з іншымі пытаннямі сацыяльнага парадку.

— І ўсё гэта раздзымвалася афіцыйнымі сродкамі інфармацыі.

— Так. Парламент павінен быў прымаць такія рашэнні, хоча гэтага выканаўчая ўлада, ці не хоча.

— Сапраўды, знайшліся ж грошы, і не малыя, на правядзенне так званых ўсебеларускага сходу, рэфэрэндуму, шматлікіх чыста прапагандысцкіх мерапрыемстваў.

— І гэта пры пастаянным пагаршэнні жыццёвага ўзроўню насельніцтва. Мінімальная зарплата сёння ў рэспубліцы складае ўсяго 5 долараў.

— У Літве, я нядаўна чытаў, 75 долараў, крыху менш — у Латвіі і Эстоніі. А пачынала ж і Беларусь, і краіны Прыбалтыкі пасля распаду СССР амаль з аднолькавых стартавых пазіцый. Мы мо нават з лепшых.

— Сярэдняя зарплата ў нас цяпер складае 1200 тысяч рублёў, або 60 долараў. Некалькі

ўвогуле адмаўляецца ад беларускіх кніг.

— Гэта праўда. У ранейшыя часы "Белкніга" была ідэальнай сістэмай продажу. Лепшай проста не прыдумаеш. А зараз яна адмахваецца ад усіх кніг, апроч камерцыйных. На тое, мабыць, ёсць свае прычыны.

— А ці не атрымаецца ў недалёкім будучым так, што вы павезяце на кірмаш усё, што выпуцілі?

— Вы маеце на ўвазе згортанне вытворчасці? Так, быў перыяд, калі праца амаль спынілася. Перад намі цэлы комплекс узамаявязаных праблем. Прынята лічыць, што на кнігавыдавецкую справу дзяржава мала дае. Дае, колькі дае, і наша задача — з толкам распарадзіцца тымі сродкамі, што ёсць. Асобныя цяжкасці збыту былі праграмаваны тыражнай палітыкай. Калі Віцебск выходзіць у 9 тысяч асобнікаў, а дзіцячая кніга Віткі — у 5 тысяч, то зразумела, што першая будзе ляжаць, а другую не знойдзеш у кнігарнях. Акрамя таго, з прапагандай беларускай літаратуры не ўсё добра. Спрабаваў наладзіць сувязь з "Родным словам" Саюза пісьменнікаў, каб хоць на вечарах можна было кнігі прадаваць, — там ціхая завадз, нічога не атрымалася. Заганнай практыкай лічу і абавязковы выхад кніг да юбілеяў.

— А да свайго 50-годдзя вы падрыхтавалі кнігу?

месяцаў назад было 80 долараў.

— Я бачу, Уладзімір Іванавіч, вы вельмі крытычна ставіцеся да эканамічнай палітыкі, што праводзіцца ў краіне.

— І не толькі эканамічнай. Таму неаднойчы прэзідэнт абвінавачваў Федэрацыю прафсаюзаў у палітызаванасці, у тым, што яна не садзейнічае стабілізацыі ў грамадстве і г. д. Але нішто так не разбурае стабільнасць, па маім меркаванні, як уцёск дэмакратычных свабод і правоў грамадзян, няспынныя дыфірамбы па адрасе Аляксандра Лукашэнка і ўсяго, што ён робіць ці думае рабіць, беспрэцэдэнтная маніпалізацыя сродкаў масавай інфармацыі, пераследаванне ўсакіх праў і іншадумства. Я, бывае, дзіўлюся, як не разумее прэзідэнт, што гэтым сам сабе шкодзіць. Помню, у Мінску былі затрыманы прадстаўнікі адной з прафсаюзных арганізацый Польшчы, якія прыехалі ў Беларусь, каб сустрэцца з кіраўнікамі свабодных прафсаюзаў. Не, іх адрозу адправілі назад. І скандалу было на ўвесь свет. Тое самае адбылося з арыштам трох ці пяці салігорскіх шахцёраў, якія адправіліся пешкі ў Мінск, каб прыняць удзел у форуме ў абарону дэмакратыі, супраць дыктатуры. Праўда, іх хутка выпусцілі, бо не было падстаў для арышту, але факт гэты таксама стаў вядомы далёка за межамі краіны.

Як старшыня Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі я быў запрошаны на ўсебеларускі народны сход, скліканы па ініцыятыве прэзідэнта. На ім прысутнічала каля 5 тысяч чалавек. Выступіла больша за 20 дэлегатаў. І ніводны з іх не пасмеў хоць у нечым не пагадзіцца з Лукашэнкам. Такага аднадушнага адабрэння я не памятаю нават у савецкія часы, калі на рэспубліканскіх з'ездах ці актывах загадзя правяраліся і карэкціраваліся тэксты выступленняў усіх прамоўцаў з месца. Калі спадар прэзідэнт думае, што ўсе правомы на тым веку, усе пахвалы ў яго адрас былі шычырымі, ішлі ад сэрца, дык ён вельмі памыляецца. Мне часта даводзіцца сустракацца з кіраўнікамі абласных адміністрацый, і я бачу, што гэтыя людзі разумюць, што робіцца навокал, якія памылкі дапускае прэзідэнт. Але васьм на тым жа ўсебеларускім сходзе ніхто з іх не пасмеў прагаласаваць супраць. Такая васьм прынцыповасць.

— Я чуў, што і вы збіраліся там выступаць.

— Так, некалькі разоў я звяртаўся да кіраўніка адміністрацыі прэзідэнта Міхаіла Мясніковіча з просьбай даць слова для выступлення, але так і не атрымаў яго.

— Я чуў, што адзінаццаць дэлегатаў усё ж прагаласавалі супраць пастановаў, прынятай сходам. Сярод іх былі і вы, Уладзімір Іванавіч...

— Так, гэта праўда. Я не мог галасаваць за дакумент, з многімі палажэннямі якога катэгорычна не згодны. І яшчэ. Як бы станюча ні ацэньваў прэзідэнцкі бок сам факт склікання ўсебеларускага сходу, ён не атрымаў ад яго таго, што мог бы атрымаць, калі б тут ішоў свабодны абмен думкамі.

— Спадар Лукашэнка робіць стаўку на падтрымку пэўнай часткі грамадзян, тых жа ветэранаў, якія жывуць у ўзростных мінулых савецкіх часоў, калі кожная праява вальядумства лічылася інспіраванай імперыялістычнымі сіламі Захаду.

— Так, відаць. Я нядаўна сустракаўся з

— Так. Яна мае назву “Караваны гор” і будзе двухмоўнай, што мне асабліва імпануе. Тыраж невялікі, 1 тысяча асобнікаў. Цяперашнія тыражы мастацкай кнігі мяне, скажу шчыра, шакаруюць. Мой першы вершаваны зборнік, які блаславіў яшчэ Пятрусь Броўка, меў 8 тысяч накладу і разышоўся без праблем.

— У выдавецтве нядаўна памянлася кіраўніцтва. Мо скажаце, у які бок бярэцца курс?

— У бок якасці кніжнай прадукцыі. Калі кніга прыгожая, калі яе прыемна ў рукі ўзяць, то яе можа набыць і не самы вялікі чытач. Таму нашы выданні будуць цяпер у асноўным цэлафанававага, яркія. Раней таксама былі выключэнні. Звярніце ўвагу, як густоюна аформлены зборнік У. Някляева “Прошта”. Разам з іншымі, 40 асобнікаў яе набыло Суворавскае вучылішча для сваёй бібліятэкі. Прыгожая кніга — не проста кніга, гэта падарунак.

— Беларускае слова распаўсюджвае... курды. Ці няма тут нейкага парадоксу?

— Вось і Пятро Усцінавіч у свой час здзіўляўся: курды па нацыянальнасці, вершы піша па-курдску і па-армянску, друкуецца на рускай мове... А цяпер яшчэ і беларускую кнігу прапагандае. Для мяне гэта, паверце, не казённая справа. Мы, курды, як ніхто разумеем, што такое страціць літаратуру. Беларусь мне не чужая, я жыў тут з 1976 года, мая дачка вучыцца беларускую філалогію. Так што для беларускага пісьменства я тое-сёе магу зрабіць і буду ўдзячны лёсу, калі мая праца не прападзе.

Гутарыла Г.КАРЖАНЕЎСКАЯ

кіраўнікамі ветэранскіх арганізацый. Усе яны ў адзін голас падтрымлівалі прэзідэнта, яго рэдакцыю Канстытуцыі, якой, дарчы, не читалі. Я ў іх пытаюся — вы згодны з артыкулам 5 гэтай рэдакцыі, які прадуладжвае забарону грамадскіх арганізацый і аб’яднанняў, што “проповедуюць социальную вяржуду”? А што такое сацыяльна вяржуд? Гэта сацыяльны пратэст. Скажам, прафсаюзная арганізацыя завода вырашае заклікаць рабочых да забастоўкі, і за гэта яе трэба забараніць? Або ўзяць артыкул новай Канстытуцыі, які забараняе рэлігійныя канфесіі, што парушаюць грамадзянскую згоду ў грамадстве. Так, забараніць можна проціпраўную дзейнасць асобных людзей. Але цалкам канфесію? Скажам, каталіцкую ці мусульманскую? Да чаго гэта прывядзе? Да рэлігійнай вайны? Так, мы гэта разумеем, кажуць ветэраны. Але ў краіне павінен быць парадак і прэзідэнт мае рацыю.

— Ім па душы былі савецкія парадкі, калі за заклік баставаць адразу пасадзілі б у турму.

— У адкрытым лісце да Аляксандра Лукашэнкі я заклікаў яго спрыяльна ставіцца да дэмакратычных нормаў, ісці на дыялог з усімі палітычнымі партыямі і арганізацыямі.

— Дык ён і так неаднойчы казаў, што знаходзіць паразуменне з усімі пластами грамадства — медыкамі, настаўнікамі, моладдзю, “даже с творческой интеллигенцией”. Я так і не зразумеў, чаму “даже”? На жаль, і сярод творчай інтэлігенцыі настроі канфармізму распаўсюджаны не менш, чым сярод іншых катэгорыяў грамадзян. Пра гэта сведчаць сустрачкі прэзідэнта з артыстамі, музыкантамі, работнікамі кіно ды і некаторымі літаратарамі.

— Разумеюць, год ці два назад у нашым грамадстве панавалі ўвогуле дзве палярныя ідэі — ідэя нацыянальнага, нацыянальнага Адраджэння, якую прапаведваў БНФ, і, так бы мовіць, ідэя інтэрнацыянальнага, якую спавядалі людзі, што адчувалі няцярпную настальгію па былым Савецкім Саюзе. Сёння ж грамадства раскалолася на тых, хто падтрымлівае прэзідэнта, і тых, хто знаходзіцца да яго ў апазіцыі. І хоць апанентаў, а то і адкрытых праціўнікаў Лукашэнкі афіцыйная прапаганда імкнецца выдаць за бэнэфаўцаў, гэта далёка не так. Скажам, аграрная партыя і ПКБ, якія зараз знаходзяцца ў адкрытай апазіцыі да прэзідэнта, ніяк нельга запалодзіць у сімпатых да Беларускага народнага фронту.

— На ўзроўні бытавой свядомасці ўсё гэта ўспрымаецца, як барацьба за ўладу. Я згодны з вамі, Уладзімір Іванавіч, што наш парламент нарабіў нямала памылак. Але ўсё-такі дзіўна чуць сцвярджэнні прэзідэнта, што Вярхоўны Савет хоча ўстанавіць сваю дыктатуру.

— Вядома, дзіўна. Прачытайце яго канстытуцыю, і вам стане зразумела, хто хоча ўстанавіць сваю неабмежаваную ўладу. Дарчы, у новай канстытуцыі гаворыцца, што прэзідэнт увасабляе сабой адзінства народа.

— Нешта знаёмае — адна краіна, адзін народ, адзін правадыр...

— Не будзем праводзіць такіх рызыкаўных аналогій. Але факт застаецца фактам — ніколі яшчэ наша грамадства не было такім расколатым і раз’яднаным.

— Будзем усё-такі спадзявацца на лепшае. Надзея, як кажуць, памірае апошняй. Дзякую вам, Уладзімір Іванавіч, за гутарку.

ПАМЯЦІ НАСТАЎНІКА

Смутак агарнуў беларускую зямлю: краіна развіталася з адным са сваіх самых знакамітых вучоных. Некалкі дзесяцігоддзяў шычыраваў Леў Міхайлавіч Шакун на ніве роднага слова, дзе вырашчаныя ім умалотныя каласы залатымі зярнятамі поўнілі скарбонку нашых ведаў аб мове.

Бехі жыцця вучонага, педагога і грамадскага дзеяча вызначаюцца наступнымі ключавымі словамі: нарадзіўся на Капыльшчыне, тут жа скончыў сярэднюю школу, падчас вайны партызанію, пасля яе скончыў БДУ, аспірантуру пры ім, у 1953 г. абараніў кандыдацкую дысертацыю, у 1965 г. — доктарскую. З 1966 г. кіраваў кафедрай беларускай мовы на філфаку БДУ.

Можна звыклым спосабам змясціць у вызначаных прамежках адпаведныя падрабязныя біяграфічныя матэрыялы нябожчыка, але такога чалавека, як Леў Міхайлавіч, лепш ахарактарызаваць канцэптуальна, праз выпукленне найбольш выразных змястоўных рыс, з якіх складаўся творчы партрэт вучонага і педагога. З гэтага гледзішча вельмі акрэслена вылучаюцца навуковы, вучэбна-педагагічны, арганізатарскі і грамадскі бакі творчасці Льва Міхайлавіча.

У спраўдным універсітэце павінны працаваць людзі з універсальнымі ведамі. Як навуковец Леў Міхайлавіч ахарактарызаваўся шырокім спектрам сваіх

інтарэсаў, сярод якіх можна вызначыць дамінантныя: гісторыя беларускай мовы і беларускай лінгвістыкі, дзе прэстыж, аўтарытэт і кампетэнтнасць вучонага з’яўляліся агульнапрызнанымі. У першым рэчышчы (гісторыя беларускай літаратурнай мовы) вынікі яго грунтоўнага даследавання сталіся настолькі плённымі, што выйшлі за межы чыстай навукі і знайшлі практычнае ўвасабленне ў адпаведных вучэбных дапаможніках, без якіх немагчыма сабе ўявіць падрыхтоўку высокакваліфікаваных спецыялістаў-філолагаў у нашай краіне. Дарчы, вартасці двойчы выдзенага вучэбнага дапаможніка “Гісторыя беларускай літаратурнай мовы” адзначаны Дзяржаўнай прэміяй Беларусі, што сведчыць пра унікальную каштоўнасць памянёнай працы. У галіне гісторыі беларускай лінгвістыкі ім створана на сёння адзіная ў сваім родзе манаграфія, дзе навука аб беларускай мове прадстаўлена як цэласная і арганічная аднасць. Ужо згаданы прац дастактова, каб імя Л. Шакуна назавуць было выгравіравана на скрыжальных беларускай навукі. Але, зразумела, зазначанымі работамі не вычэрпваецца творчая спадчына вучонага: ён пакінуў адметны след у беларускім слоўніцтве і марфалогіі, у даследаваннях мовы мастацкай літаратуры і ў стылістыцы, у параўнальным мовазнаўстве і ў словаўтварэнні.

Менш кідкі, але не менш эфектыўны, чым навуковыя працы Л. Шакуна, плён яго вучэбна-педагагічнай работы, у выніку якой звыш двух дзесяткаў кандыдатаў навук і тысячы выпускнікоў філфака, выстаячы яго талентам і розумам, распаўсюджваюць веды аб беларускай мове па ўсім абшары краіны і за яе межамі.

Такім чынам, тое, аб чым марыць кожны навуковец, каб высілка яго дзейнасці знайшлі практычнае прымяненне ў жыцці людзей, у асобе Льва Міхайлавіча аптымальна рэалізаваны для іх карысці як праз лінгвадыдактычныя выданні, так і праз сваіх высокаадукаваных вучняў, што ўкараняюць беларушчыну ў свядомасць фактычна кожнага юнака і кожнай дзяўчыны Беларусі.

Як арганізатар навукі, адукацыі і як грамадскі дзеяч Леў Міхайлавіч шчодро праявіў сябе на пасадзе шматгадовага кіраўніка кафедры беларускай мовы БДУ, самай прадукцыйнай у свеце па колькасці выданняў вучэбнай літаратуры аб беларускай мове і па колькасці выпуску спецыялістаў вышэйшай адукацыі ў галіне айчыннага мовазнаўства, як сакратар Вучонага савета БДУ, як старшыня Спецыялізаванага савета па абароне доктарскіх і кандыдацкіх дысертацый і як адказны рэдактар часопіса “Веснік БДУ”, і як руліўца роднага слова на Беларусі і ў іншых краінах Еўропы.

Каля дзесятка розных медалёў, мноства шматгадовых грамадскіх узнагарод і званняў, у тым ліку званне заслужанага работніка вышэйшай школы Беларусі аздаблялі Л. Шакуна як навуковца і грамадскага дзеяча, педагога і асветніка, ветэрана вайны і працы, класіка айчынай навукі.

У наш неспрыяльны для роднага слова час імя Льва Міхайлавіча Шакуна і яго працы здатны не толькі працінаць сонечнымі промянямі манкрутаўскі зморк вакол нас, але і прычыніцца да гуртавання жыхароў краіны ў адзіную нацыянальную супольнасць.

Схілім жа галовы перад светлай памяццю сльмнага сына нашай Бяцкаўшчыны.

Браніслаў ПЛОТНІКАЎ,
прафесар кафедры
тэарэтычнага і славянскага
мовазнаўства філфака БДУ,
доктар філалагічных навук

БЕЗДАРАЖ

(Працяг. Пачатак на стар. 13)

рака?” — “Не плач, — сцвяжаў ён, — ласы сплякшылі, рачулі пераканалі ў канавы, і паводак даўнейшых няма. Людзі, людзі, скажы ты, куды падзеліся? Дзе тыя совесныя майстры? Дзе тое мястэчка, дзе не ўмелі хлусіць, ашукваць і красці? Эх, братка, і ты ж пальсеў і ссівеў. Відаць, нахлябаўся па самыя ноздры. Ой, кляю!” Васіль скочыў да вуды, і мы рассталіся. Я пайшоў блукаць па мястэчку. Спыніўся каля пераіначанага дома, дзе некалі жыла каханая маладая настаўніца Ніна Войтка. Не было ганку, некалі алпечанага густым дзікім вінаградом і лавоюмі, зніклі мальвы і куст белага бэзу. На месцы ўзнісла, як белая свечка, царквы грукатаў, грымеў, верашчаў рэстаран бясконымі вяселлямі, запоінамі і юбіляямі мясцовых камбінат...араў.

З некалькі крокаў прыглядаўся да мяне мужчына ў прамасленай спяцоўцы і цеснавай кепачцы. Я спыніўся. “Ці не вы будзеце?” — ён назваў мае імя. Я пазбгаў прадстаўляцца незнаёмым, а тут прызнаўся. “А ці памятаеце вы Каўстуса Навіцкага?” — “А вы хто будзеце?” — “Яго пляменнік. Мама дачулася, што вы прыехалі, і паслала шукаць. Калі маеце час, хадзем, яна чакае”. Закалацілася сэрца, баяўся пачуць страшную вестку пра друга, што застаўся ў маёй памяці прыгожым, як дзяўчынка, шчырым, светлым і таленавітым, самым блізім і дарогім.

Мы прыйшлі на колішнюю Кавалёўшчыну. Я памятаў усе кузні і ўсіх кавалёў, іх імёны і мянушкі. Уся Кавалёўшчына забудавалася зграбнымі, ашалаванымі, нават памалаяванымі дамкамі, з палісадамі, з пацярзенымі ад наліўных яблыкаў садамі. Праз тры селішчы ад таго, дзе некалі кватараваў Косцік, жыла пасівелая, амаль абязжонаная яго сястра. Яна памкнулася да мяне, прыпала ссечаным маршчынамі тварам да пляча і залілася слязямі. Я ледзь стрымліваўся і сцвяжаў яе. Успомніў, што завуць яе Вара, а цяпер, відаць, Варвара. Мы побач селі на лаве. Яна з шуфляды дастала тоўсты пакунак у корачках ад агульнага сшытка,

перавязаны ружоваю паўрозкаю. Пасыпаліся здымкі. Вось Косцік — студэнт мастацкага вучылішча. Ратавала, кажа, не айчымава прозвішча. “А гэта перад самаю вайною з яго дзяўчынаю. Каб не вайна, пабраліся б яны. Яна з нашых, з-пад Лоева. І любіліся, як галубкі. Там усе беларусы трымаліся, як радня, адно аднаго падпіралі. Ні гаворкі не цураліся, хоць і смяяліся чалдонны, ні песень не страцілі, ні звычайна не выракліся. Як толькі “асірацелі без мудрага і любімага”, дадому пацягнула. Хоць звезлі адсюль дзіцянем, а сінілася ўсё толькі роднае — наша пакручстая Докалька, сасоннік, як грамнічныя свечкі, заліўныя лугі і буслынка на ліпе над нашаю хатаю”. Мне карцела спытаць, што з Косцікам, а яна не спяшлася раскаваць. Спадчынаду выцягла парудзелую картку. Наверсе надпіс: “5-я кляса Глушэцкай сям’ігодкі. 1929 г.” Унізе — “Фота Каплана”. Мы з Косцікам у п’янерскіх гальштуках стаім абняўшыся ў апошнім верхнім радзе. Я не магу адаравацца ад здымка, углядаюся і ўспамінаю кожнага аднакласніка і аднакласніцу, памятаю ўсіх настаўнікаў. Божа мой, якія ўсе маладыя і шчаслівыя! Ужо амаль нікога няма на гэтым свеце.

Варвара ўздыхнула: “Ад Косціка прыйшло з фронту нам і Веры толькі тры пісьмы. А праз месяц укінулі ў скрынку “пахаронку”, што “пал смерцю храбрых рядовой Новицкий Константин возле посёлка Красное Оршанского района. Белоруссия”. Мама праплакала вочы і хутка, як свечка, згасла. Пакуль я не паехала суды, Вера ўсім хлопцам давала адбой. Пісала потым, што так векавухаю і засталася на сваім фельчарскім участку. Як там петаваўся людзі, не вам раскаваць, вы і не тое пабачылі”. Памаўчала, уздыхнула: “Даехала нас туды меней палавіны. Агаладалі, абясцілелі, завашывелі, і паспыліся, як прусаки на марозе. Раніца глядзь — трычатыры закасяняльня Богу душу аддалі. Куды дзець? Выедем у чыстае поле, дзверы адсунуць і... палацелі пад адкос. Пагалосіць радня, і чакаем свайго

чароду. Вы іх ведалі. Праксаду Яновічыку скінулі за Кунграм, старога Корбута — каля Рэўды, Замбржыцкага — яшчэ далей. Усыпалі ўсю дарогу нашымі людзьмі. Нам яшчэ пашанцавала: татка цесляром назваўся. У пасёлку пры заводзе пакінулі, у барак куток адвалялі. Потым ужо адбудаваліся. А тых, што ў тайгу адвезлі, лічы на той свет здалі: вывернулі ў сумёт пад піхтамі і канай адразу ці папакутуй. Хто абхітраваў канваіраў, прыхаліў сакеру, пілу і рыдлёўку без насадкі, у каго ў сям’і маладыя былі, паадкідалі снег, вогнішчамі адагрэлі зямлю, выкапалі зямлянікі і дацягнулі да вясны. А зелянеў урман, пайшлі пасвіцца піканамі, язычкамі, а потым апенькі пайшлі. Іх там процыма. Хто выжыў, той з гадамі разжыўся, скаціаю абзаваліся, а з дзецьмі ды нягеглыя так да вясны і не дацягнулі. А нам, я ж і кажу, яшчэ пашанцавала. А каб вярнуўся братачка, па-людску б жылі...”

...Прыязджаючы на радзіму, я кожны раз адведваў Косцікаву сястру. Успаміналі тую пару, даўніх знаёмых паміналі. Я нешта выпрошаў ёй у райсабесе.

У апошні прыезд Варварын сын развёў рукамі: “Няма”. Выцер слязіну і павёў на прыгараджаны да-кладоў пясчаны грукод, да свежай магілы пад дубовым крыжам.

Назад я прадзіраўся праз густыя зараснікі да матчынай магілы, некім заўсёды дагледжанай і прыбранай. На кожным помніку — знаёмыя прозвішчы і імёны: колішнія суседзі, равеснікі, аднакласнікі, былыя настаўнікі, і маладзейшыя — дзеці і ўнукі маіх аднагодкаў. Божа, Божа, навошта Табе столькі добрых людзей? Адыходзіць мае пакаленне. Я адчуваю сябе запозненым пасажырам, але не спяшаюся да свайго прыпынку, бо як ні горка, а кожны год зелянее і квітнее зямля, сінее неба, растуць маладыя прыгожыя людзі. Даруем ім нясіплага свавольства — іх пара, няхай жывуць і радуюцца ў чаканні свайго шчасця. Зайздросчу і цешуся, пакуль жыву.

Гарадзішча, ліпень 1996 г.

Аб’явы

БЕЛАРУСКАЯ АКАДЭМІЯ МУЗЫКІ

АБ’ЯЎЛЯЕ КОНКУРС

на замяшчэнне пасада прафесарска-выкладчыцкага саставу (для тых, хто мае мінскую прапіску):

— кафедра драўляных духавых інструментаў:
дацэнт — 1
— кафедра медных духавых інструментаў
загадчык кафедры — 1
дацэнт — 1
— кафедра камернага ансамбля
ст. выкладчык — 1
— кафедра струнных народных

інструментаў
дацэнт — 1
— кафедра баяна-акардэона
дацэнт — 1
— кафедра скрыпкі
дацэнт — 0,5
— кафедра спеваў
дацэнт — 0,5
— кафедра кампазіцыі
ст. выкладчык — 0,5

Тэрмін падачы заяў — адзін месяц з дня апублікавання. Заявы і дакументы згодна Палажэнню аб конкурсах накіроўваць на імя рэктара па адрасе: 220030, г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30. Даведак па тэлефонах: 227-49-42; 226-06-70.

БЕЛАРУСКАЯ АКАДЭМІЯ

МАСТАЦТВАЎ

АБ’ЯЎЛЯЕ КОНКУРС

на замяшчэнне пасада прафесарска-выкладчыцкага саставу:
— дацэнт кафедры кінатэлемастацтва 1
— старшы выкладчык кафедры малюнка 2
— старшы выкладчык кафедры праектавання выстаў і рэкламы 1
Тэрмін падачы заяў — адзін месяц з дня апублікавання аб’явы.
Заявы і дакументы, згодна палажэнню аб конкурсах, падаваць на імя рэктара акадэміі па адрасе:
220012, г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 81, аддзел кадраў: тэл. 2-32-77-34.

**Ці даводзілася вам быць на пленэры?
Ці мо проста на ўлонні прыроды пэндзлем
і фарбамі "ўвекавечыць" тое, што бачыць
вока і адчувае душа? Мне, на жаль, не.
Але пашанцавала ў іншым — патрапіць
на выставу ўдзельнікаў міжнароднага
пленэру імя Бялыніцкага-Бірулі.
А чым гэта не пленэр — з алоўкам
прайсціся сярод карцін, эцюдна
занатаваўшы свае "натурныя" ўражанні?
І вось некалькі такіх замалёваў інтэр'еры
Магілёўскай карціннай галерэі.**

ПЛЕНЭР У ІНТЭР'ЕРЫ

ЭЦЮДЫ ПРАВІНЦЫЙНАГА ГЛЕДАЧА

Першае абнадзейваючае ўражанне — моцны пах свежых, ледзь падсохлых фарбаў, а першае адкрыццё — што вынікам пленэру можа быць не толькі пейзаж, але любая аўтарская рэфлексія ці "адвольна-суб'ектыўны" жанр. Традыцыйна сціплае і ўсё ж майстэрскае спалучэнне гэтых кірункаў прадманстраваў... сам Бялыніцкі-Біруля, дзве карціны якога прысутнічалі на выставе. Ягоны вучань А. Бархаткоў грунтоўна паставіў да "пленэрных задач" і паказаў тры свежыя карціны. Хоць і фарбы кладуцца тут густа, буе май, распускаюцца кветкі, ды сыходзіць нешта няўлоўнае, бадай, з адчування часу: усё гэта ўжо было, было даўно і не раз.

Даволі нечакана вызначыліся нашы мэтры — В. Грамыка і Г. Вашчанка: першы прадставіў бэзава-імпрэсіянісцкі пейзаж з берагоў ці то Пячоры, ці то Белага Мора, а другі — тутэйшы восенскі краявід у безнадзейна-журботных карычневых тонах. Бліжэй за ўсё да стылю Бялыніцкага-Бірулі палотны гарадзенца А. Дулуба, і часам настолькі блізка, што "Мсціслаўскія далі", напрыклад, спараджаюць уражанне ледзь не копій знакамітага пейзажыста. Але розніца ў сто гадоў наводзіць на сумныя думкі пра "традыцыю і сучаснасць".

Крыку сучаснае А. Баранюска, які ў пэўным сэнсе развівае традыцыю настаўніка

Найперш заўважна гэта ў каларыце. У карціне "Над майскім небам" — фарбы яшчэ светлашэрыя, красавіцкія, але раптам высвятляецца, што гэта "дзімісэ-зонная", уласна аўтарскія колеры, прынцыповыя для яго нага стылю, стылю тонкіх інтанацый, а не моцных акордаў, ціхх нюансаў і пераліваў, а не гучных кантрастаў. І хаця цікавасць Баранюскага да фактуры жываліснага палатна здаецца большай, чым да натурны, ён, як і Бялыніцкі-Біруля, увабляе элігічную, "паўночную" плынь беларускага мастацтва.

На жаль, значная частка ўдзельнікаў выставы прадстаўляла "сярэднестатыстычную" плынь, ці проста ціхую завадзь беларускага жывалісна. І Б. Первунскіх з "Выходам на пленэр" як на суботнік (толькі з майбэртамі), і традыцыйнікі — Уродніч, Аўчыніцаў, Дударэнка ("Мсціслаўскі манастыр" якога так і просіцца ў сюррэалізм), і "памяркоўны імпрэсіяніст" Д. Алейнік, і У. Шпартуаў, шукальнік простых, але кідкіх каларыстычных хадоў ("Разліў", бадай, адзін з найбольш удалых), і майстар парадных пейзажаў У. Масленікаў — усе яны калектыўна ствараюць ужо пражытую ды напісаную гісторыю і даўно адкрытае мастацтва. Безумоўна, і такі жываліс мае права на існаванне і, спадзяюся, свайго слажыўца на мастацкім рынку. Прыклад таму — палотны

У. Масленікава, які дэманструе адаптацыю сацрэалізму да новых, нацыянальна-дзяржаўных умоў. Той жа дэкларатыўны, вонкавы рэалізм пры ўнутранай звышідэалізацыі вобраза і пазбаўленні яго натуральных супярэчнасцяў і хібаў, прыводзіць да дэградацыі мастацтва. Пакуль наш "нацрэалізм" не дасягнуў пастаральна-камуністычных вышынь, але — дайце час і дзяржаўны заказ — і ўсё можа быць...

Тым часам прысутнічаў на выставе і "авангард". Р. Таболіч застаўся верны свайму светлавытанчанаму стылю ды "інтэр'ернаму" жанру (нават буслянку, здаецца, падвесіў пад столь), але і найбольш удалася з работ — нацюрморст з белым колордэжам — далёка не лепшы ягоны ўзор. М. Кірзеў падаўся занадта дэкларатыўным (адзнака таму — вялікая сэнсавая нагрузка на назвах, а не на вобразах: "Кансервацыя", "Нашчадкам") і вельмі мала — дэкаратыўным. Хаця "Бераг ракі" (самае чорнае палатно выставы) мог бы стаць дэкарацыяй, напрыклад, да спектакля "Апошні сон Бялыніцкага-Бірулі, які яму так і не прысвіўся". Ну і дзякуй Богу, што прымоўіўся ён толькі М. Кірзеву...

Годна і майстравіта, як заўсёды, выглядаюць акварэлі Г. Шутава, але тычыцца гэта толькі нацюрморста. А сапраўдны "пленэрны" якасці прадманствалі нашы замежныя гасці. Ці то свежае вока, ці то абавязак часцей прымусяў іх стварыць сапраўдныя пейзажы. Найбольш "абеларусіўся" пры гэтым украінец А. Шарамет, аб чым сведчыць не толькі панаванне белых і светлых танаў на яго палотнах, але і ўзнёслае, пэтычнае ўвабленне перліны беларускай архітэктуры — Нікольскай царквы.

Масквіч П. Папоў прадманствараў, што ёсць яшчэ размах

душы і шырокі пэндзаль у расійскага мастака. Хоць малавата месца яму ў сціпых беларускіх пейзажах, але "Мсціслаў. Выгляд з замкавай гары" атрымаўся файны (ці не таму, што адтуль ужо бачны абсягі вялікай матухны-Расей?).

Міла, лёгка і настальгічна выглядаюць на палотнах расіянікі Мілы Маркелавай вулкі Магілёва і Бабруйска. Гэткі прыемны ўспамін-мроя, як "дэ жавю" і "жа мавю", знаёма-незнаёмы прывід беларускага мястэчка, якое знікае ў нашай памяці і ў нетрах сацыялістычнага ўрбанізму.

Работы Веры Ельніцкай больш выглядаюць на французскі, чым на расійскі жываліс, нагадваючы пейзажы дэ Вламінка ці Дэрэйна. А мо і сапраўды Магілёў ёсць нешта сярэдняе паміж Масквой і Парыжам, толькі мы гэтага не заўважаем? Вось і француз Мішэль Перэн прадставіў зусім "тутэйшы" зімовы пейзаж, выкананы ў строга акадэмічнай, амаль фатаграфічнай манеры. Тлумачэнне такой "нефранцузскасці" сюжэта і стылю я знайшоў у тым, што Мішэль жыве і працуе на нашых шыроках — у Канадзе. Відаць, клімат і геаграфія многае вызначаюць у творчасці і, скажам, апініся Гаген не на Гаіці, а на Салаўках, можа б, стаў як Рэрых ці наш славуты зямляк. Адзінае, што не падуладна клімату і геаграфіі — сапраўднае аматарства. У жывалісе яго ўніверсальнае і вечнае, як пралетарскі інтэрнацыяналізм. Што і пацвердзіў другі французскі ўдзельнік пленэру — Г. Ганзілі, выстаўіўшы салодка-рамантычны пейзаж з ружовымі далямі.

Двама метафізічнымі полюсамі выставы сталі палотны літоўца Р. Зданавічуса і серба Б. Кавачавіча. Млявая інтэлектуальная лінія і непрадказальны экспрэсіўны мазок, няясны паўночны роздум і няўрым-

слівы паўднёвы тэмперамент, механічныя краны-грацыі ("Тры грацыі") і неспакой жывое натурны. Па зачасавая, пакрытая "пылам вечнасці" устойліваць у "Лілеі" Зданавічуса і трывожны, пульсуючы "Змрок над вёскаю" Кавачавіча, у якім бачыцца не столькі беларуска, але баснійская вёска, заціхшая ў чаканні бамбэжкі ці арналёту.

Зрэшты, замежныя ўдзельнікі пленэру прыемна разнастайлі палітру выставы, выканаўшы "беларускую партытуру" ў сваім арыгінальным ключы. І толькі за гэтую магчымасць паглядзець на сябе збоку, "чужымі вачыма" трэба быць ім удзячным. Што тычыцца іншых задач пленэру, то галоўнай з іх мне здаецца рэклама творчасці мастакоў-удзельнікаў, а яе эфектыўнасць павінна сувярэцца з матэрыяльнымі затратамі і "эканамічнымі" вынікамі акцыі.

Аб надзённасці гэтай няпростай праблемы трэба казаць больш грунтоўна, таму скончу свае "эцюды" жагандэннем: "Мастакі і мастачкі! Каталіцкія і савецка-славянскія! Права-слаўныя і германа-раманскія! Яднайцеся са спажыўцом-гледачом усяго свету! І каб вы сталі прадажнымі, як "Кока-Кола", папулярнымі, як "Фольксваген", і самотнымі, як беларускі нацыяналіст! І хай замест "агульна-культурнай" прасторы ў кожнага будзе невялікая, але свая ўласная майстэрня".

Васіль АЎРАМЕНКА
г. Магілёў

Ад рэдакцыі.

У мастацтвазнаўцаў-прафесіяналаў ёсць адзін істотны недахоп: яны добра ведаюць, каго трэба (можна хваліць і каго можна (трэба) ганіць. Васіль Аўраменка, больш вядомы кароткімі аналітычнымі артыкуламі, ступіў, можна, сказаць, на чужое поле дзейнасці. Ён прыйшоў на выставу як глядач і піша як глядач — па першым уражанні, без аглядакі на афіцыйныя і культурныя аўтарытэты. Нам думецца, і такі погляд не лішні. Хто не згодны, можа паспрачацца.

ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

ЗАСНАВАЛЬНІКІ

Саюз беларускіх
пісьменнікаў;
рэдакцыя газеты
"Літаратура і мастацтва"

Выходзіць з 1932 года

Газету рэдагавалі:

Х. Дунец	(1932-35)
І. Гурскі	(1935-41)
А. Куляшоў	(1945-46)
М. Горцаў	(1947-49)
П. Кавалёў	(1949-50)
В. Вітка	(1951-57)
М. Ткачоў	(1957-59)
Я. Шарахоўскі	(1959-61)
Н. Пашкевіч	(1961-69)
Л. Прошка	(1969-72)
Х. Жычка	(1972-76)
А. Асіпенка	(1976-80)
А. Жук	(1980-86)
А. Вярцінскі	(1986-90)

Галоўны рэдактар
Мікола ГІЛЬ

РЕДАКЦЫЙНАЯ РАДА:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ,
Міхась ЗАМСКІ,
Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ,
Жана ЛАШКЕВІЧ,
Алесь МАРЦІНОВІЧ,
Барыс ПЯТРОВІЧ —
першы намеснік
галоўнага рэдактара,
Юрась СВІРКА,
Віктар ШНІП —
намеснік
галоўнага рэдактара

АДРАС РЕДАКЦЫІ:

220600, ГСП, Мінск,
вул. Захарава, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

прыёмная рэдакцыі —
2332-461
намеснікі галоўнага рэдактара — 2332-525,
2331-985
аддзелы:
публіцыстыкі — 2332-525
пісьмаў і грамадскай
думкі — 2331-985
літаратурнага жыцця —
2332-462
крытыкі і бібліяграфіі —
2331-985
паэзіі і прозы — 2332-204
музыкі — 2332-153
тэатра, кіно і тэлебачання
— 2332-153
выяўленчага мастацтва
і аховы помнікаў —
2332-462
навін — 2332-462
мастацкага афармлення
— 2332-204
фотакарэспандэнт —
2332-462
бухгалтэрыя — 2682-660

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛіМ".

Рукпісаў рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.

Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.

Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
тыднёвіка "ЛіМ"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня
"Беларускі Дом друку"
(г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 77)

Індэкс 63856. Наклад 4815
Нумар падпісаны 21.11.1996 г.
Заказ 7348/Г

П 123456789 10 12
М 123456789 10 11 12

Выставы

ТВОРЦА "ВЯЛІКАГА ШЛЯХУ"

Імя Аркадзя Антонавіча Астаповіча (1896—1941) — вядомае ў мастацтве. Яркая зоркача беларускай графікі 20-х гадоў, мастак высокага майстэрскага і творчага палёту, лірык пейзажа, творца надзвычай працавіты і "пладавіты", што было адрознай рысай мастакоў усяго яго пакалення — пакалення канца XIX стагоддзя. Зрэшты, менавіта яны — Анатоль Тычына, Міхась Філіповіч, Мікола Дучыц, Генадзь Змудзінскі, Саламон Юдовін, Яфім Мінін, Аркадзь Астаповіч — вызначылі ва ўзнёсла рамантычны 20-я і злавесныя 30-я аблічча беларускай графікі.

Гэта было яркае, выразнае, пабудаванае з асобай пакаленне і ў той жа час надзвычай трагічнае, зламанае. Менавіта ім было дадзена лёсана стацца першымі "савецкімі" мастакамі, прайсці праз "вялікі шлях" выкрыцця ворагаў, адмовы ад лірыкі і ўсхваляння новабудуоўляў і калгасаў. Менавіта яны, перажыўшы прамены і ўзнёслы ўзлёт 20-х былі маральна ці фізічна скатаваны ідэалагічным талітарызмам. Большасць іх праца проста не ацалела. Нават добра пашукаўшы па музеях іх можна знайсці толькі два-тры дзесяткі. Можна падзякаваць лёсу, родным і Нацыянальнаму мастацкаму музею, які свечасова набыў большую частку твораў мастака, што на сённяшні дзень захавалася каля 300

работ Аркадзя Астаповіча перыяду з 1910 да 1941 г. Унікальна калекцыя і Днямі ў Нацыянальным мастацкім музеі адкрылася выстава, прысвечаная 100-годдзю Астаповіча. Выстава адбылася дзякуючы намаганням і ашчаднай карпатлівай працы сям'і мастака — яго ўнучцы А. Смірновай, кандыдата гістарычных навук, дацэнта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, а таксама І. Нярэсавай, загадчыка аддзела Дзяржаўнага музея выяўленчых мастацтваў імя А. Пушкіна (Масква) ды шчырай дапамозе навуковага супрацоўніка Нацыянальнага мастацкага музея Н. Усавой і ўсяго калектыву музея.

Выстава атрымалася адметная — сваёй абгрунтаванасцю і дакладнай паслядоўнасцю ў падборы матэрыялаў, у хранікальнай перыядычнасці самой экспазіцыі. У дадатак да яе А. Смірнова і І. Нярэсавая з дапамогай Фонду Сораса выпусцілі шыкоўны па сённяшнім часе каталог-альбом, прысвечаны творчасці Аркадзя Астаповіча і яго сястры, таксама мастачкі Зінаіды Астаповіч-Бачаровай, стагоддзе з дня нараджэння якой мы будзем адзначаць праз два гады. Каталог стаўся грунтоўным выданнем з бібліяграфічнымі і тэарэтычнымі артыкуламі, з храналогіямі жыцця, з вялікай колькасцю каляровых рэпрадукцый.

Праз экспазіцыю з дапамо-

гай каталога лёгка прачытаецца шлях сталення Аркадзя Астаповіча. У 1914-16 гадах малады графік ужо распачынае карыстоўваць у творах пазнавальныя для яго і ўвогуле для ўсяго пакалення тагачасных графікаў матывы дрэва, дарогі, сякбы. У 1917 г. (т. зв. "армейскі перыяд") Астаповіч як чалавек дэмакратычна перакананы, пераходзіць на бок Чырвонай Арміі, жыве ў Петраградзе. Бязлюдныя, нейкія нетутэйшыя (людзі падобны на стафажныя фігуры) пецябургскія акварэлі мастака змяняюцца супрэматычнымі кампазіцыямі — данай рэвалюцыйнаму рамантызму, чыстай фарматворчасці. Праўда, гэта было імгненнем у творчай біяграфіі Аркадзя Астаповіча. Нароўні з абстрактнымі кампазіцыямі з'яўляюцца першыя прызнаныя работы мастака — серыя па-блокаўска змрочных, злавесных "Заводаў" і празрыстыя ідылічныя краявіды, якія сабралі ў сабе пошук Аркадзем узнёслай прыгажосці і сваёй творчай манеры, адрознай ад простага цытавання чужых прыёмаў.

Новае творчае дыханне адкрылася ў мастака ў "наваселькаўскі" перыяд, калі ў 1923 г. ён жыў на радзіме бацькі. Тут быў светлы куток пасярод суцэльнай вайны, тут мастак апынуўся "знутры" сапраўднай вясновай нягучнай прыгажосці. Тут складваецца вобразна-эстэтыч-

ная сістэма мастака з немудрагелістага матыву, лаканічнай кампазіцыі, кантрастаў чорнага і белага, нештаматлікіх, але характэрных дэталей. Менавіта тут, з 1923 па 1929 год створаны работы, якія складаюць цяпер "залаты" фонд беларускай графікі — больш за 200 графічных работ. Тут адбыўся шчаслівы шлюб Аркадзя Астаповіча, распачаўся ўдзел ва ўсіх Усебеларускіх выставах, прыйшла вядомасць праз асваенне новай тэхнікі лінарыту (у тыя гады з лёгкай падачы "віцебскай школы" Юдовіна, Мініна, Гарбаўца была распаўсюджана тэхніка дрэварыту).

Тэмы, адкрытыя Астаповічам для сябе раней, застаюцца вядучымі ў яго творчасці: ён застаецца ледзь не адзіным майстрам лірычнага пейзажа ў 20-я гады ("Задворкі", "Зіма" — улюбёная пара года), майстэрскага, але не настраёвага ў 30-я.

У 1929 г. сям'я Астаповіча пераязджае ў Мінск. Але тут ужо мастаку-лірыку не знайшлося месца. Ішлі палітычныя працэсы, ва ўсіх падазравалі палітычную ненадзейнасць. І ў творцы ідэальнай гармоніі снега, хат, неба, дрэваў з'явіліся "Качагаркі" і "Лесапілавальныя заводы". Склаўся і новы стыль мастацтва Астаповіча — жорсткі, плакатна-карыкатурны, пляскаты.

Наталля ШАРАНГОВІЧ